AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 9 • OCAK '99 • 500.000 TL. (KDV DAHİL)

ISSN 1300-4158

İNSANCIL

Yeni Yılınız Kutlarız...

BİR TEORİ NASIL KURULUR?

ESKİ ESTETİK'TEN YENİ ESTETİK'E

İNSANİLEŞME SÜRECİNDE KADIN - ERKEK SORUNU

TÜRKİYE PENCERİSİNDEN AVRUPA DÜŞÜNCESİ

ŞİİRİN SEFALETİ

AHMET ÖZER İLE SÖYLEŞİ

SAYI 99

İÇİNDEKİLER

Cihan DURA	BİR TEORİ NASIL KURULUR ?	1
Günel ALTINTAŞ	ŞİİRLER	3
Afşar TİMUÇİN	ESKİ ESTETİK'DEN YENİ ESTETİK'E	4
Tevfik TAŞ	BİZİM ŞAFAĞIMIZ, BİZİM SESİMİZ (ŞİİR)	8
Tüten ANĞ	TÜRKİYE PENCERİSİNDEN AVRUPA PENCERESİ	9
İzzet TOKUR	GÖZLERİN (ŞİİR)	12
Zühtü BAYAR	ŞİİRİN SEFALETİ	13
Sefa TAŞKIN	BAYRAM ÇAVUŞ (ŞİİR)	15
Berrin TAŞ	İNSANİLEŞME SÜRECİNDE KADIN-ERKEK SORUNU	16
Züleyha RENK	OLGUSAL BİLİNÇ'TEN BİLGİ KURAMINA	20
Muhran MAÇAUARIANI	ŞİİR	21
Aydın ŞİMŞEK	DOĞMAMIŞ BİR ÇOCUĞU ÖPTÜ ADAM (ŞİİR)	22
Anıl MERİÇELLİ	AHMET NECDET VE BİR CAN YONGASIDIR AŞK	23
Server ACİM	MÜZİK KAVRAMLARINA GİRİŞ	25
Öztürk TATAR	ZAMAN VE RENKLER (ŞİİR)	26
Aslı KAYHAN	ORTAÇAĞ MÜZİĞİNİN TOPLUMSAL TEMELLERİ	27
Mustafa GÖKSOY	ZAMANI ÖPTÜM DİCLEME (ŞİİR)	31
Ruşen HAKKI	GÜNLER / KİTAPLAR / DERGİLER	32
Selma AĞABEYOĞLU	ÇOCUKLAR VE AŞKLAR (ŞİİR)	34
Bülent HABORA	MEDYA SANATÇILARI	35
Hüseyin DUYGU	NOEL	36
Ekrem ATAER	TÜRKÜ ÜZERİNE	37
Muhammed GÜZEL	MERHABA DOSTLAR	38
Mehmet ÇETİNKAYA	NAZLI BİR YÂR VAR SOKAKLARDA (ŞİİR)	39
İsmet ALICI	KAYNAKÇIDAN NOTLAR	40
Y.M.D. GÖSTEREN	BİR ÖNERİ VE RUŞEN HAKKI	41
Mehmet ESATOĞLU	AMATÖR TİYATROLAR	42
Halidun ŞEN	ARENA SÖZCÜĞÜ VE "SÖYLEM" ÜZERİNE	44
Asım GÖNEN	YAŞAM UĞRUNA (ŞİİR)	48
Bülent TOPBAŞ	DÖRT MEVSİM AŞK	49
Vedat YAZICI	AHMET ÖZER İLE SÖYLEŞİ	54
Sabahattin YALKIN	KERBELA KAÇAKLARI (ŞİİR)	56
Şevket YÜCEL	DEDEMİN ÖYKÜSÜ (ÖYKÜ)	57
Hilmi BÜYÜKŞEKERCİ	BEKLEYİŞ (ŞİİR)	59
Frank LINGNAU	ŞİİRLER	60
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	61
Varcan BARIŞ	ACILARINI DEĞİŞTİR (ŞİİR)	64

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazı İşleri Sorumlusu
YILMAZ ELMAS

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
ADIM GRAFİK
ISSN 1300-4158

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN
Kapak Resmi
SOMAY ONURKAN
Baskı
ILICAK MATBAASI

Adres : Mollafenari Sok. Nadir Han. No. 40-42 Kat. 5 Cağaloğlu / İSTANBUL Tel.: (0212) 513 93 99 Fax: (0212) 511 79 94
İlan Koşulları: Arka Kapak (Renkli) 150 milyon TL. Arka Kapak (iç) 140 milyon TL.
iç sayfalar 130 milyon TL. Kutu ilan (5cm.x5cm.) 20 milyon TL.

DAĞITIM : BİR-YAY

ABONE KOŞULLARI

Yurtiçi yıllık abone bedeli : 5.000.000. TL
Yurtiçi ödemeler için
Yaşarbank Bayrampaşa-İstanbul Hesap No. 148 6002323-6
T.İş Bankası Cağaloğlu- İstanbul Hesap No. 1095 437905
Posta Çeki 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli 150 DM. ya da 84 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy- İstanbul 11 37 30100 317 9305 (Mark Hesabı)
Yaşarbank Bayrampaşa - İstanbul 6101756/6 (Dolar Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

BİR TEORİ NASIL KURULUR?

Cihan DURA

Bilmsel bir teori; kavramsal bir şema, bir bilgi alanının soyut ve simgesel anlatımıdır. "Belirli olguları, olgusal ilişkileri açıklamaya yönelik kavramsal bir sistem" ya da "bir ölçüde de olsa doğrulanmış, ancak henüz tümüyle kesinleşmemiş bir önermeler sistemi" dir.

İyi kurulmuş bir teori, dedüktif bir sistemin özelliklerini taşır. Çünkü teori kurmak demek, belli bir alandaki bilgileri dilegetiren genellemeleri mantıksal bir düzene koymak demektir. "Mantıksal düzen" den şu anlaşılır: Seçilmiş birkaç temel ilke ya da genellemeden (öncülerden), geriye kalan tüm öbür önermeler - vargı olarak - çıkarılabilmelidir.

Bir dedüktif sistem salt bir kalıp olabileceği gibi, olgusal içerikli bir teori de olabilir. Birincisi, mantık ve matematikte söz konusudur. Bu takdirde kavramlar, anlamı verilmemiş bir takım simgeler; önermeler "içi boş cümle kalıpları"dır. Sistem olgusal hiçbir anlamı olmayan formüllerden kurulu, mantıksal bir iskelet gibidir. İkincisi, deneysel bilimlerde geçerlidir (Yıldırım).

Örnekler verelim: Öklid geometrisi bilim tarihinin ilk dedüktif (aksiyomatik) sistemidir. Batlamyus'un yer-merkezli, Kopernik'in güneş-merkezli evren teorileri; gezegenlerin hareketlerini açıklamya yönelik sistemlerdir. Parçacık ve dalga teorileri, ışığın özellikleriyle; gazların kinetik teorisi, gazların özellikleriyle ilgili teorilerdir. Sosyal bilimlerden -örneğin, ekonomi biliminden- şu örnekler verilebilir: Değer teorisi, istihdam teorisi, Keynesgil teori, dış ticaret teorisi, büyüme teorisi, Marksist İktisat teorisi,...

Ögeleri

Bir dedüktif sistem ilkeler ve kanıtlamalardan oluşur.

İlkeler, göreli olarak "en basit düşünceler" olup, sistemde "çıkış noktası" olarak alınırlar. Sistemin "İlk kurucu ögeleri"dir. Örnegin, matematikte, aksiyom, postulat ve tanımları kapsar.

Aksiyomlar akıl için doğruluğu apaçık olan, genel nitelikte önermelerdir. Doğruluğu herhangi bir kanıtlamayı gerektirmez. Bunların aksini düşünmek bizi çelişkiye götürür. Örnek: Bütün, parçalarının herbirinden büyüktür.

Postulatlar özel niteliktedir; matematiğin her dalının ayrı postulatları vardır. Aksiyomlar ölçüsünde açık olmayan, aksi düşünülünce çelişkiye götürmeyen önermelerdir. A. Timuçin postulatı (konutu) şöyle açıklar: "Apaçık ve kanıtlanır olamamakla birlikte doğru diye benimsenen önerme." Doğruluğu kanıtlanamaz ama, yanlışlığı da gösterilemez. Karşıtı, usa aykırıdır. Örnek: İki noktadan ancak tek bir doğru geçer.

Tanımlar matematiğin türlü dallarına özgü kavramlara aittir. Örneğin sayının, asal sayının, şeklin, eşitliğin tanımı vardır.

Bununla birlikte modern anlayışa göre, matematiğin ilkelerini sınıflamak, her birine ayrı adlar vermek doğru değildir. Bu nedenle günümüzde bunların hepsine tek bir ad, "aksiyom," oluşturdukları sisteme de "aksiyomatik sistem" adı verilmektedir.

Kanıtlama ilkelerden hareketle, vargılar elde etme işlemedir. Vargı "bir usavurmada öncülerden çıkarılan sonuç" tur. Descartes'ın deyimiyle "kesinlikte bilinen bazı şeylerden, zorunlu olarak çıkan her şeydir" (Timuçin).

Bir dedüktif teorinin başlangıç noktasında üç geleneksel "ilke" (tanımlar, aksiyomlar ve postulatlar) yerine, **iki öncül ögenin** yer aldığı da söylenebilir. Bu ögeler şunlardır **Kanıtlanma gerektirmeyen önermeler** (aksiyomlar) ve **tanımlanma gerektirmeyen kavramlar (ilk kavramlar)...** Bilimsel bir teoride kanıtlanma gerektirmeyen önermelere kısaca **varsayımlar** adını veriyoruz.

Tüm çalışma; bu iki temelden hareketle, kanıtlama yoluyla doğrulanan yeni önermeler (teoremler) ve tanımlama yoluyla giren kavramlara, "türetilmiş" ya da "tanımlanmış kavramlar" adı verilir.

İlk kavramlar (simge, söz olarak terimler) sistemin başlangıç malzemesidir. Seçilmeleri ve kullanılmaları büyük dikkat ve özen ister.

İlk kavramlara türetilmiş kavramlar- yani sistemin kapsadığı bütün kavramlar- hep birlikte, "sistemin vokabüleri"ni oluşturur. Kavramlar (terimler) "teorik terim" ya da "gözlemsel (olgusal) terim" biçimlerini de alır. Bunlardan birinci grup, "soyut," ikincisi, "somut" nitelikte terimlerdir. Aksiyomlar (varsayımlar) ile teoremler "sistemin cümleleri"dir. Ayrıca "sistemin kuralları" vardır (Yıldırım)

Bir teoride yer alan önermeler - daha doğrusu genellemeler-üç tür olabilir (Yıldırım):

a) Teorinin açıkladığı olgusal ilişkileri dile getiren ve gözlemsel terimlere dayanan önermeler;

b) Teorinin, olguların görünüşü ötesinde varsaydığı, gözlemlenemeyen nesne, süreç ya da ilişkileri yansıtan temel ilke ya da varsayımlar;

c) Temel varsayımlarda geçen teorik terimleri olgusal önermelerde geçen anpirik terimlere bağlayan, böylece teoriye doğrunlanma olanağı sağlayan "karşılaşım kuralları"

Kuruluşu

Bir dedüktif sistemde, kanıtlanmış olmadıkça, hiç bir **önerme** ileri sürülmez. Bunun tek istisnası- yukarıda belirtildiği gibi- "**ilkeler**" adıyla ortaya konmuş

olan, az sayıdaki önermelerdir. Nasıl tanımlan(a)mayan şeyler varsa, kanıtlan(a)mayan şeyler de vardır. İşte bu kanıtlan(a)mayan şeylere "ilkeler" (prensipler, varsayımlar) adı verilir.

Bir **kanıtlama** (ispat) doğaldır ki sonsuza değin sürdürülemez; o nedenle birkaç başlangıç önermesine dayanma zorunluluğu vardır. Şu koşulla ki sağlıklı düşünen biri, bunların doğruluğundan asla kuşku duymamalıdır. Sistemde herşey bu ilkelere (varsayımlara) dayanılarak kanıtlanır. Kanıtlamanın işlevi, önermelerin gerçekliğini kabul ettirmektir. Sisteme, dedüksiyonun her aşamasında yeni varsayımlar da katılabilir.

Bir aksiyomatik (dedüktif) sistemi tanıtıcı nitelikler şunlardır:

i) Tamlık : Aksiyomlar (ilkeler) tam bir sistem oluşturmalıdır. Başka bir deyişle bütün teori bunlardan çıkarılabilmelidir.

ii) Tutarlılık: Aksiyomlar tutarlı olamalıdır. Yani herhangi birinden çıkarılan sonuçlar, bir başkasından çıkarılan sonuçlarla çelişmemelidir.

iii) Bağımsızlık: Bir aksiyom, başka bir aksiyoma bağlı olmamalıdır. Aksi halde, aksiyom, aksiyom olmaktan çıkar.

iv) Azlık: Aksiyomlar, olabildiğince az sayıda olmalıdır.

Kanıtlama için geçerli nedenler, *tanımlama* için de geçerlidir. Bir kavram başkalarıyla, bunlar da ötekilerle tanımlanır; öyle ki sonsuzcasına geriye doğru gitmekten kurtulmak için, tanımlanmamış birkaç kavram seçilip orada durulur. Bu indirgenenez kavramlar, Russell'ın deyişiyle bir tür "geometrik alfabe" gibidir. Kendileri tanımlamanın işlevi; önermeleri oluşturan kavramların anlamını dosdoğru ortaya koymaktır.

Demek ki bir dedüktif sistem (bir teori) **iki temel işlem** sayesinde kurulup gelişir: Kanıtlama ve tanımlama... Kanıtlar daha önce ortaya konmuş olanın üzerinde, yalnızca mantık kurallarına uyularak kurulur.

İlk önermelerden, "dedüksiyon kuralları" aracılığıyla yeni önermeler çıkarılır. Bu önermelere "teorem" bir sonuç olarak çıkarıldığı önermelere bağlıdır. Dedüksiyon kurallarından, "kanıtlama usullerini" anlamak gerekir. Bunlardan başlıcaları "yerine-koyma" ve "ayırma" kurallarıdır.

İlk kavramlardan yeni kavramlar, bunlardan da başka kavramlar oluşturulur. Bu süreçte, en güvenilir araç; Descartes'in birinci kuralıdır: "Doğruluğu apaçık bilinmeyen hiçbir şeyi doğru diye almamak..." Bir örnek vermek gerekirse, Newton teorisinde hareket, zaman, uzay, mesafe gibi kavramlar, ilk kavramlar olarak alınmıştır. Bunlardan hareket edilerek de şu kavramlar türetilmişir: Hız, ivme, kuvvet, kütle, momentum, enerji, hareketli cisim, yer değiştirme... Örneğin "kuvvet" kavramının tanımı için şu yol izlenmiştir (Yıldırım)

1) Önce, "zaman" ve "mesafe" kavramları kulanılarak, "hız" kavramı tanımlanmıştır.

2) Ardından, "hız" kavramı kullanılarak, sırasıyla "ivme," "kütle" ve "momentum" kavramları tanımlanmıştır.

3) Bütün bu zincirleme tanımlamalardan sonradır ki kuvvet; "momentum'un değişme oranı" olarak tanımlanmıştır.

Tanımlamalar büyük bir dikkatle yapılmalıdır. Tanımlamayla oluşturulan anlam; belirli, açık ve kesin olmalıdır. Bir terimden bir araştırmacı başka, bir diğeri başka şey anlıyorsa, bir anlam karışıklığı söz konusu olup bu durum sistemin gelişmesini önler.

Bütün bu işlemler sonunda, tüm önermelerin ve kavramların aralarında iletişim kurduğu sık bir ağ, bir sistem meydana gelir. Sistemin tek bir parçası bile, bütünü tehlikeye atmadan değiştirilemez. Burada, yine Descartes'in bir düşüncesini anımsıyoruz: Nesneler "bir dizi biçiminde koyarlar kendileri. Bu dizi içinde onları, birbirlerinden giderek tanıyabilirz" (Timuçin).

Bilim tarihinde, *kuruluşu* bakımından, bilimsel bir teorinin başlıca *iki kaynağı* olduğu ileri sürülmüş; sonunda bir senteze ulaşılmıştır (Yıldırım):

(i) Teori insan zekâsının serbestçe yarattığı kavramlardan oluşur. Başka bir deyişle, bilimsel teorilerin kaynağı "insan kafasının yaratıcı gücü"dür. Teoriyi bir "icat" olarak gören bu görüşün tipik temsilcisi Einstein'dir.

(ii) Teori endüktif genelleme ve soyutlama yoluyla, gözlemlerden elde edilir. Başka bir deyişle, olgulardan "tekil önermeler" oluşturulur. Bunlar da, endüksiyon yoluyla genellemelere dönüştürülür. Teoriyi bir "buluş" sayan bu görüşün tipik temsilcisi, Newton'dur.

(iii) Sentez şöyledir: Teoride hem icat, hem de buluş özelliği vardır. Çünkü teori bir kavramsal sistem olarak insan zekâsının ürünüdür. Ancak bu ürün nesnel gerçeğin insan bilincine, insan zekâsına yansımasından doğar.

Kapsam ve Sınırlan

Dedüktif bir sistem; bir teori olarak, öncelikle, nesnel gerçeği ya da onun bir bölümünü -gözlem yoluyla saptanmış ilişkileri- açıklamak ve anlamak için kurulur. Bilimsel açıklama "bir olguyu betimleyen önermenin doğruluğu bilinen başka öncemelerden zorunlu olduğunu göstermek" biçiminde de tanımlanıyor. Dolayısiyle, bir teorinin belirli olgusal ilişkileri açıklayabilmesi için, o ilişkileri betimleyen önermelerin, teorinin temel varsayımlarından ya da yasalarından çıkarılabilir olması gerekir. Bununla birlikte, teorinin "açıklama" işlevinden başka, "öngörme" ve "sistemleştirme" işlevleri de vardır (Yıldırım).

Dedüktif bir sistem, tüm doğrulukla muhakeme yapma olanağı sağlar. Bilgiye rasyonellik kazandırır. Pedagojik yararı vardır. Öğretilmesi ve uygulanması, zekâyı eğitir; sağlam muhakeme alışkanlığını geliştirir. Dedüktif bir sistem (bilimsel bir teori) bir sanat yapıtı gibidir. Nesnel gerçeğe belli bir teori açısından bakmak, pek çok alışkanlığımıza yeni bir anlam kazandırır. Bilgimizi ve anlayışımızı olağanüstü zenginleştirir.

Bir teorinin **geçerliliği**, oluşturduğu teoremlerin

doğrulanmasına bağlıdır. Bu doğrulanma; söz konusu teoremler, "nesnel gerçeğin onay"ına sunularak, başka bir deyişle "gözlem ve deney sonuçlarına verilarak" yapılır. Teoremlerden bir ya da birkaçı nesnel gerçekle uyuşmazsa, sistemin gözden geçirilmesi gerekir.

Hemen hiçbir teori **evrensel** nitelikte değildir. Çünkü bilimlerde gözlem ve deney alanları genişler; yeni tekniklerle gittikçe daha duyarlı gözlem ve deneyler yapılır. Böylece teoriler kendi açıklama güçlerini aşan yeni veriler karşısında kalır; yetersiz oldukları anlaşılır. Bunun bir örneği "Newton'ın evrensel çekim yasası'dar. Bu teorinin, uzun yıllar boyunca, evrensel olduğu sanılmış; ancak yeni gözlemler, teorinin evrensel nitelikte olmadığını ortaya koymuştur. (Yıldırım)

Ancak teorilerin bu **sınırlılığı** aynı zamanda bilimsel atılımların itici gücünü oluşturur. Çünkü bir teorinin nesnel gerçek (gözlem verileri) karşısında yetersiz kalması, "yeni ve daha güçlü bir teorinin ortaya çıkışı"nın müjdecisidir! Nitekim fizikte Newton'un genel çekim teorisinin yetersizliği, daha kapsamlı bir teorinin yolunu açmıştır: Einstein'in genel rölativite teorisi!. Kuantum mekaniği kendinden önceki iki teoriyi, klasik Newton mekaniği ile Bohr atom teorisini - değişikliğe uğratarak- kendi içinde birleştirmiştir.

Bütün bunlar şu tür gelişmelere yol açıyor:

-Eski teori yeni teorinin özel bir hâline dönüşüyor.

-Önceki teoriler, yeni teorinin kapsamında bütünleşiyor. Böylece nesnel gerçeği daha kapsayıcı teorilere kavuşuluyor.

Sonuç

Aydınlarımız; en azından temel görüşlerini teorik çatılara kavuşturmalı, düşüncelerini mantıklı bir düzen içinde savunmaya çalışmalıdır. Geçerli ve geçersiz muhakemeler, doğru ve yanlış önermeler, ancak bu sayede kolayca birbirinden ayırt edilir.

Görüş değerlendirmeler, eleştiri ve tartışmalar; dedüktif sistemler düzleminde yapılırsa, daha doğru, daha isabetli ve daha verimli olur. Tartışmalar önce ilkeler üzerinde yapılmalıdır. Aynı ilkelere sahip olanlar sonuçlar üzerinde; ilkeleri farklı olanlar, önce bu ilkeler üzerinde tartışmalıdır. İlkeler üzerinde uzlaşamayanların, sonuçlar (teoremler) üzerinde tartışmaları saçmadır. Örneğin bir şeriatçı ile bir laikin, demokrasi ya da tesettür konusunda tartışması böyledir. Türkiye'de yıllardır hep aynı şeylerin, bir sonuca varılmaksızın tartışılıp durmasının nedeni; biz okumuşların çoğunlukla- düşüncelerimize "dedüktif-teorik bir yapı" kazandırmakta gösterdiğimiz yetersizliktir.

Kaynakça

Blanché, Robert, **L'Axiomatique**, PUF, Paris, 1970, 110 p.

Eralp, H. Vehbi, **Matematik, Fizik ve Kimyada Metot**, Üçler Basımevi, İst.,1947,74s.

Roure, Marie-Louse, Eléments de logique contemporaine, PUF, Paris 1967, 127 p.

Timuçin, Afşar, **Düşünce Tarihı** 2.B., İnsancıl Yayınları, İst., 1997,800 s.

Timuçin, Afşar, **Felsefe Sözlüğü** 2.B., İnsancıl Yayınları., İst., 1998, 320 s.

Yıldırım, Cemal, **Bilim Felsefesi**, 3.B., Remzi Kitabevi, İst., 1991, 256 s.

CEMAL SÜREYA İÇİN

Az önce yokladım acılarını
götürmemiş Cemal burada bırakmış
şiir kitaplarının sayfaları arasında
bir gözyaşı çiçeği
bir kan karanfil
bir kimliksizlik ısırganı
ya da sevgisizlik sarmaşığı halinde
yaşıyor kurumuş acılar

Ölse acıları da ölürdü
aşk için gitmiştir bana kalırsa
öyle zamansız, apansız
ve çırılçıplak gittiğine bakılırsa

MEHMET KEMAL

Masmavi bir ışıktı o
bir kırmızı ışığın peşinden koştu ömrünce
yılankavi adımlarla kaçarak
kara ışıkların zulmünden

Sonunda ölüm yakaladı onu ama
o da dokunamaz onurlu bir hayatın parıltısına

Günel ALTINTAŞ

ESKİ ESTETİK'DEN YENİ ESTETİK'E

Afşar TİMUÇİN

Afşar Timuçin 'in 6 / 12 / 1997 günü Fırtına Müzikevi'nde yaptığı konuşmanın bant kaydından alınmıştır.

Önce şunu belirtelim ki XIX. yüzyıldan bu yana estetik bir anlam değişikliğine uğradı, bir konu değişikliğine uğradı. Bildiğiniz gibi bilimler genelde konularıyla ve yöntemleriyle bilinirler. Bir bilimi tanımladığınız zaman onun konusunu ve yöntemini saptamanız gerekecektir. Estetik XIX. yüzyıldan bu yana daha doğrusu XVIII. yüzyılın sonlarından bu yana bilim olmaya çalışıyor. Bildiğiniz gibi bütün bilgi alanları eskiden felsefenin kanatları altındaydı, felsefenin yöntemiyle düşünürdü. Bilimler yavaş yavaş, birer birer felsefeden ayrıldılar, yani metafiziğin yöntemlerinden koptular, deyim yerindeyse. Ve deneye yöneldiler. Tabii bunların deneye yönelmesi hiçbir zaman kuramdan koptukları anlamına gelmedi. Oysa kopukluk eskiden vardı. Bugün bilim dediğimiz bilgi alanları Yeniçağ'ın öncesinde uygulama gerektiren alanlardı. Bunların hepsini Aristoteles'den kalma terimle sanatlar diye adlandırılıyorlardı. Bu sanatlar sadece uygulamayla ilgiliydi. Hiçbiri kurama ağırlık veren alanlar değildi. Mimarlık, mühendislik, nalbantlık, dişçilik, müzisyenlik....bunların hepsi sanatları oluşturuyordu. Ama bu alanlar kurama ulaştıkça, felsefenin içinde var olan kuramsal yanlarını felsefeden ayırarak uygulamaya yöneldikçe yani bu alanlar birer kuram ve uygulama alanı oldukça kendi konularını da kendi yöntemlerini de belirlediler. Yöntem bildiğimiz gibi bizi bir sonuca vardıran en tutarlı ve en kısa yolları içerir. O yüzden her bilimin kendine göre bir yöntem kavrayışı vardır.

Estetik XIX. yızyılın başlarında ya da XVIII. yüzyılın sonlarında bilim olma yoluna girdi. Bu bilim olma serüvenini başlatanlar alman yazarları oldular. Neden alman yazarları da İngiltere ya da Fransa'nın yazarları değil? Bunun siyasal-toplumsal bir nedeni olması gerekir. Bildiğiniz gibi fransız aydınları ve ingiliz aydınları Ortaçağ'ın bitiminde rönasans devinimini başlatırken eski kaynaklara dönmüşlerdir, yunan ve latin kaynaklarına dönmüşlerdir. Bir bakıma kilisenin yok ettiği bilinci yeniden tazelemek için o bilinç kaynaklarına yönelmişlerdir. Hepinizin bildiği gibi rönasans devriminin kökeninde yunan ve latin kaynakları yatar.

Bu yunan-latin kaynaklarının öğrenilmesi ve özümlenmesi XV ve XVI. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. XVII. yüzyılda yalnız Fransa'da değil İtalya'da da Ispanya'da da başka ülkelerde de özgün bir edebiyat özgün bir düşününce devinimi ortaya çıkmıştır. Oysa Almanya'da durumun bu ölçüde gelişmiş olmadığını görüyoruz. Çünkü Almanya o dönemde deyim yerindeyse iktisadi ve toplumsal açıdan dolayısıyla kültürel açıdan geri kalmış bir ülke görümündedir. XVI. yüzyılın sonlarında Fransa'da ve İngiltere'de feodal yaşam düzeni sonlarına ermektedir. Oysa XVII. yüzyılın başlarında Almanya'da feodal düzen bütün boyutlarıyla egemendir. Bunun nedeni de büyük bir çiftlikler bütünü olarak görünen Almanya'da çağdaş yaşam koşullarına, yeni sanayi koşullarına erkenden geçilmemiş olmasıdır. XVII. yüzyılda alman flozofu Leibniz kendi diliyle yazmayacak, yazdıklarını fransızca yazacaktır. Çünkü almanca yazılmış bir felsefe kitabının okunma ve değerlendirme şansı yoktur. XVII. yüzyılı verimsiz geçiren alman aydınları özellikle İngiltere ve Fransa'ya bir de eski kaynaklara gözlerini dikmişlerdir. Yani onlar hem fıransız kaynaklarından yararlandılar hem Shakespeare kaynağından İngiltere'den yararlandılar. Bu arada yunan-latin kaynaklarına da inmeye çalıştılar. Burada tabi mutlakyönetimin ağır baskısının da etkili olduğunu unutmamak gerekir. Fransa'da mutlakyönetim ne kadar baskıcı olursa olsun büyük ölçüde aydın kesimin tepkisiyle karşı karşıyadır. Fakat Almanya'da kesinlikle böyle bir tepki oluşmamıştır. Aydınlar mutlakyönetimin karşısında belli bir ağırlık ortaya koyabilecek durumda değillerdir. O yüzden alman aydınları her zaman Fransa'yı önce, daha sonra da ingiltere'yi gözlemişlerdir, oradaki yenilikleri izlemeye çalışmışlardır. Bu çerçevede XVIII. yüzyılın sonlarında estetiğin Almanya'da ortaya çıkışı elbette çok belirgin bir isteğin anlatımı olarak kendini gösteriyor. Alman yazarları bir yandan tiyatro oyunları yazarken, bir yandan romanlar yazarken, bir yandan şiirler yazarken estetik kitapları da yazmışlardır. Neden? Belli bir geriliğin aşılabilmesi dileğiyle. Yani alman yazarları öbür ülkelerdeki meslektaşlarının düzeyine ulaşabilmek için ilk gerçek anlamda çağdaş estetik araştırmayı ortaya koymuşlardır. İlk olarak Almanya'da Baumgarten estetik bir bilimdir ilkesini ortaya koymuştur. Fakat tabi bunun son derece yürekli biçimde ortaya konmuş, biraz da kahramanca ortaya konmuş bir ilke olduğunu görüyoruz. Çünkü bir bilgi alanına gerçek anlamda bilim diyebilmek için bunun çok belirgin konusu ve çok kesin yöntemleri olmak gerekir.

Baumgarten estetikten bir yasa bilimi diye sözeder. Yasa bilimi derken oldukça uyarsız bir belirlemede bulunduğunu görüyoruz. Çünkü bazı bilimler mesela estetik, mesela hukuk kuralkoyucu bilimlerdir. Ya-

sa bilimleri doğadaki değişmez bir ilişkiyi ortaya koyan bilimler olmak gerekir (mezela fizik, mesela kimya). Burada bireyi güdümleyen bir durum kesinlikle sözkonusu değildir. Yasa bilimlerinde her zaman nesnel gerçeklik belirleyicidir. Oysa kural bilimlerinde kuralı koyan birey ya da toplum belirleyici olur. Mesela biz hukuktan söz ederiz. Hukukta yasalardan sözedilse de hukuk kuralkoyucu bir bilimdir.

Bir ülkede taammüden adam öldüreni öldürüyorlar. Başka bir ülkede ona on sekiz yıl veriyorlar. Demek ki hukukçu bir doğal gerçekliği ortaya çıkarıyor değildir. Tam tamına bir kuralkoyuculuğu gerçekleştiriyoruz hukukta. Oysa Baumgarten'in yasa bilimi olarak estetiği belirlemesi isabetli değildir. Ama önemli olan şuydu: Baumgarten, estetiği bir bilim olarak hatta bir yasa bilimi olarak görme dileğini ortaya koyuyordu. Artık estetiğin yöntemi metafizik olamazdı. Bu çerçevede zaten bütün bilimler felsefeden ayrıldılar. Geriye sanki geri zekalı iki bilgi alanı kalmıştı. Bunlardan biri estetik, biri de mantıktır. Zaten Baumgarten da estetiğe mantığın küçük kız kardeşi der. Yani onun mantığın altına konan bir bilim olduğunu duyurur. Demek ki burada Baumgarten'ın önemli gördüğümüz yanı, estetiği artık metafizikten kurtarmaya eğilimli oluşudur, onu tam tamına bir yasa bilimi olarak görmek isteyişidir. Baumgarten'dan sonra çağdaş estetiği temellendiren en önemli kişi Lessing'dir; o, çağdaş estetiğin kurulmasında Baumgarten'dan daha etkili olmuş bir kişidir. Lessing, adını çok iyi bildiğimiz bir tiyatro yazarıdır ama aynı zamanda estetikçidir. Lessing bize çağdaş estetiğin ilk olarak iki temel kavramını armağan ediyor. Bunlardan bir tanesi uzam bir tanesi de zaman kavramıdır. Dolayısıyla burada eski estetikle yeni estetik arasında tam anlamında bir kopma gerçekleşiyor deyim yerindeyse. Eski estetik dediğimiz zaman zaten daha çok neyi anlıyoruz? Doğrudan doğruya Platon estetiğini anlıyoruz. Platon estetiğini biraz hatırlarsak Lessing'in yeniliğini daha net göreceğiz. Platon bildiğimiz gibi M.Ö. IV. yy.'ın ünlü yunan filozofudur. O zamanki dinsel göreneklerin de belirleyiciğindedir. Dinsel görenekler derken, Orpheus'çu Pitagoras'çı bir din anlayışı geçerliydi. Bu din anlayışı ruh güçüne inanan bir din anlayışıdır. Orpheus bildiğiniz gibi şairdir ve sevgilisi ölünce onu çok özler ve öbür dünyada onu görmek için ilgililerden dilekte bulunur, tanrılardan. Tanrılar da derler ki tabii olabilir, sevgilini çok özlemişsen görürsün. Yalnız bir koşulumuz var: gördükten sonra dönüp arkana bakmayacaksın. O da sevgilisiyle görüşür ama o kadar çok özlemiştir ki bir kere daha göreyim derken kendisi de ölür ve öbür dünyada birbirlerine kavuşurlar. Pitagoras'çı Orpheus'çu gelenek Platon'un yaşadığı dönemlerde bir anlamda neredeyse yunan yarımadasında ya da Attika'da geçerli bir din haline gelmiştir. Bu ruh gücüne inanan anlayışın Platon'cu bilgi kuramının temeline yerleştiğini görüyoruz. Platon'a göre ikili bir dünya tablosu çizebiliriz. Yukarıdaki dünyaya düşünülür dünya diyoruz. Kendisi öyle diyor. Gerçek gerçeklikler dünyası. Her şeyin kendisinden başlayıp kendisine döndüğü dünya. Duyulur dünya ise şu bizim içimde bulunduğumuz dünya, yalan dünya, geçici dünya. Burada gerçek gerçeklikler olan Idea'ler hiç değişmeden kalırlar, öncesiz-sonrasızdırlar, en genelden daha özele doğru bir sıradüzeninde yeralırlar. İyi İdea'sı en yukarıdadır. Bu da tektanrıcılığa doğru bir geçişi düşündürür bize. Doğru ve Güzel İdea'ları da onun altında yer alır, öbür idea'lar onların altında yer alır. Şimdi bu dünyada bulunan herhangi bir nesne güzelse Güzel İdea'sına katıldığı ölçüde güzeldir. Çünkü bu Güzel mutlak güzeldir. Oradaki varlıklar mutlak varlıklardır. Ama bu içinde yaşadığımız dünyadaki varlıklar, bizler hiçbirimiz mutlak değilizdir. O yüzden bu dünyada varolan herhangi bir şeye güzel diyorsak, o ancak göreli olarak güzeldir. Kimine göre güzeldir, kimine göre çirkindir. Şu koşulda güzeldir bu koşulda güzel değildir: ona göre güzeldir bana göre çirkindir. Ama bu asıl Güzel ki kendinde güzel diyecektir ona Platon, mutlak olarak güzeldir. Kendinde güzel hiçbir zaman mutlaklığını yitirmeyen bir güzelliği içermektedir. Bu dünyadaki bütün güzel nesneler başka Idea'lardan pay aldıkları gibi güzel İdea'sından da pay alırlar ve ondan pay aldıkları ölçüde güzeldirler. Bu estetik bugünkü koşullar içinde tam tamına verimsiz bir estetiktir En ilginç yanı da güzeli yukarıda yani tanrısalda arayan bir estetiktir. Bir bakıma önündekini görmeyen bir estetiktir, yani sanattaki güzeli görmeyen bir estetiktir

Çünkü sanattaki güzel o zamanın koşulları içerisinde sanat denilen alan bütün uygulama alanlarının herhangi birini oluştururken ikincil bir önem taşır. Bir başka biçimde söylersek, koskoca bir filozof bitakım sanat yapıtlarıyla uğraşacak değildir. Zaten o dönemde sanat bilindiği gibi sadece ve sadece tanrısala dönük etkinliği bize duyurmaktadır. Yani Ortaçağ'ın sonlarına kadar dinsel-toplumsal bir anlamı vardır sanatın. Ancak Yeniçağ'da sanat özel olarak XIX. yy'la birlikte, bir bakıma da XVIII. yy.'la hatta XVII.yüzyılla birlikte bir insan araştırması olmaya doğru gitmiştir. Şimdi bu eski estetiğin yok sayılması neyi getirmiştir? Doğrudan doğruya sanat yapıtlarına dönük estetik araştırmayı getirmiştir. Bu yüzden çağdaş estetiğin bir labaratuvar estetiği olduğunu söylüyoruz. Yani somuta yönelik bir estetik olduğunu söylüyoruz. Yani hiçbir zaman sanatın dışında güzeli aramaya çalışmayan bir estetik olduğunu söylüyoruz. Bu yüzden çağdaş estetikçilerden biri çok güzel bir söz ediyor, "Algının dışında güzel yoktur"diyor. Algının dışında güzel yoktur derken Platon'cu bakış açısını tümüyle yadsıyor ve güzeli yalnızca ve yalnızca sanat eserlerinin kendisinde aramamız gerekir, onun dışında başka bir yerde güzeli aradığınız zaman boşa aramış olursunuz demek istiyor.

Şimdi yeniden Lessing'e dönersek neden Lessing bir devrim yapmıştır estetikte? Yani Baumgarten'dan çok daha önemlidir Lessing'in ortaya koyduğu görüşler. Onu görelim: Bir kere Lessing ilk gerçek estetikçi olarak bugünkü çağdaş estetikle ilgili bilgilerimize ters düşecek pek çok şey söylüyor. Yani Lessing'in es

tetiğini gerçek anlamda bir estetik diye bugün baş taci etmemiz kesinlikle olası değildir. Neden çünkü bize hiç de tutarlı gelmeyecek görüşler öne sürüyor. Sanatlar iki türlüdür, birisi uzam sanatları, birisi de zaman sanatları diyor. Uzam sanatları derken müzik ya da şiiri düşünelim. Zaman sanatları derken resmi düşünelim. Lessing'e göre bu sanatları birbirine karıştırmamak gerekir, ikisinin koşulları çok ayrıdır. Biri uzam'ı kullanır. Uzam bildiğimiz gibi yan yana gelişin sezgisi ya da algısıdır. zaman ardarda gelişin sezgisi ya da algısıdır. Resim yapan bir adam Lessing'e göre yalnızca doğanın resmettiğinden nesneleri yan yana koymakla sınırlandığı için tümüyle uzam'ı kullanmaktadır. Şair dediğimiz kişi sözcükleri kullandığı için son derece bulanık bir gereçle çalışmak zorundadır. Çünkü sözcükler Lessing'e göre son derece kaygan yapılar ortaya koyarlar. Oysa ressam dediğimiz kişi doğanın nesneleriyle çalıştığı için hiçbir zaman şiirdeki gibi bir kayganlık sözkonusu olmayacaktır resimde. Bu baştan sona sakat bir kuramdır ve baştan sona reddedilmesi gereken bir bakış açısıdır. Lessing Kant'ın bilgi kuramına yetişmiş olsaydı görecekti ki insan için salt uzamsal algı ya da salt zamansal algı diye bir şey yoktur. Bizim bilincimiz uzam ve zaman bütünlüğünde elde edilen, uzam ve zaman bütünlüğünde algılanan nesnelerin üzerinden oluşmuştur. Yani hiçbir kişi, hiçbir birey uzam'dan kopuk olarak zaman algısına, zamandan kopuk olarak uzam algısına ulaşamaz. Bu çerçevede sanatları uzam sanatları ve zaman sanatları diye ayırmak olası değildir.

Şimdi çağdaş estetiğin yöntemlerini görmeye çalışalım. Estetiğin temel kavramlarını biz sanatsal gözlemlemeyle oluşturuyoruz. Ama bu gözlemlemede tarihsel bakış açısı elbette belirgin olacaktır. Mesela bizim zihnimizde klasik diye bir kavram vardır. Şimdi ben klasiğin ne olduğunu bilmiyorsam bir sanat yapıtının klasik olup olmadığını nasıl anlayabilirim? Klasik iki anlama geliyor. Hem ölümsüz yapıtlara klasik diyoruz. Bir de XVII. yüzyılda, özellikle Fransa için XVII. yy'ın ikinci yarısında ortaya çıkmış olan evrensel gerçekçilik dediğimiz anlayışa klasik diyoruz. Demeki benim klasiği bilmem için doğrudan XVII.yy'a inmem gerekecek. Duygucu diye bir kavramla karşılaştığım zaman onun XVIII. yy'la başlayıp XIX. yy'da sürdüğünü bilmem gerekecek. Ya da daha öne daha sona gittiğimizde farklı kavramlarla karşılaşacağız. Demek ki zihnimizdeki bu kavramların herbirini tarihsel oluşumları içerisinde düşünmek gerekiyor. O tarihsel oluşumları kavrayamadığımız zaman bu kavramları doğrudan doğruya doğru olarak bilmemiz olası değildir. Öyleyse bu kavramlar neyle önemlidir? Doğrudan doğruya kendi içerikleriyle önemlidir. Kendi içerikleri de tarihsel olduğuna göre estetikçiyi bir sanat tarihçisi olarak düşünmek gerekecektir. Yalnız sanat tarihçisi deyince, sanattan haz duyan, sanatı seven, sanattan gerçek anlamda heyecanlanabilen kişiyi düşünmemiz gerekir. Çünkü sanat tarihçisi genellikle çağlara zamanlara göre sanatın niteliklerini saptayan ama sanatsal heyecanı hemen hemen hiç konu edinmeyen kişidir. Sanat tarihi derslerinde ışıklar söndürülür, duvara bir resim yansıtılır, sanat tarihçisi "şu gördüğünüz heykel XV yy'da bulunmuştur. Kulağı kırıktır, ayağı topaldır, sağ kolunun da biraz kertilmiş olduğunu görüyorsunuz, şimdi çevirin öbürünü!" gibilerden sözler eder. Oysa sorun bir sanat yapıtını sanat olarak bütün özellikleriyle, bütün heyecansal özellikleriyle özümseyebilmektir. O yüzden bugünün estetikçisi bir yandan sanat tarihçisidir, bir yandan felsefe adamıdır, bir yandan eleştirmecidir, hatta bir yandan da sanat ruhbilimcisidir. Çünkü bugün estetik bir bilim olmaya doğru giderken kendisine çok yakın duran sanat tarihinin yanında sanat ruhbiliminden büyük ölçüde yararlanıyor. Sanat ruhbilimi dediğimiz şey özellikle özne nesne açısından sorunu koyduğumuzda estetikten iyiden iyiye ayrı durur. Estetikçi sanatçının hangi koşullarda hangi etkinliği göstererek yapıtını gerçekleştirdiğini ortaya koymak zorunda duymaz kendini.

O bir nesne araştırıcısıdır, o yüzden kuralkoyucudur. Sanat yapıtlarındaki özellikleri, kuralları bir bir saptayarak kurama yükseltmeye çalışır. Oysa sanat ruhbilimcisi doğrudan doğruya sanatçının yaratıcı ruhsallığını konu edinen kişidir. O yüzden sanat ruh bilimi tam tamına ruhbiliminin bir bölümü olmakla bir yasa bilimidir hatta. Elbette estetikle sanat ruhbilimini, sanat felsefesiyle estetiği, sanat tarihiyle estetiği birbirine karıştırmamak zorundayız. Ama bunların birbirinden yararlanan, yararlanması gereken alanlar olduğunu düşünmeliyiz. Özellikle sanatçının hangi koşullar altında sanat yapıtını gerçekleştirdiği sorunuyla ilgili araştırma nesnel araştırmaya yani estetik araştırmaya ışık tutacaktır.

Sorulara Yanıtların Özeti

Sanatı şöyle düşünelim. Üç ayrı araştırma alanı sözkonosu. Felsefe, Bilim ve Sanat. Her üçü de insan araştırmasıdır. Elbette, doğayı da işin içine katarak, bu alanlara insan araştırmasını gerçekleştiren alanlar olarak bakabiliriz. Her üçünün yöntemlerinin farklı olduğunu görüyorsunuz. Daha doğrusu konu farklı olduğu gibi konuya yönelişin, konuyu ele alışıda farklı olduğunu göreceğiz. Aslında konu hepsinde insan. Felsefe insanı nasıl kavramaya çalışıyor? Kavramsal düzeyde kavramaya çalışıyor. Felsefe için kavramsal kavrayışın dışında bir kavrayış yoktur. Felsefe insanı bir kavramlar dizgisinde ortaya koyabilmelidir, kavrayabilmektedir.

Bilim insanı parçalayarak ele alır. Yani toplumbiliminden ruhbilimin görevini, ruhbiliminden toplumbiliminin görevini bekleyemeyiz. Toplumbilimci der ki: ben insanı insan ilişkileri açısından ele alıyorum, ben başka işe karışmam. Dolayısıyla her bilimin kendine göre bir alan belirlediğini görürüz. O yüzden bilimlerden baktığımız zaman bütünsel insan görünmez. Ama insanın bir yanını net olarak görmek için bilimlerin alanına girilir. Burada nesnel planda insanı ele alış sözkonusudur. Sanatın önemi insanı hem nesnel hem de öznel planda ele alışıyla belirir. Yani bilimin alanına girdiğimiz zaman özneli dışlamamız gerekir. Felsefenin alanına girdiğimiz zaman da özneli dışlamamız gerekir. Bir tek sanat insanı bütün olarak

ele alır yani parçalamadan ele alır. Yani düşünen insan da, duygulanan insan da sanat için önemlidir. Mesela bilimde ne yaparız? Öznel ögeyi kesinlikle dışa atarız. Yani bir biyoloji uzmanı diyemez ki ben sarı kelebekleri severim, sarı kelemekler dışında kelebek araştırması yapmam, kahverengi kelebekler beni ilgilendirmez. Onlar benim sinirime dokunuyor! Oysa sanatın alanına girdiğimiz zaman, bir şiirde şairin duyarlılıklarını, sevinçlerini, üzüntüsünü, öfkelerini neden işin içine kattığını soramayız. Tersine öznel ögeyle nesnel ögenin, nesnel ögeyle öznel ögenin birleştiğini görürüz. O bilimde ve felsefede dışlanan özellik burada tam tamına geçerli oluyor. Ancak bir koşulla. Öznelin nesnel kılınması koşuluyla. Öznelin nesnel kılınması ne demektir? Bireysel olanın, tek kişilik olanın, tek kişinin dünyasına özgü olanın evrensel planda kavranabilmesini sağlamak demektir Zaten sanatçının önemi de, sanatçının değeri de buradan geliyor. Gerçek anlamda sanatçıya nasıl bir insan gözüyle bakıyoruz? O Rimbaud'nun deyişiyle anlatılmazı rahatça anlatabilen kişidir. Çünkü işin içine öznellik girince çok özel durumların nesnelleştirilmesi gerekiyor. Mesela benim özlemim sizin özleminize veya bir başka arkadaşın özlemine belki benzemeyecektir, onun sevinci benim sevincime, benim sevincim bir başkasının sevincine benzemeyecektir. Mesela benim özlemim buruk bir özlem olabilir, içinde tedirginlik olan bir özlem olabilir. Sizin özleminiz tam tersine heyecanlarla yüklü bir özlem olabilir, yakındaki sevgiliyle ilgili bir özlem olabilir. Önemli olan bu özlemin dışlaştırılabilmesidir.

Estetiği şöyle düşünelim. Bir kere estetik olgu üç kutup içinde gerçekleşir. Sanatçı, estetikçi ve izleyici. Bu sacayağı sanatsal etkinliğin temelini oluşturur. Gerçekte biz estetikçiyi estetiği kuran adam, estetiği yaratan, estetiği oluşturan adam olarak görüyoruz. Fakat bu bir yanılsamadır. Gerçek anlamda estetiği oluşturan kişi sanatçının kendisidir. Estetikçi ne yapıyor? Tek tek sanatçıların oluşturduğu estetiklerden genel bir kurama yükseliyor. Yani estetikçiyi estetiği oluşturan kişi değil, estetik değerleri saptayan ve kurama götüren kişi diye anlamamız gerekir. Öyleyse estetiğin yaratıcısı sanatçıdır. Sanatçılar kendi estetiklerini oluştururlar Estetikçiler sanatçıların estetiklerinden giderek genel bir kurama ulaşmış oluyorlar. İzleyici aynı ağırlıkta önemlidir. Sanatçının yarattığı değerleri kendine göre kavrayan bir varlık olarak görüyoruz izleyiciyi. O da bir bakıma bir estetik bakış açısı, bir estetik yorum getirir, değer yargısı ortaya koyar. Ama biz onun gerçek anlamda kurama ulaşmasını bekleyemeyiz. İzleyici sanatçı gibi ne bir virtioz'dur yani sanatta doruğa yükselen bir değerdir, ne de genel olarak kurallardan giderek en üst düzeyde kurama ulaşan kişidir. O çok iyi bir kavrayıcı ve çok iyi bir gözlemcidir. Demek ki estetikçi tek tek estetiklerden giderek genel estetiğe yönelen kişidir.

Güzel sorunu estetiğin temel sorunudur. Doğadaki güzelle sanattaki güzeli birbirinden ayırmak gerekir. Asıl güzel doğadır diyenler oldu. Bunlar duygucu yani romantik estetikçilerdi, daha doğrusu romantik yazarlardı. Romantik yazarların çoğu dinci yazarlardır. Dinci bir bakışla baktığımızda gerçek güzelin doğada olması gerekir, gerçek sanatın da. Çünkü doğa en güzel yapıtıdır Tanrı'nın. Dolayısıyla bütün güzelliği doğada gözlememek gerekir. Ve o güzelin gözlenmesinden sonra mistik bir geçişle Tanrı'ya ulaşmamız olasıdır. Dolayısıyla güzeli doğanın dışında aramak bu tür düşüncenin kişilerine son derece yanlış görünür. Ama biz çağdaş estetik açısından baktığımız zaman doğada güzelin olmasının çok doğal olduğunu, ama sanatsal güzelin ya da gerçek güzelin doğada sözkonusu olmadığını görüyoruz. Arada ne ayrım var? diyeceksiniz. Bir kere doğal güzelle sanatsal güzel, biri sınırlı oluşuyla biri sınırlı olmayışıyla birbirinden ayrılıyor. Doğada güzel sınırsızdır. Sanattsal güzel sınırlıdır. Mesela bir otobüse bindik gidiyoruz, aman ne güzel manzara deriz. Ama bir süre sonra yorulur bıkarız. Çünkü sınırı yok, geliyor arka arkaya. "Sınırlar var mı" diyeceksiniz? Mesela denizi karadan ayıran çizgi sınır değil mi? Hayır o birleştirme çizgisi, kesinlikle sınır değil. Doğada hiçbir sınır çizgisi bulamazsınız yani doğada içinden çıkılmaz sınırsız bir güzelle karşı karşıyayız. Oysa sanat yapıtının temel anlamı onun kesinlikle belli bir sınırlanmışlık içinde oluşudur. Hiçbir sanat yapıtı yoktur ki sınırlanmış olmasın. Bir roman belli bir büyüklüktedir, bir tablo belli bir müyüklüktedir. Ve her sanat yapıtını gözlemlediğimizde sınırlı bir alanda olduğumuzu duyarız. Yani bir roman bitecektir, bu tablo da bu sınırlar içinde vardır, bu müzik parçası da birazdan son bulacaktır... gibi. Doğal güzel sınırsız güzel, sanatsal güzel sınırlı güzeldir. Yani sanatçı yapay bir uğraşın içinde olduğunu kimseden gizlemeden herkese göstermeyi göze almıştır. Bir estetikçinin söylediği gibi Rodin parmak izlerinden, Cézanne fırçasının izlerinden hiçbir zaman utanmamıştır.

Bant Çözümü / Mehmet Akkaya

Afşar TİMUÇİN

ESTETİK

Ederi 2.000.000 TL

INSANCIL

BİZİM ŞAFAĞIMIZ, BİZİM SESİMİZ...

Ruhi Su'yu yeniden,yeniden dinlerken

1.
Bütün sesleri yıkar sesin.
O büyük akışla yıkana yıkana.
Seherin çağıltısı.
Kıyılarını yeni bulmuşcasına bir ırmak
ne yaman akar,
Akar dünyanın elleri, sesinin teri.

Evi yaralanmış dünyanın.
Ülkemiz evimizdir.
Senin çileli evin; büyük kentlerimiz ve
Ölü Deniz
Ve Süphan dağı, Mecnun ve Leyla
Ve iki yakasıyla Ege.
Kardeşlik kelepçede.
Kelepçede balıkçı Mikail ile ırgat Züleyha'nın
aşkı,
Ve Kamber Ve Dicle ve Aslı.
Ve Fırat'ın Şivanı.

Sesin, yaprağın narin söğütlerin ve cümle
destanların evi.
Gide gele, ine çıka, vura vura, bir yoksul kaval,
öfkeli...

Evimizin bahcesidir sokaklarımız. Kan.
Yüzü kan denizlerimizin,
Güneşli sesinin yüzü.
Sazında kuşlar öpüşür ve daima iki sevgili,
Koştukça dinginleşen,
Yorulan durdukça. Usanan, susan.

Meydanlar balkonlarımız bizim,
Ufku seyrettiğimiz, geleceği anlattığımız.
Sesin "Şişli meydanında üç kız."
İşçilerin ve gençlerin ellerinde,
Hem lale, hem gül, hem nergiz...
Söylemedikçe kuruyan, solan...
Koştukça Anadolu sabahları. Kadifeden,
çelikten,Kadınların ölülerini unuttuğu bir güzel
vakit işte.

2.
Paranın dünyasında sesleri ölçüyorlar;
Hangi oktav kaç para diye.
Hangi ölçüye vurulur o devrimci çalışkanlık;

O gönülden disiplin?

Korkuyu söyledin.
Korkunun birike birike cesaret olduğunu,
"Sabahın sahibi" olmayı söyledin;
bismillâh da dedin devrimci... sosyalizm de,
Ve sıradan şeyleri ve isyanı ve gurbeti
Ve büyük güzel adlarını toprağımızın...
Bülbüller korosuyla aşkın ahını;
Çiğdemlerle kar altında halkın halini...
Söylüyorsun...
Söylüyorsun...

Zaman nasıl söylemezse şaşmazlığını
Öyle söylüyoruz biz yine, tarihe karşı yazarak;
Akarak türkülerle koldan kola,
Kol kola...

TÜRKİYE PENCERESİNDEN AVRUPA DÜŞÜNCESİ

Tüten ANĞ

Türkiye çağdaşlaşmasında, "Avrupa Düşüncesi" bağlamında kültürler arası etkileşim sorunu giderek ivme kazanan bir sorun, daha doğrusu sorunlar yumağı olarak Türkiye'nin gündeminde daima önemli bir yer tutmuştur; tutmaktadır. Bu günden yarına bakıldığında Türkiye'nin gündemindeki önemini daha da koruyacak gibi görünmektedir.

Avrupa Düşüncesi çerçevesi içinde Türkiye'nin bu durumunun, konumunun irdelenmesi, şimdi ve gelecek açısından değerlendirilmesi sadece politik ve ekonomik açıdan ve bu nedenle de siyaset bilimcileri ve ekonomistler tarafından ele alınmamalıdır. Toplum bilimciler, felsefeciler özellikle tarih felsefesi, insan felsefesi, kültür felsefesi alanında çalışan bilim adamları, düşünürler, felsefeciler tarafından ele alınıp incelenmelidir. Çünkü bu sorunla bağlantılı bütün diğer sorunlar özünde kültürel bir nitelik taşımaktadır. Siyasal ve ekonomik açıdan irdelemenin, bunun tamamen dışında kaldığını söylemek istemiyorum. Ama yine de ağırlığın kültürel alanda olduğunu vurgulamak isterim. Aslında Avrupa Düşüncesi çerçevesi içinde Türkiye'nin problematik yapısının farklı alanlardaki bilim adamları tarafından araştırılıp incelenmesi gerekliliği, sorunlar yumağının karmaşık yapısına da çok uygundur.

Bu gün "Avrupa Birliği" ülkemizde daha ziyade siyasal ve ekonomik içerikte algılanmaktadır. Oysa başlangıcı 18. yy'a kadar geri götürülebilecek olan bu birlik düşüncesi temelde kültürel bir yapılanma ve örgütlenmedir. Bu kültürel yapı, siyasal, ekonomik, hukuksal, tarihsel, askeri ve hatta dinsel katmanlardan oluşmaktadır. Bu birlik düşüncesinde sadece coğrafi mekan açısından değil kültürel miras açısından da yer alan toplulukların yakın ve uzak tüm çıkarları da bu bütünlük içindedir.

Avrupa Düşüncesi bağlamında Türkiye'nin çağdaşlaşma sorunsalının birbirleriyle bağlantılı iki ana ekseni vardır. Bu eksenlerden biri Avrupa ile ne anlaşıldığı ve ne anlaşılması gerektiğidir. Diğer ana ekseni ise Türkiye'nin Avrupa ile ilişkilerinin sorgulanması sonucunda ortaya çıkan ve çıkabilecek durumların yakın ve uzak gelecek açısından değerlendirilmesi ve kültürel politikaların oluşturulmasıdır. Bu son nokta, salt Avrupa güdümünde bir kültür politikası olarak düşünülmemelidir. Bu kültürler arası etkileşimlerin geleceğe dönük dinamizminin göz önünde bulundurulması demektir.

Sorunu bu şekilde ortaya koyduğumuzda Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkilerin yukarıda sözünü ettiğimiz içerikte irdelenmesinin başlangıçlarını Tanzimat hatta Tanzimat öncesi döneme kadar geri götürebiliriz. Avrupa konusunda kendisine çeki düzen vermek gereğini kavradığında, Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa ile olan ilişkilerini farklı boyutlarda ele alması gereğini de kavramıştı. Batılılaşma diye isimlendirilen bu harekette Osmanlı imparatorluğu ve Osmanlı kendi geleceğinin batı ile bağlantılı olduğu gerçeğini görmüştü. Osmanlı'nın henüz göremediği, yeterince değerlendiremediği, bu ilişkinin kültürel içeriği ve kültürler arası etkileşimin boyutlarında somutlaşan karmaşık yapısı idi. Bu bağlamda, Osmanlı'nın netlikle göremediği bir başka husus Avrupa ile olan ilişkilerinde hem Avrupanın hem kendilerinin hem de aralarındaki ilişkilerin taşıdığı iç dinamikler ve aynı zamanda Avrupaya karşı Osmanlı'nın, Osmanlı'ya karşı Avrupanın taşıdığı dış dinamiklerdi. Bu iç dış dinamiklerin kültürler arası etkileşimde ne denli etkili olduğu, olabileceği sorusu hem Avrupa hem de Osmanlı tarafından yeterince önemsenmemeşti. Osmanlı açısından bunun nedeninin çağdaş bir tarih bilinci ve bilgide, özellikle bilimsel bilgide ilerleme düşüncesinin, araştırma bilincinin olmayışı ile bağlantılı olduğunu düşünüyorum.

Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma hareketi aşağı yukarı Fransa'ya büyükelçi olarak gönderilen Yirmisekiz Mehmet Çelebi ile başlatılabilir. Zamanın Padişahı Mehmet Çelebi'den gördüğü yenilikleri, teknik gelişmeleri araştırıp İstanbul'a bildirilmesini istiyor. Bu talepten sonraki en önemli adım Avrupadan 235 yıl sonra 1727'da İbrahim Müteferrika tarafından ilk basımevinin kurulmasıdır. Bunu takiben yeni bir ordu kurma girişimleri başlatıyor. Önce Nizam-ı Cedit ordusu, daha sonraları da II. Mahmut zamanında Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla bilinen ordu kuruluyor. Yine hepimizin bildiği gibi kasım 1839'da Gülhane Hattı Hümayunu ile kamusal alanda yeni hukuksal düzenlemeler özellikle azınlıklarla ilgili olarak başlıyor. 1956 İslahat Fermanı ile batılılaşma hareketinin devam ettiğini görüyoruz. Arada çeşitli ayaklanmalara bağlı olarak kesintiler olsa bile 1. ve II. meşrutuyetin ilanı, tıp, mühendislik ve harp okulunun açılması, öğretmen okulunun ve kız öğretmen okulunun eğitim ve öğretime başlaması, medreselerden ayrı bir yapılaşma gösteren Rüştiye ve İdadi'lerin açılması, Osmanlı döneminde ki batılılaşma hareketinin önemli örneklerinden bazılarıdır.

Tarihe baktığımızda, aradaki kesintilere rağmen Osmanlı imparatorluğu kendisine kıyasla, özellikle bi-

limde, teknikte, hukukta ve örgütlenmede çok daha ileri durumda olan Avrupa karşısında üzerindeki durağanlığı silkip atmak için değişiklikler ve yenilikler yapmıştı. Fakat yapılan değişikliklerin niteliksel ve niceliksel olarak bir dönüşümü sağlayamayacağı açıktı. Tabii, görmesini gören gözler için. Osmanlı İmparatorluğu ve Osmanlı, özellikle, batıdan alınan, alınmak istenen tekniğin ve teknik gelişmelerin sadece bir sonuç olduğunu, bunun arkasında insanı ve doğayı, insan ve doğa arasındaki ilişkileri kendisinden çok farklı algılayan en geniş anlamıyla, bilimsel, felsefi ve kültürel bir geleneğin dinamik bir geleneğin, bilimsel, felsefi ve kültürel olarak kendi kendisini yeniden üreten bir geleneğin; bir geçmişin varlığını ne yazık ki göremedi.

Bunu gören, kavrayan, şimdi ve gelecek açısından değerlendiren, Türkiye çağdaşlaşmasını baştan Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları oldu. Bu yola yüreklerini ve kafalarını veren bir avuç Türk aydını oldu. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları ve bir avuç Türk aydını Türkiye'deki çağdaşlaşmanın niteliksel bir dönüşüm olması gereğini kavramışlardı. Bu nedenle Atatürk ve arkadaşları kimi çevrelerin ileri sürdüğü gibi bir Osmanlı aydını, Osmanlı'nın devamı asla değillerdir.

Tam bu noktada bir saptama yapmak istiyorum. Bu saptama Ziya Gökalp ile ilgili olacaktır. Çünkü Avrupa ile olan ilişkilerimizde, Türkiye'nin çağdaşlaşmasında Ziya Gökalp'in düşünceleri çoğu kez referans olarak alınmıştır. Kimi çevrelerce günümüzde de alınmaktadır. Oysa Ziya Gökalp tam bir tanzimat düşünürü olarak kültür ve uygarlık arasında bir ayırım yaparak, arkasında bilimsel, felsefi, kültürel bir görüş tarzı, bir bakış açısı olduğu gerçeğini göz ardı ederek sadece tekniğini, teknik gelişmesinin bir ülkeden alınmasıyla, geleneksel yapıya dokunmadan, ilerlemenin gerçekleştirilebileceğini zannetti. Prof. Dr. Takiyettin Mengüşoğlu "Tarihlilik ve Tarihsizlik" adını taşıyan yazısında bu görüşü uzlaştırıcı bir görüş olarak negatif değerlendirdi[1] Mengüşoğlu'na göre bu uzlaştırıcı görüş "Bilim ve onun bir çocuğu olan tekniğin insanın bütün varlık şartlarından, görüş tarzından koparılarak alınabileceğine inanıyordu. Fakat böyle bir inancın gerçekleşmesini mümkün olamadığını bizim tarihimiz acı bir şekilde gösteriyor"[2] Ziya Gökalp çok açık bir şekilde, bilim, felsefe, hukuk, sanat vb. tüm alanlarda, insanın meydana getirdiği, ürettiği, başardığı şeylerle; yani kısaca insanın başarılarıyla, bu başarıların arkasında varolan belli bir görüş tarzı yani doğayı, insanı farklı bir şekilde algılayan ve değerlendiren bilimsel, felsefi ve kültürel geçmiş arasındaki belirleyici ilişkinin göz ardı edilebileceğini düşünüyordu.

Oysa Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının gerçekleştirmek istedikleri ve gerçekleştirdikleri Türkiye aydınlanması yönümüzün sadece Avrupaya çevirili olmasının, teknik gelişmelerin ithal edilmesinin bir şey ifade etmediğini ve etmeyeceğini biliyorlardı. Bu bağlamda yönelmemiz gereken asıl hedef, üretilen başarıların, şeyin kendisi değil onu, meydana getiren düşüncenin, düşünce yapısının kendisi olmalıydı. Atatürk çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmamız gerekliliğini söylerken bunu kastediyordu.

Bu nokdada Prof. Dr. Takiyettin Mengüşoğlu'nun "Felsefeye Giriş" adlı kitabından bir alıntı yapmak istiyorum. Mengüşoğlu diyor ki: "Biz Tanzimattan beri batı kültürünün içine girmeyi denemekteyiz. Fakat hep yarım tedbirler yüzünden buna bir türlü girememişiz. Ancak hukuk, dil, tarih ve diğer bakımlardan total bir devrim olan Cumhuriyet dönemi, bizi, bu kültürün içine bütün mevcudiyetimizle zorladı. Bu hususta şekil bakımından tamamiyle, iç bakımından da kısmen muvaffak olmuş bir durumdayız. Fakat iç bakımından henüz eksikliklerimiz var; biz henüz bu problemi felsefenin ve bilimin bir objesi olarak almadık, yapılanlara seyirci kalmakla yetindik. Oysa son yıllar bunun yeterli olmadığını gösterdi. Çünkü yapılan şeyler fikirlerle beslenmemiştir, sadece empirik olarak ele alınmıştır. Bize düşen iş bu problemi fikirlerle beslemek ve aksıyan yönlerini düzeltmektir"[3]

Konuşmanın başında Türkiye'nin çağdaşlaşma sürecinde Avrupa Düşüncesi'nin, Avrupa ile olan kültürler arası ilişkinin irdelenmesinde iki ana eksen olduğunu söylemiştim. Bu noktada şu sorunun sorulması ve yanıtlanması gerekiyor. Avrupayı Avrupa yapan öğeler, özellikler; Avrupayı Avrupalı olmayandan ayıran farklar, farklılıklar; Avrupanın özgül ayrımı/ayrımları nelerdir? Bu soru ve sorular ve verilecek olan yanıtlar sözünü ettiğimiz iki ana eksenden biri ile bağlantılıdır.

Bu gün Avrupa ve Avrupalılık onun kendisi içinde problematik bir durumdadır. İstabul Üniversitesi Edebiyet Fakültesi Felsefe Bölümünde 1952-1953 döneminde dersler veren Prof. Dr. J. Ritter bu problematik durumu 1956 da yayımlanan ve 1994 yılında dilimize çevrilen yazısının başlığında çok açık bir şekilde dile getiriyor: "Avrupa'nın Sorunu Olarak Avrupalılaşma"[4]

Avrupa'yı Avrupa yapan sürecin Ortaçağ'la başladığını söylemek sanırım yanlış olmaz. 13.yy dan itibaren üniversitelerini birbiri ardı sıra kurulmasıyla başlayan kültürel etkinlik, daha sonra ki yy da Reformasyon, Rönesans ve aydınlanma hareketleriyle giderek güçlendi. Bilmde, felsefede ve sanatın pek çok dallarında ulaşılan noktalar, özellikle Nicolaus Cusanus, Kopernikus ve Giordano Bruno, Kepler, Galileo, Newton ve Francis Bacon'un doğa tasarımları ve bu tasarımlara ilişkin bilimsel ve felsefi temellendirmeler, fizik, astronomi ve mantık alanında gelinen noktalar, Magna Carta'dan başlayarak 1789 Fransız Devrimi ve sonrası, sanayi devrimi ve onunla ilişkilendirilerek kamusal alanda birey ve toplum arasındaki ilişkilerin yeniden yapılanması ve örgütlenmesi Avrupayı yapan tepe noktalarıdır. Burada bütün bunların arkasında duran şey, aklın, düşünmenin, düşünme yollarının, yöntemlerinin irdelenmesi, sorgulanmasıdır. İnsanın kendisini sorgulamasıdır ve bütün bunlar istesek de istemesek de, görsek de görmesek de avrupada gerçekleştirildi.

Ortaçağın son döneminden başlayarak bilimsel, felsefi ve kültürel alandaki bu gelişmenin temelinde "süreklilik" kavramının bulunduğunu ileri sürüyor

Prof. Dr. Ritter "Avrupalının Sorunu Olarak Avrupalılaşma" isimli yazısında. Biz bu kavramı onu destekleyen, güçlendiren bir başka kavramla birlikte kullanabiliriz. Bu kavram tarihselliktir. Süreklilik ve onunla bağlantılı, tarihsellik kavramı, belli bir tarih bilinci; yani insanı ve insanın ürettiği her şeyin tarihi boyutlarıyla ilişkilendirilmesidir. Tarihsellik ve süreklilik bilgide araştırma ve problem bilinci ile bir bütün oluşturmaktadır. Bu bütünlük geçmişin bilinmesi, geleceğe dönük olarak araştırmaların yapılmasıdır. Avrupa'yı Avrupa yapan özgül ayrımlardan birinin, bu bütünlüğü hep göz önünde bulundurarak bir yeniden üretme olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bağlamda tarihsellik ve süreklilik kavramının Türkiye'deki çağdaşlaşmanın temel taşlarından biri olduğunu ileri sürüyor Prof. Dr. Mengüşoğlu. Bu düşüncesini "Tarihlilik ve Tarihsizlik" adlı yazısında şöyle dile getiriyor: "İnsanın tarihsel bir varlık olması demek, onun bütün yapıp ettikleri, meydana getirdikleri, başından geçen ve geçmiş olan bütün olaylarla zamanın üç boyutuna; yani geçmiş-şimdi-gelecek boyutuna kök salması, geçmişi, geçmişteki olayları bilmesi, şimdiyi geçmişin başarılarına dayanarak ve geleceği hesaba katarak yaşaması demektir. Bu geçmişteki başarıların izlenmesi, bunların elimine edilmesi, geçmişle şimdi arasında ve geleceğe dönük bir sürekliliğin kurulmasıdır. Tarihsizlik ise insanın zamanın boyutlarından şimdiye yahut düne saplanıp kalmasıdır. Böyle bir oluşumda geçmiş şimdiye alınır, dün dün olarak değil şimdi olarak istenir; geçmiş şimdiye getirilerek her türlü değişmeye ve gelişmeye kapalı kendi iç dinamiklerinin ortaya çıkmasına asla izin vermeyen baskıcı, katı bir gelenekçiliğe saplanıp kalınır" [5]

Burada bir saptama gereğini duyuyorum. Çünkü kimi çevreler Türkiye'deki aydınlanmanın ve devrimlerin geçmişle bağımızı koparıldığını ileri sürüyorlar. Özellikle dil devrimi ile bağlantılı olarak. Oysa Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin, Dil ve Tarih Kurumlarının kurulmasının temelinde geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki bağın, sürekliliğin, tarihselliğin kurulması, geçmişi şimdi, şimdiyi gelecek açısından değerlendirilmesinin bir toplum için ne denli önemli olduğu gerçeği yatmaktadır. Türkiye çağdaşlaşması bunun, sadece kendi tarihimiz ve kültürümüzle sınırlı olmadığı olmaması gerçeğini de kavratmıştı.

Edgar Morin "Avrupa'yı Düşünmek" adlı yapıtında Avrupa'yı Avrupa yapan şeylerin Avrupaya özgünlüğünü kazandıran şeylerin, onun yahudi-Hıristiyan geleneğine bağlılığında, eski Yunan Düşüncesinin mirasçısı ve modern bilimle, aklın üreticisi olmasında aranmaması gerektiğini ileri sürüyor. Morin'e göre bu özgünlüğün asıl temeli onun hiç durmadan, birbiriyle bağlı ve birbirlerinin karşıtı olan bir dizi kavramlar, anlayışlar, anlamlandırmalar, değerlendirmeler, felsefi bilimsel ve kültürel üretimler ve bu üretimler arasındaki etkileşim ve karışmalarla oluşmuş sarmalın hem ürünü hem de üretici olmasında aranmalıdır[6] Avrupa kültürünün özgünlüğü Morin'e göre bu ilişkiler yumağının sürekliliğinde ve yoğunluğunda aranmalıdır.

Etkileşim ve karışımlar kuşkusuz bütün kültürler için söz konusudur. Ancak farklı nedenlerle pek çok kültürde kendi iç dinamiklerinin açığa çıkması baskı altında tutulmuş ve denetlenmiştir. Bazı siyasal iktidarların ve özellikle, dinsel kökenli iktidarların baskısı ve statik bir gelenekçilik anlayışının egemenliği bu dinamiklerin ortaya çıkışını engellediğini en azından geciktirdiğini belirtebiliriz.

Bu bağlamda, türk aydınlanması her türlü baskıcı iktidarların ve geleneklerin karşısında bireyin ve aklın özgürlüşmesinin çağdaşlaşmanın olmazsa olmaz koşulu olduğu gerçeğinden hareketle devrimlerle, yeniden yapılanma ve örgütlenme ile bunu gerçekleştirmeyi kendisi için bir amaç olarak belirledi.

Edgar Morin'in şu değerlendirmesine katılmamak olanaksız. Ona göre Avrupa, dünya üzerinde kurduğu egemenlik sırasında tohumlarını dünyanın dört bir yanına saçtı. Dünyayı Avrupalılaştırırken, Avrupalılığı da evrenselleştirdi. İşte bu nedenle Avrupaya özgü olan şey artık Avrupanın tekelinde değildir[7] Bu bağlamda evrensel olanla Avrupalı olan arasındaki karşılıklı, diyalektik bağın açık bir şekilde kavranması gerekir. 17.yy sonları 18.yy dan başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma hareketi Avrupayı Avrupa yapan öğelerin kendilerini değil, sadece sonuçlarını göz önünde bulundurdu. Oysa konuşmanın başında da değindiğim gibi asıl göz önünde bulundurulması gereken husus Avrupayı bu sonuçlara götüren düşünce yapısının, yöntemlerinin, toplumsal örgütlenmesinin kendisi olmalıydı. İşte Cumhuriyetle birlikte başlayan çağdaşlaşma hareketinde yeni bir toplum, özellikle yeni bir insan anlayışıyla bu husus hep göz önünde bulunduruldu.

Bunun gerçekleştirilebilmesi için öncelikle bilgisel açıdan belli bir bilimin özellikle dil ve tarih bilinci gerekiyor. Bir başka dile getiriş de sadece geçmişin bilgisine değil şimdinin bilgisine de açık bir tutum, bilgide araştırma ve ilerlemeye açık olmayı benimseyen bir tutum gerekiyor. İlerleme ve araştırmaya aktif olarak katılmamızı sağlayacak bir bilinç bu. Eğitimin, bu bağlamda, yerini ve önemini kavrayan Genç Türkiye, bireyin ve aklın özgürleşmesi için bütün tabuların ve yasakların kaldırılması, eğitim ve öğretimin evrensel, bilimsel nitelikli olması gerektiğini yaşama geçirmeyi kendisi için ana hedef olarak benimsedi. Yakın ve uzak geleceğimizle ilgili bütün kültürel, politik, hukuksal, toplumsal, bilimsel yeni yapılanmalar ve örgütlenmeler ve bunlara ilişkin politikaların oluşturulması eğitim kavramının, yukarıda sözü edilen bilinçle yeniden sorgulanması gerekiyordu. Bu düşünceyi somut bir şekilde "köy Enstitüleri" örneğinde görebiliriz. Fakat ne yazık ki cahil politikacıların eli ile kısa sürede Köy Enstitüleri kapatıldı. Ona alternatif olarak düşünülen İmam Hatip Lisesi açılmaya başlandı.

İnsanlar ve toplumlar arası ilişkilerin temelini oluşturan, anlaşmazlıkları ve çatışmaları, hoşgörü ve barışı karşı karşıya getiren kültür nedir ve kültür kavramıyla neyi/neleri kat ediyoruz?

Felsefenin tarihinde insana ilişkin pek çok tanım yapılmıştır. İnsanın bir akıl varlığı, bir duyu varlığı,

toplumsal bir varlık olduğu, tanım olarak ileri sürülmüştür. İnsana ilişkin tanımlardan biri de onun bir kültür varlığı olduğudur. Cassirer'e göre insan simgeleştiren bir varlıktır, bir animal symbolicum'dur. Mitoloji, sanat, dil, din, bilim, felsefe, hukuk bunların hepsi insanın ürettiği kültür dünyasını oluşturan ögelerdir. İnsan bunlarla kendine özgü bir dünya meydana getiren biricik bir varlıktır. Kültürü ve buna bağlı olarak tarihsel olanı üreten, meydana getiren biricik varlık insandır. Hayvanla karşılaştırıldığında doğa, insana hazır hiçbir şey vermemiştir. Kant'a kulak verelim "doğa insana sanki şunları söylemek istiyor: Eğer günün birinde bir başarıya bir mutluluğa erişirsen bunu sen başka hiç bir kuvvete, hiç bir varlığa değil ve yalnız kendine borçlusun"[8]. "İnsanlığın Değeri Üzerine Söylev" inde Pico Della Mirandole aynı düşünceyi şu sözlerle dile getiriyor. "Yaradan Adem'e şöyle seslenir, kendini kendi bildiğin biçimde donatasın diye belirli bir kalıpla özel hiç bir katılımla bezemedik seni; kendi ustaların kendi mimarın olmak şerefi senin olsun diye yaptık bunu"[9]

Kültür insanın ortaya koyduğu içinde insanın varolduğu gerçekliktir diyor Nemi Uygur "Kültür Kuramı" adlı yapıtında. Kültür, insanın yapıp meydana getirdiği, ürettiği doğa karşıtı etkinliklerinin bütünü olması yanında doğa'nın insanlaştırılması olarak da anlaşılabilir. Nermi Uygur'un deyişiyle "Kültür, varoluşunun nasıl ve ne olduğudur"[10]. İnsan kendisine, içinde yer aldığı dünyaya, doğaya, ne gibi anlamlar yüklediğidir kültür. Meydana getirdiklerimizde, yapıp etmelerimizde nasıl bir insan anlayışı var; içinde kendimizin de yer aldığı dünyayı ve doğayı nasıl yorumluyoruz? Bu bağlamda yaptığımız değerlendirmelerin arkasında ne gibi anlamlandırmalar ve anlam gerçekleştirilmeleri var? Hayatımızı, beklentilerimizi hangi değerlerle beziyoruz? Nasıl bir yaşama tarzı düşlüyor ve gerçekleştiriyoruz? Bilim, teknoloji, hukuk, devlet, din, sanat, felsefenin bizim için taşıdığı değerler nelerdir? Hayatın her alanındaki düzenlemeler ve örgütlenmeler nasıl değerlendiriliyor? Bütün bunlar ve bunlarla bağlantılı pek çok etkinlik, planlama, değerlendirme ve gerçekleştirme kültür dediğimiz tarihsel alanı oluşturmaktadır. Kültürü ve tarihi üreten insan ürettiği Kültür ve tarih tarafından da belirlenmekte şekillenmektedir. Bu karşılıklı ilişki, yani insan ve ürettiği tarih arasındaki bu karşılıklı ilişki, kültürler arası etkileşimin ayrılmaz bir parçasıdır.

Son olarak şu soruyu sormak istiyorum. Kültürler arası etkileşim ve insan ve kültür arasındaki karşılıklı belirleme nasıl olanaklıdır? Kültür ve beraberinde getirdiği etkileşme, Leibniz'in "Geçmişin yükünü taşımak ve geleceğe gebe olmak" düşüncesi ile açıklanabilir diye düşünüyorum. Çünkü geleceğe açık olma, kültürler arası etkileşimin ve insanla kültür arasındaki karşılıklı ilişkinin olanaklılığının temel koşuludur. Toplumlar ve insanlar için yeni beklentiler, yeni beklentiler, yeni yapılanmalar ve örgütlenmeler bir ucuyla geleceğe açık olmak, aynı zamanda başka türlü olabilmeyi de içermektedir

GÖZLERİN

Gözlerin gözlerin gözlerin
gözlerin bakıyor gözlerime
gözlerin yıldızlar tarafında bu gece
bin yıl öncesinden
tanışırız gözlerinle
bin yıl
birlikte dinledik sokakları
adım adım

hiç tükenmedik
yaşadık sevdamızı doya doya
hiç usanmadık
öldük
güle keserek

İzzet TOKUR

Türkiye çağdaşlaşma sürecinde Avrupayı ve Avrupalılığı değerlendirirken geleceğinin, batı ile bağlantılı olduğu gerçeğinin farkına varırken yapması gereken ilk iş kendisine ve Avrupaya karşı duyduğu olumlu olumsuz bütün önyargılardan sıyrılmak olmalıdır. Aynı şey Avrupa için de söz konusudur. Siyasal ve ekonomik çıkarların olabildiğince toplumlar üzerinde egemen olduğu günümüzde bu dileğin gerçekleşmesi oldukça güç görünüyor. Sınırların giderek ortadan kalktığı bir dünyada bir arada yaşamanın başka bir yolu yok gibi. Eğer tarihi tanımlamak istesek şunu söyleyebiliriz: Tarih, kültürler arası etkileşimin tarihidir. Fanatik bir kültür mirasçısı olmadan, bütün kültürleri anlamaya çalışmak, kültür arası etkileşimin toplumları olumlu yönde belirlemesine yol açacağına inanıyorum. Aksi yönde bir tutum ise sınırları, baskıları ve yasakları getirecektir.

1 MENGÜŞOĞLU Takiyettin; Felsefe Arkivi; sayı 16; sayfa 125; 1968 İstanbul
2 " 16; 125; 1968 "
3 MENGÜŞOĞLU Takiyettin; **Felsefeye Giriş**; s. 179; 4. baskı; 1988; Remzi kitabevi; İstanbul
4 RİTTER Joachim; **Avrupa'nın Sorunu Olarak Avrupalılaşma**; Afa felsefe yazıları ansiklopedisi; 1994; İstanbul
5 MENGÜŞOĞLU Takiyettin 16; s. 1166; 1968; İstanbul
6 MORİN Edgar; **Avrupa'yı Düşünmek**; Afa 21.yy.a doğru dizisi 6; çev. Şirin Tekeli. 134; 1988; İstanbul
7 MORİN Edgar; **Avrupa'yı Düşünmek**; Afa 21 yy.a doğru Dizisi6; Çev Şirin Tekeli; s.69; 1988; İstanbul
8 MENGÜŞOĞLU Takiyettin; Kant ve Scheler'de İnsan Problemi

ŞİİRİN SEFALETİ

Zühtü BAYAR

I

Büyük sanatçıların tümünde de sağlam ve sıhhatli bir tarih görüşü vardır. Bana kalırsa, büyük sanatçı olmanın, kalıcı yapıtlar vermenin gizlerinden biri de burada yatmaktadır. Tarihin akış yönüne aykırı düşen sanat yapıtları, tarih tarafından amansızca eleştirilmekte ve çürütülmekte, geleceğe salt edebiyat tarihi açısından materyal olarak bir değer ifade edebilen yapıtlar kalmaktadır. Tarihin bu amansız işlemini sanat dallarının her alanında (yalnız sanatta mı?) görmek olanaklıdır. Sanat yapıtlarının kalıcılığı sorunu, bugünlerde pek eğilimli olduğumuz "Bireyci sanat, Toplumcu sanat" tartışması ile açıklanamaz elbette... Bu açıdan sanat yapıtları üstüne bir yargılamaya girişmek, pek yüzeyde ve verimsiz bir işlem olur. Çünkü, edebiyat ve sanat tarihi bunun tersini gösteren bir yığın belgeyle doludur. Ancak, insanı tanımak denli, onun toplumsal dilimini de tanımak ve bilmek; ve bu ikisinin bileşkesinden geçerli bir dünya görüşü kurmak, başarılı bir sanat yapıtı için ilk sağlam temeli sağlar sanatçıya, Dizelerinde koyu bir bireyciliğin kıvrımlıları gezinen Baudelaire, bu tutumuyla hiç de tarih karşıtı bir tavır takınmamıştır. En koyu bireyci sorunların, toplumsal ve toplumcu bir yorumu yok mu sanki? 'Güdümlü sanat' anlayışı ile "sanatçının yorumu" sorunu çoğu yerde birbirine karıştırılıyor adamakıllı... Toplumsal sanatçıyla toplumcu (marksist) sanatçının karıştırılması gibi... (Sartre'la E. Ficher'in ilginç yorumları var bu konularda.)

II

Ülkemizde şiir sanatı, "tarihsel sorun" sözkonusu oldu mu içler-acısı bir durumla dikilmektedir karşımıza... "Türk şiiri, Türk şairi yok..." diye yakınanlar (1), soruna biraz da bu açıdan baksalar daha aydınlatıcı veriler bulurlar sanırım. Türk şiirinin bugünkü çıkmazı, aslında türk sanatının, türk aydının bugünkü çıkmazı ile birdir. Bu "çıkmaz"lık, 'tarihsel görüş' ve 'toplumsal öz' süzlükle açıklanabilir sanıyorum. Bu iki deyim, doğal olarak, insanı ve toplumu yorumlama yöntemini de içeriyor elbette. Sanatçı, böyle bir yöntemden yoksun kalınca; tarihsel açıdan çelişkili yapıtlar koyuyor ortaya... Günümüzde, şiirleriyle, dünya emperyalizminin 1 numaralı temsilcisi Amerika'yı en çok yeren, eleştiren, kötüleyen şair, Fazıl Hüsnü Dağlarca'dır. "Vetnam Savaşımız" adlı yapıtında onlar için "Americans, the greatest barbarians of the age.." (Amerikalılır, çağın en büyük barbarları..." diyor (2). Ne var ki, yine aynı Fazıl Hüsnü Dağlarca, 1951 baskılı "Sivaslı Karınca" adlı kitabında, bugün "Barbarlar" dediği amerikalılar için övgüler düzmüş, "Sen bir talih... /Sen bir Zafer.../Sen bir gençlik..." gibi gereksiz coşku sözleriyle dizelerini süslemiştir.

Çelik direklerinden yayılır memleketime gölgesiz,
Ruh halkalariyle açılan bir büyü.
Selâmla mukaddes,
Gürbüz erkeklerin, aydınlık kadınların,
Tul dairelerinde göründüğü.

Git ve götür kıyılarına cesur Amerika'nın,
Karlı dağlarından bir ses.
Bir rüya uyanan milletimden,
Tarihler, tarihler arasında,
Nefes nefes.
Git ve götür âleme,
Çağladığımı, taşarcasına çağladığımı, yadigâr,
en büyük gemilerde en büyük cihanlarda,
Oğullarım, kahraman oğullarım,
Allahla beraber yaşasınlar.
(Sivaslı Karınca, s. 22-23)

Tonkin bay is'a bluemoon, in bright daylight,
A new cannibal song is heard while trees touch the grass
Americans the greatest barbarians of the age,
Have poured the latest discoveries of science on an Asian land.
(Our Vietnam War, s. 5)

İşte böyle, daha aradan yirmi yıl geçmeden, gemilerinin "çelik direklerinden memleketine "büyü"ler yayan Amerika, "Bir Asya kara parçasında, ağaçların çimenlere değdiği yerde, yamyamlık türküleriyle bilimin son bulduğu öldürücü silâhları dökmektedir"!

Tarihsel görüş, belki de herşeyden önce, ilk gerekli şeydir sanatçı için. Özellikle biçimciler (Formaliste'ler) için söylüyorum bunları...İnsanı ve toplumu çözümlemede ve tanımada olumlu bir yönteme ve dünya görüşüne sahip olmıyan sanatçılar, eninde sonunda, tarihin o kesin ve amansız yargısından kurtulmayacaklardır. Ülkemizin adları hiç de küçümsenmeyecek beş aleştirmeni tarafından "yaşayan en büyük Türk ozanı" niteliğine lâyık görülseler bile...

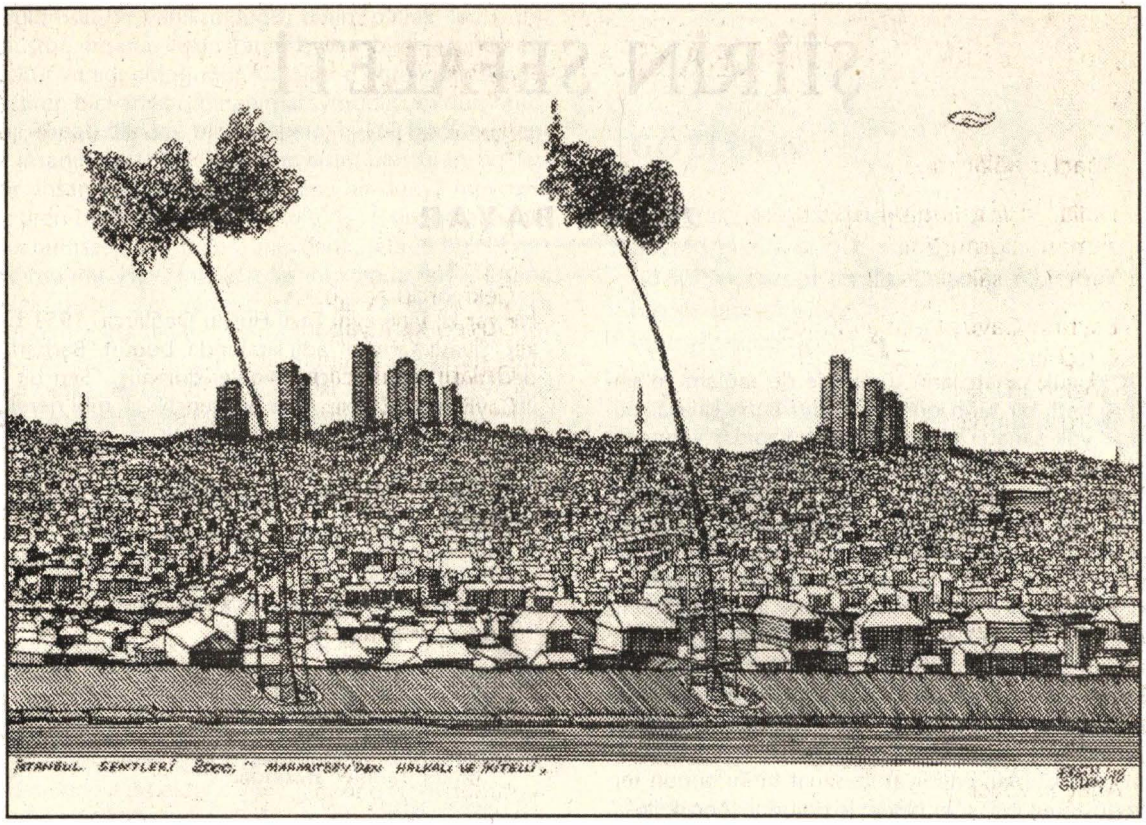

Hasan Hüseyin'in Notu

Rüzgar GÜLLERİ

Bir yazarımız, yurt dışından yolladığı mektupta şöyle diyor:

"...Yine değinmek istediğim bir başka konu da, son zamanlarda Amerika'da bilmem ne kurumunun Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya verdiği ödüldür. Sorun,Dağlarca sorunu değil. O, sadece âlet oluyor. Adam, bir yandan Amerika'nın Vietnam politikasını yeren şiirler yazıp savcılıkta ifade verirken (öyle mi olmuş? FORUM), bir yandan da ayni etiketle Amerikalılardan ödül alıyor! Beni asıl çileden çıkaran, seçmeyi yapan kurulun, "Türkiye"nin En Büyük Şairi' -pardon, 'Yaşayan En Büyük Şairi' olacak- gibi bir etiket uydurmuş olması. Lâfa bak! Adamlar hâlâ şiir denen fenomenin gölgesine bile varamamışlar. Dağlarca bunca büyük bir ozan mı? Şunu düşündüm: Türkiye'deki İkinci Yeni akımına Dağlarca'nın homurtuya benzer o 'hoo'ları daha çok hız vermedi mi? Türk şiirinin saçma bir soyutluğa bürünmesinde onun da sorumluluğu az değil gibime geliyor?"

Zühtü Bayar'ın yazısıyla bu mektubun ayni günlere rastlaması, telepati ile açıklanamaz herhalde? o halde, sayın yazarımıza şöyle diyelim:

Dün Amerikan emperyalizmine "gel gel" edenler, bugün de "git git" ediyorlar. Bunda, şaşılacak bir şey yok. "Fıtratta tekâmül ezelidir.." demiş Fikret. Kimbilir, belki de Amerikalılar Dağlarca'nın "gel gel"li günlerini ödüllemek istemişlerdir? Ne malum, "git git"li günlerini ödüllledikleri?

(1) Raut Mutuay, Yeni Ufuklar. s. 190

(2) "Vietnam Savaşımız"ın elimde türkçe baskısı yok. Bu yüzden ingilizce çevirilerini veriyorum.

Forum, 15 Mart 1968 S. 335

BAYRAM ÇAVUŞ

Ağaçlar ağlar mı

Dallar taşır aslında gökyüzünü
zaman yağmurdur
Yapraklar saklar anıları

Bayram Çavuş Pınarköylüdür
Çiftçidir
Gözleri iri
Duruşu diridir

Yıllar önce
Süngülü yaban arıları
Kutsal Kalarganın
Gök ekinlerini
Ezmeğe geldiğinde
Genç bir efeydi Bayram Çavuş

Omuzunda mavzer
Koyu zeytin gölgesinde
Nöbetteydi Bayram Çavuş

Ağaç sevdası
Aman vermez adama
Yaşamın yatağıdır doğa

Bağlıdır Bayram Çavuş
Yaprağın yanağına

Yazgı
Ördü ilmeklerini
Aktı gitti avuçlarda zaman

Kim bilir kaç kez
Yıldızlar ağdı gökten
Rüzgar vurdu duvarlara

Bayram Çavuş yaşlandı
Usulca köşesine yaslandı

Dev sesli makinalar
Bıçkıların irkilten gürültüleri
Uyandırdı kocamış Çavuşu

Paristen Frankfurttan
Kopan
Kirli çekirgeler

Sydneyden Johannesburgtan
Yağan
Gizli iğneli
Zehirli böcekler

Kondu
Gümüş damarlarına
Sonsuzluğu bekleyen zeytin ağaçlarının

Kayaların sert göğsünde saklı
Cevher
Çekiyordu aç gözlerini
Düşleri kara yabancıların

Onların yalnızca paraları vardı
Bayram Çavuşun zeytin ağacı

Çizmeli adam
İngiliz Kraliyet bankasının
Şirketinin
Temsilcisi

İsa peygamberin adı önadı
Güç demek soyadı

Güney Afrikalı kolcuların
Bakırçaydaki komutanı

Ağu taciri
Alman kumpanyasının
Küçük parmağının tırnağı

Tırmaladı
Bergama toprağını

Bayram çavuşun zeytin ağacını kesti

Koca gövde
Göğü titreterek
Yere düştü

Umarsız bayram Çavuş
Daralmadı
Ayağa kalktı

Kalkış o kalkış

Yürüdü yürüdü yürüdü

Direnişçi Ege Dağlarının efesi
Gökte uçan yeşil atların yelesi

Bayram Çavuş

Ağaçlar ağlar mı

Dallar taşır aslında gökyüzünü
Zaman yağmurdur
Yapraklar saklar anıları

İNSANİLEŞME SÜRECİNDE KADIN-ERKEK SORUNU XII

Berrin TAŞ

Merhaba...Hepinizin 8 Mart Emekçi Kadınlar Gününü kutluyorum.Sizleri Brecht'in bir şiiriyle selamlamak istiyorum.

YURTTAŞLARIMA

Siz ey ölü şehirlerin insanları
Kendinize acıyın bir parça
Gitmeyin artık savaşa ey insancıklar
Geçmişteki savaşlar yetmedi mi
Ne olur kendinize acıyın bir parça
*
Bıçağa sarılmayın ey insanlar sarılın malaya
Bıçağın üstüne koymasaydınız her şeyi
Şimdi bir çatı altında olacaktınız
Ne var bir çatı altında olmaktan daha iyi
Bıçağı atın ne olur alın malayı
*
Savaştan korunmak için ey çocuklar
yalvarın ananıza babanıza
dört açsınlar gözlerini.
Artık harabelerde oturmayız deyin
yanaşmayın onlar gibi acı çekmeye
Bağırın savaştan kurtarsınlar sizi

Size bağlı hâlâ ey analar size bağlı
sürdürmek ya da söndürmek savaşı
Yaşasınlar çocuklarınız ne olur bırakın
ölsünler diye gelmediler dünyaya
Bırakın analar çocuklarınız yaşasın

Bizler bugün burada kadın haklarından...barıştan...eşitlikten...adaletten sözedebiliyorsak bunu insanlığın savaşlardan...gözyaşlarından geçerek bugüne getirdiği kazanımlarına borçluyuz. Bugün bize düşen geçmişin kazanımlarının sorumluluğunu taşımaktır. Evet bugün burada 8 Mart'ı kutluyoruz ama dünyanın kadın ve erkek için...ezilen sınıflar için güzelleştirilmesi amacı henüz bir düş olarak önümüzde duruyor. Cezayir'de, Afganistan'da, Bosna'da kadınların katledildiğini duyduğumuzda hepimiz sarsıldık. Faşizmin acımasızlığı öncelikle zayıf gördüğüne kaba kuvvet kullanmakla kendini gösterir. Bu arada kadınlar ve çocuklar paylarına düşeni alırlar. Çocukların köprü altlarında uyuduğu...tiner çektiği...geceyarıları sokaklarda ciklet...peçete satarak...dilenerek karnını doyurmaya çalıştığı...kadınların bedenlerini pazarlamak zorunda kaldığı...örtülü ya da açık bir biçimde televizyon ve gazetelerde kadınlığını öne çıkararak prim toplamaya çalıştığı bir dönemde barıştan sözetmek bugün için savaştan sözetmekten daha büyük bir cesaret gerektiriyor. Bugün savaşın ve barışın anlamı değişmiştir. Savaş insani ilişkilerimize...arkadaşlıklarımıza...dostluklarımıza sızdı. Dostluklar...arkadaşlıklar çıkar için değiştirilir meta-değerlerden sayılıyor. Barış'a giden yolda bize düşen insanlığın nice acılarla kazandığı hakları korumak ve kollamaktır. Bugün barışın anlamı karnı doymuş bir çocuğun gülümseyen yüzüdür. Bir kadının kendi yaşamını yönetme hakkını elde etmesidir. Ben size **8 Mart**'ın kutlanmaya başlama sürecini anlatmak istiyorum.

1789'da Bastille'nin alınışıyla Fransız Burjuva Devrimi başladığında kadınlar harekete aktif olarak katıldılar. 1793'de konvansiyon insan haklarını ilan ettiğinde görüldü ki bu haklar yalnızca erkeklerin haklarıdır. Kadınlar yine "hak"sız kalmıştır. Bunun üzerine Olympe de Gouges ve Rose Lacombe 20 Kasım 1793'te onyedi maddelik "Kadın Hakları"nı ilan ettiler. Bu bildiriye göre "Kadın özgür doğar ve erkekle eşit haklara sahip olur. Temel olarak bütün egemenliklerin ilkesi kadınla erkeğin birleşmesinden başka bir şey olmayan millettedir. Kanun önünde eşit olan bütün kadın ve erkek vatandaşlar kabiliyetlerine göre ve faziletleriyle...yeteneklerinden başka hiç bir ayrıma uğramaksızın bütün yüksek onurlara...yerlere ve kamu görevlerine eşit olarak kabul edilebilmelidirler. Kadın darağacına çıkma hakkına sahiptir...yargıçlar kuruluna yükselme hakkına da sahip olmalıdır...kadınlar uyanınız" dedi Olympe de Gouges. Bu dileklerden biri yerine getirildi...Olympe de Gouges ve Rose Lacombe giyotinle kafaları kesilerek katledildi.

8 Mart 1857...Newyork. Bin dokuma işçisi kadının direnişi. Sanayi devriminin ağır çalışma koşulları altında ezilen kadınlar 8 Mart günü çalışma sürelerinin kısaltılması ve ücretlerinin arttırılması amacıyla greve gittiler. Polis grevi engelledi. Çıkan çatışmalarda 129 işçi yanarak öldü.

İkinci İmparatorluğun krizi...1870 Fransası...batmak üzere bir imparatorluk rejimi...yükselen işçi sınıfı Paris Komününü oluşturan etkenler. 18 Mart 1871...Büyük Fransız işçi ihtilali...Yetmiş üç gün süren ayaklanma süresince kadınların rolü kesinlikle bilinmiyor ama "Kadınlar Birliği" kurulduğuna göre etkileri geniş olmalı. "Kadınlar Birliği" daha ilk günden ilkelerini ve programını şöyle belirlemişti: "Fransa'nın üstüne çullanan bu kardeş kanına susamışlık bu ölümüne savaş, hakla kuvvet...emekle sömürü...halkla cellatları arasındaki ezeli çatışmanın son perdesidir.

Düşmanlarımız bugünkü toplumsal düzenin imtiyazlarıdır. Öteden beri bizim alınterimizle beslenmiş ve bizim yoksulluğumuzla zenginleşmişlerdir. Yalnız iş değil emeğimizin ürününü de istiyoruz. Sömürücülere ve efendilere paydos."

Kadınlar Birliğine ruhunu veren iki kadından biri Karl Marx'ın dostu Rus asıllı Elisabeth Dmitrieff...öteki komutan Varlin'le birlikte Ciltçiler Sendikasının kurucusu Nathalie Le Mel. İki kadın da Enternasyonal'e bağlı.

Clara Zetkin...II. Enternasyonalin... 1910'da Kopenhag'da yapılan toplantısında Newyork'ta katledilen işçi kadınların anısına 8 Mart'ın Emekçi Kadınlar Günü olarak kutlanmasını önerdi.

1917 Ekim devrimiyle başlayan dönemde Kadın haklarının kazanılması için yeni çalışmalar yapıldı. Kadınlara politik haklar tanınması...yasalarla eşit haklar getirilmesi...eşit işe eşit ücret mücadelesi. 1917 Ekim devrimi emekçi kadın hareketinin gelişimine neden olmuştur.

İkinci paylaşım savaşının yıkıntılarını yaşayan insanlık kesintisiz barış gerekliliğinin ayırdına vardığında Birleşmiş Milletler örgütü kuruldu. Birleşmiş Milletler barış ve insan haklarını temel ilke olarak kabul etti.

1945'te Birleşmiş Milletler Sözleşmesi yürürlüğe girdi. (ABD'nin San Francisko kentinde yapılan B.M. Örgütlenme Konferansında)

1946'da Kadın hakları konusunda önerileri derlemek ve bunları rapor halinde hazırlamak üzere ayrı bir komisyon kuruldu.

1952'da bu komisyonun önerisiyle "Kadınların Politik Hakları Üzerine" bir sözleşme kabul edildi. Bu sözleşme İnsan Hakları Evrensel Bildirgesindeki benzeri ilkeleri içermektedir.

1962'de "Evlenmelerde asgari yaş ve evliliklerin resmi kaydının zorunluluğu" ilkesini de kapsayan yeni bir sözleşme daha kabul edildi.

1967'de "Kadına karşı ayrımcılığın kaldırılması bildirgesi" kabul edildi. Bu bildirgenin amacı daha önce yayımlanan Birleşmiş Milletler Sözleşmesine...İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine...İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerine karşın kadınların aleyhine süren ayrımcılığın insan onuruna aykırı oluşunu vurgulamaktır.

1971'de oluşturulan "Kadınlara karşı ayrımcılığın kaldırılması komisyonu" bu bildirgeyi imzalayan ülkelerin bildirgede yer alan haklarla ilgili yaptıkları değişiklikleri ve konuyla ilgili gelişmeleri kontrol etme görevini üstlenmiştir.

"Uluslararası Demokratik Kadınlar Federasyonu ve Birleşmiş Milletler Örgütünün" Kadınların Durumu ile ilgili komisyonun oturumunda Uluslararası Kadınlar Yılı ilan edilmesi ve bunun B.M. Genel Kuruluna Önerilmesi konusunda karar alındı.

1972'de ki genel toplantıda öneri onaylandı.

1975 yılının "Eşit Haklar Gelişme ve Barış için Uluslararası Kadın Yılı ilan edilmesi kararlaştırıldı.

1975'in 19 Haziran-2 Temmuz tarihleri arasında Meksiko'da B.M.'in "Uluslararası Kadın Yılı Dünya Konferansı" toplandı. "Meksiko Bildirgesi" Uluslararası Kadınlar Yılı'nın amaçlarına ulaşabilmek için erkeklerle kadınların eşitliğini içeren ilkeler belirledi.

1976-1985 yılları arasındaki dönem "Eşit Haklar...Gelişme ve Barış için Kadın On Yılı" olarak kabul edildi.

1977'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tüm ülkelerin 8 Mart Gününü "Kadın Hakları için Birleşmiş Milletler Günü" olarak kabul etmelerini kararlaştırdı. Böylece B.M. Örgütüne üye ülkelerce 8 Mart Birleşmiş Milletler Dünya Kadınlar Günü olarak kutlanmaya başladı.

Birleşmiş Milletlerin yetkili organları kadınlara karşı ayrımcılığın tüm biçimlerini yasaklayan bir uluslararası sözleşme geliştirmeye başladı. Bu sözleşme 1979'da tamamlandı.

Sözleşme 3 eylül 1981'de yürürlüğe girdi. Başlangıçta 51 ülke sözleşmeyi imzaladı. Daha sonra bu sayı 93'e ulaştı. Türkiye 28 Haziran 1985 'te bu sözleşmeyi imzaladı.

14-30 Temmuz 1980 tarihleri arasında Kadın On Yılı'nın ilk yarısında B.M.'in çağrısı ile Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da çeşitli uluslardan kadınlar "Dünya Kadınlar Konferansın"da biraraya geldiler. "Kadın On Yılı"nın ilk beş yılında elde ettikleri sonuçları tartıştılar. Deneyim alışverişinde bulundular. İkinci beş yıllık dönem için programlar yapıldı.

"Birleşmiş Milletler Kadın On Yılı"nın sonunda 15-26 Temmuz 1985 tarihleri arasında Kenya'nın başkenti Nairobi'de 154 ülkeden kadınların katılımıyla "Uluslararası Kadınlar Konferansı" toplandı. Bu toplantıda on yılın değrlendirmesi yapıldı.

10-19 Temmuz tarihleri arasında 13.500 kişinin katıldığı toplantılarda-ki bu toplantılar Nairobi'de Hükümet Dışı Kadın Kuruluşlarının toplantısıydı. Forum 1985 olarak bilinir-fikir ve deneyim alışverişinde bulunuldu. Uluslararası topluluklara "kadının zamanımızdaki durumu" üzerine bilgi verildi.

Nairobi Dünya Kadınlar Konferansında "Nairobi Konferansı ileriye yönelik stratejileri tesbit ve kabul edildi. İleriye yönelik stratejilerin kabulüyle yalnızca kadınların erkeklerle eşit hakları olması ilkesi değil "Barış içinde bir dünya ve barış içinde bir yaşam için kadın ve erkeğin eşit hakları olması ilkesi" getirildi.

28 kasım-2 Aralık 1985 tarihleri arasında Prag'da yapılan Uluslararası Demokratik Kadınlar Federasyonu toplantısında Haziran 1987'de Moskova'da Dünya Kadınlar Kongresi yapılması kararlaştırıldı.

Sovyet Kadınlar Komitesi'nin Başkan yardımcısı Valentina Tereskova bu toplantıda kadınları barışçı...adaletli ve saygın bir dünya yaratmak için ortak mücadelede birleşmeye çağırdı.

22-26 Eylül 1986 tarihleri arasında "Birlik Gelişme ve Barış" belgisi altında Pan Afrika Kadın örgütlerinin altıncı kongresi yapıldı.

26-29 Eylül 1986'da İsveç'te yapılan seminerin belgisi "Global düşünüp bölgesel uygula" idi. Konuşulan konular "Barış, Çevre Kirliliği ve Dayanışma" üzerinde yoğunlaşıyordu. Bu konularda daha sonra Dünya Kadınlar Kongresinin kapsamı içine alındı.

1986'da Avustralya Kadınlar Birliği Sidney'de Bölgesel Kadın-Barış okulu düzenledi. Ana belgi "Asya ve Pasifiklerde Kadınlar, Gelişme ve Barış" idi.

2-6 Ekim 1986'da Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinden Özbekistan'ın Başkenti Taşkent'te "Kadınlar ve Gelişme Barışın Korunması için kadınların katkıları" belgisi altında bölgesel bir seminer toplandı.

15-19 Ekim 1986 Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da 1986 Uluslararası Barış Yılı nedeniyle Dünya Barış Konferansı yapıldı. Kadın Merkezinde yine Dünya Kadınlar Kongresi üzerine konuşmalar ağırlıklı idi.

19-21 kasım 1986 -Nikaragua'nın başkenti Monagua UDKF ve Nikaragua Kadınlar Birliği otak bir seminer düzenlediler. "Yaşamın savunulması ve kadın hakları için kadınların mücadelesi" belgisi altında toplanan seminerde Dünya Kadınlar Kongresine Orta Amerika ve Karayipler'den katılım ve o bölgelerin sorunlarının kongreye aktarılması tartışıldı.

29-30 Kasım 1986 Tarihinde Büyük Britanya'nın Shelfield kentinde Avrupa Kadınlar Konferansı toplandı.

8-10 Ocak 1987'de "Güneydoğu Asya'da Kadınlar ve Bilim" Semineri Vietnam Hanoi'de yapıldı. Seminer Güneydoğu Asya'daki kadınların Dünya Kadınlar Kongresine katılabilmeleri için hazırlık oluşturdu.

Bir yıl süren danışma toplantıları sonucunda Moskova Dünya Kadınlar Kongresi'nde tartışılacak konular sekiz ana komisyonda belirlendi. Bu konular:

Barış ve silahsızlanma için kadınlar

Toplumda kadınlar

Kadınlar ve çalışma hayatı

Kadınlar çocuklar ve aileler

Ulusal kurtuluş bağımsızlık ve ulusların kendi kaderini belirleme mücadelesi ile kadının bağı

Gelişme sorunları ve kadınlar

Kitle iletişim araçları ve kadınlar

Nairobi'de benimsenen İleriye Yönelik Strateji'lerin uygulanmasında hükümet dışı örgütlerin işbirliğinin rolü çerçevesinde belirlenmişti.

Özetle "2000 yılına kadar nükleer silahların yokedilmesi için barış...eşitlik...ve gelişme yolunda ileri" belgisi altında Moskova'da 23-27 Haziran tarihleri arasında Dünya Kadınlar Kongresi toplandı. Kongre ırk...dil...din ve dünya görüşü gibi ayrımları gözetmeksizin tüm dünya kadınlarının beraber çalışmasının görkemli bir ispatı olmuştur. Kongreye 154 ülkeden 2 bin 823 kadın katıldı. Bu kadın kuruluşları arasında çeşitli kadın kuruluşlarından...sendikalar...gençlik ve barış kuruluşlarından...dini gruplardan...çeşitli hareketlerin temsilcileri...sanatçılar...ev kadınları...milletvekilleri...bakanlar, vardı.

Bakanlardan...milletvekillerinden sözetmişken Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Işılay Saygın'ı anmadan geçemeyeceğim. İnsanlık tarihi süresince kadınlar böylesine acılı...uzun süreçlerde güçlükle gerçekleşebilmiş haklarını yasallaştırma mücadelesi verirken **sayın bakanımız** bakın ne diyor: "Birlikte yaşayan sanatçı...politikacı kim olursa olsun gereğinin yapılması için suç duyurusunda bulunacağım. Türkiye'de resmi nikahlı olmayan çift bırakmamaya kararlıyım." Aynı kişi daha önce de kızları bekaret kontrolü için muayeneye gönderme hakkı olduğunu iddia ediyordu. Ama hiç bir zaman gözaltına alınan gençlerin neden tecavüze uğradığını açıklamıyor. Gözaltına alınan gençlere birilerinin tecavüz etmeye hakkı olabileceğini düşünüyor belki de.

Peki insanlık ikinci paylaşım savaşının ardından savaşın yıkıcılığını gördü de ne oldu. Yaşadığımız dünyayı hepimiz için ırk...sınıf...din...dil ayrımı gözetmeksizin güzelleştirebildik mi. Savaşlar durduruldu mu...nükleer silahlar yokedildi mi. B.M Sözleşmesine göre:

"Bir insan yaşamı süresinde insanlığa iki kez tarifsiz acılar yaşatan savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya

temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkek ve kadınların...büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yinelemeye

adaletin korunması...sözleşmelerden ve uluslar arası hukukun diğer kaynaklarından doğan yükümlülüklere saygı gösterilmesi için gerekli koşulları oluşturmaya

daha geniş bir özgürlük içinde toplumsal ilerlemeyi ve daha iyi bir yaşam düzeyini sağlamaya

hoşgörülü olmaya...iyi komşuluk ilişkileri ve barış içinde birarada yaşamaya

uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerini birleştirmeye

ortak çıkarlar dışında silahlı güç kullanılmasını sağlayacak ilkeler benimsemeye ve yöntemler geliştirmeye

tüm halkların ekonomik ve toplumsal gelişmesini hızlandırmak üzere uluslararası yollara başvurmaya söz verilmişti.

Oysa daha geçenlerde ABD Irak'ı vurmak üzere harekete geçti. Irak'ta açlıktan ölen çocuklar henüz barışı yaşayamadığımızın...Şanlıurfa'da katledilen kadınlar barış içimize sindiremediğimizin bir göstergesi...Şanlıurfa'da bir genç kız hamile kaldığı gerekçesiyle babası ve ağabeyince traktörle ezilerek öldürüldü. Peki şimdi biz 8 Mart sürecinde gelinen mücadelenin neresindeyiz. 8 Mart'ın yaşamımıza sokulması neyi değiştirdi. Görünen o ki tabuların...göreneklerin yasallaştırdığı kalıpları yıkmadan barıştan sözedemeyeceğiz. Türkiye toplumun en küçük birimi aileden başlayarak devletin yönetim kademelerine dek ataerkil anlayışın davranış modelleriyle kendini oluşturmuş. Bu yapının anlamı erkeğin egemenliğinin yaşamı belirlemesi. Bu egemenliğin en ufak bir sarsıntısı işte böyle cinayetlerle sonuçlanabiliyor.

İlginç nokta şu...1789 burjuva devrim süreci ve sonrasıyla...1917 Ekim devrimi sürecinde ve sonrasında kadınlar daha güzel bir dünya yaratma mücadelesine aktif olarak katıldıkları halde karar aşamalarında saf dışı bırakılmışlardır. 1793'te insan hakları ilan edilirken bu hakların kapsamı içine kadınlar alınmadı. Buna karşı harekete geçerek "Kadınların Haklarını" ilan eden Olympe de Gouges ve Rose Lacombe katledilerek susturuldular. Sovyetlerde de Alexandra Kollontai... İnessa Armand... Krupskaya...Clara Zetkin günde en az onaltı saat çalışarak devrime hizmet ettiler. Üstelik bu kadınlar güç koşullarda kavga verirlerken sağlıkları bozuldu...tifus...zatürre...kolera olup yataklara düştüler. Kollantai 1922'de Parti Genel Sekreteri Stalin'in emriyle Sovyetler dışındaki görevlere sürgüne yollandı. Kollantai "burjuva" ve "yozlaşmış" ilan edildi. Kollantai ne istiyordu da birdenbire tehlikeli oluverdi. Kollontai işçilerin uğrunda devrim yaptıkları yeni ekonomiyi kontrol etmeleri gerektiğine inanıyordu. Kollontai devrim sürecinde kadınların çıkarlarının görmezden gelindiğini...ikinci plana itildiğini söylüyordu. "Bir Büyük Aşk"ta ve "İşçi Arıların Aşk"ın'da kadınların ev...çalışma...aşk arasındaki parçalanmışlığını anlatır. "Bir Büyük Aşk"ın Lenin...Krupskaya...ve Armand'ın yaşamlarıyla benzerlikler içermesi...öykü

deki erkek tipinin Lenin'in karekterini çağrıştırması ve devrimci hareket içindeki erkek tavrına eleştirel yaklaşması Kollantai'nin sürgüne gönderilmesini hazırlayan etkenlerden biridir. Şair "Anna Ahmatova'da "rahibe ve fahişe karışımı olarak nitelendirilmişti. (Jdanov) Evet doğrudur Anna Ahmatova devrimin ideolojik kaynaklarına kuşkuyla yaklaşan bir şairdir ama bu onun ne muhalefete geçmesine ne de arkadaşları gibi yurtdışına kaçmasına neden olmuştur. Ahmatova'ya saldırıların yoğunlaştığı dönemde yirmi yıl kitapları yayımlanamadı. Ne gam...şair sessizce..saldırılara yanıt vermeden yazmayı sürdürdü.

Sonuç şu...burjuva devrimi ya da sovyet devrimi kadınları dışladığı ölçüde başarısızlığa doğru yol almıştır. "Durun şimdi önce devrimi yapalım sonra kadın sorunlarıyla uğraşırız" zihniyeti yanlış bir çıkarımdır. Kadını araç konumuna indirmektir. Evet kadın hakları insan haklarıyla ilgili sorunların içindedir ancak bu kadın sorunlarının ertelenmesini gerektirmez. Kadının yaşama aktif katılımı ve bu katılımın sağlanması için özerk bir mücadele verilmesi zorunludur.

Günümüzde kadınlar bedenlerini satmak zorunda bırakılıyorsa bunun nedeni sistemin erkek değerleriyle kendini geçerli kılmasıdır. Birleşmiş Milletler Örgütünün açıkladığına göre her yıl birmilyon kız çocuğu fuhuşa sürükleniyor. Bu kız çocuklarının fuhuşa sürüklenmesinin nedeni birilerinin parayla satın aldığı yeni yetme zevkinin tatminidir.

Ben önümüzdeki süreçte yılda bir kez 8 Mart'ı kutlamak değil...belirli aralarla biraraya gelerek sorunlarımızı konuşmak gerektiğini düşünüyorum Birlikte aydınlanma mücadelesi başlatmalı...farklı kesimlerden kadınları aramıza katıp konuşma...tartışma zemini yaratmalı ve birlikte gelişmeyi amaçlamalıyız. Birbirimizden öğreneceğimiz çok şeyimiz var. Genç kuşakları...bizlere karşı davranışlarını begenmediğimiz erkekleri biz kadınlar büyütüyoruz. Bu açıdan kadının aydınlanması toplumların ileriye yönelik atılımları ve barış içinde yaşamak için önemli bir adımdır. Nerde kadın haklarından sözedilebiliyorsa orda barıştan...insan haklarından sözedilebilmesinin koşulları oluşmuş demektir.

İnsanlığın geçirdiği süreçlere bakarak bir gün hepimizin -kadın ve erkeğin- oh diyeceği günlerin geleceğine güvenerek Brecht'in bir şiiriyle bitirmek istiyorum konuşmamı.

BİR GÜN GELECEK
YARARSIZ OLACAĞIM BEN DE

Bir gün gelecek, oh diyecek insanoğlu
Silahları bırakın, artık ihtiyaç kalmadı
Güzel yıllar gelecek birbiri ardınca
Çıkaracaklar depodan silahları bir gün
bakacaklar ki paslanmış hepsi.

Ben de atılmak isterdim açıkcası
Son okurumun elinden
Son insan olsun o yeter ki
köpeklerin ısırdığı son insan!

BİTTİ

*8 Mart 1998 etkinlikleri çerçevesinde Beksav'da ve Medkom'da sunulan bildiri

Yararlanılan Kaynaklar
-Düşünce Tarihi-Afşar Timuçin- İstanbul Ekim 1997 İnsancıl yayınları
-İlkel Topluluktan Uygar Toplumu Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi-Alâeddin Şenel Ankara 1982 A.U.S.B. Fakuitesi Yayınları
-Büyük Filozoflar Ansiklopedisi Cilt I Cilt II Cemil Sena Nebioğlu yayınevi
-Filozoflar Ansiklopedisi - Cilt 3 Şubat 1976 - Cilt 4 Nisan 1976 - Cemil Sena Remzi Kitabevi İstanbul
-Kadın Filozoflar - Marit Rullmann vd. Çeviren - Tomris Mengüşoğlu - Kabalcı Yayınevi - İstanbul 1996
-Fahişeliğin Tarihi Jess Wells. Çev: Nesrin Arman Pencere Yayınları İstanbul Ağustos 1997 İkinci baskı
-Kadın ve Marksizm Marks. Engels. Lenin, Stalin. Çev: Ö. Ufuk Öncü Kitabevi 4. baskı Şubat 1977 - İstanbul
-Moskova Dünya Kadınlar Kongresi - Dr. Tülin Tarakçıoğlu - Gerçek Sanat Yayınları - Haziran 1989 Birinci baskı İstanbul
-Paris Komünü 1871Büyük Fransız işçi İhtilali G. Bourgin - A. Adamov - Ağaoğlu Yayınevi Çev: A. Tokatlı G. Üstün Aralık 1968 - İstanbul
-Bir Büyük Aşk, Alexandra Kollontai Çev: Ülkü Sağır. Pehcere Yayınları ekim 1994 - İstanbul
-İşçi Arıların Aşkı - Alexandra Kollontai - Çev: Gülay Türkyılmaz Pencere Yayınları Haziran 1996 İstanbul
-Türkiye'de Kadın Aytunç Altındal - Havass Yayınları Ekim 1977 ikinci baskı
-Nazizm ve Kültür Lionel Richard Çev: Nesrin Güner Kalem yayıncılık 1985 Ankara Birinci basım
-Tarih Devam Ediyor...Elsa Morante Türkçesi Nihal Önal - Yaygın Kültür Ortaklığı yayını Ocak 1977 Birinci baskı Birinci cilt
-Tarih Devam Ediyor:..Elsa Morante Türkçesi Nihal Önal - Yaygın Kültür Ortaklığı Yayını - Temmuz 1977 Birinci baskı - İkinci cilt
Sonsuz Günbatımı (şiirler-türüg) Farsça'dan çevirenler: Onat Kutlar / Celal Hoşrovşahi Ada Yayınları.
-Kadınların İsveç'i Oral Çalışlar Gürhan Uçkan İmge Kitabevi yayınları - 1997 Ankara
-Dinozorların Sessiz Gecesi Hoimar von Ditfurth Çev: Veysel Atayman 2. kitap Alan Yayıncılık ekim 1994 - İstanbul
-Kadınlar Şemseddin Sami Hazırlayan İsmail Doğan Gündoğan Yayınları - Ankara Birinci baskı Şubat 1996
-Bir Başka Gökyüzü - Hüseyin Duygu Çeviren Murat Alper - Yordam Yayınları - İstanbul Mayıs 1998
-Sıcak Hüzün Hazırlayan Fahrettin Çiloğlu - Sinatle Yayınları - Birinci Baskı Nisan 1998 İstanbul
-Hesiodos Eseri ve Kaynakları Çevirenler Azra Erhat Sabahattin Eyüboğlu Turk Tarih Kurumu Basımevi - Ankara 1977
-Nora Bir Bebek Evi - H. İbsen - M. Eğitim Bakanlığı Yayınları 1989 İstanbul
-Kadın Aşk ve İktidar - M. Şehmuz Güzel - Birinci Baskı 1996 İstanbul - Alan Yayıncılık
-Şehvet ve Şiddet Prof Dr Sedat Topçu - Radikal Gazetesi 31 Temmuz 1998
-16 Ekim 1998 Milliyet İrticanın ilk Hedefi Kadın başlıklı yazı - Ayşegül Aydoğan
-Cezayir'de Kadın Olmak Halide Mesudi. Söyleşi Elisabeth Sehemla Fransızca'dan Çeviren Şirin Tekeli

OLGUSAL BİLİNÇ'TEN BİLGİ KURAMINA, DİLİN YAPIP ETTİKLERİ'NDEN SOYUTLAMA'YA "SORU"

Züleyha RENK

Cengiz Gündoğdu, 1997-1998 yılları arasında "Uzun Yürüyüş" dergisinde yayımlanan yazılarını "Soru" adıyla kitaplaştırdı. Felsefeye, dolayısıyla düşünmeye önem veren, hatta yazarlığının odak noktası "felsefe" olan bir yazarın kitabına "Soru" adını vermesi ilk anda anlaşılır bir şey olduğu gibi, okuyucuyu da "ilk anda" eleştirinin içine çekiyor. Gündoğdu "mutlulukla "okunabilecek" bir yazar değil kaldı ki. Daha doğrusu, okuyucuyu kuşkunun içine çeken, tedirgin edip soru sormaya çağıran bir yazar. Zaten kitap da Lessing'den bir alıntıyla başlıyor: "*Kazara karşıma tanrı çıksa ve bana: işte bir elimde gerçekler var, diğer elimde de gerçeklere götüren araç bulunmakta. Seç bakalım bunlardan birini dese, ben kendisine: 'Ey tanrım. Gerçekleri sen kendine sakla bana sadece gerçekleri bulmaya yararlı aracı ver'derdim.*"

Kitabın ikinci bölümü "Arslan Ne Diyor" "bir soru"yla başlıyor. (Eser hemen bütün bir kitap boyunca alt/ve ara başlıklarla devam ediyor.)

Kedi Miyavlar mı

Diyelim, bir arkadaşımızla bir odada oturuyoruz. "Bu odada yüksekliği göster" dersek arkadaşımız işi şakaya dökmezse, yüksekliği gösteremez. "Peki, en yüksek nesneyi göster" dersek, kolayca gösterir en yüksek nesneyi.

Neden gösteremez yüksekliği. Gösteremez, çünkü yükseklik soyutlamayla elde edilmiş bir kavramdır. Yükseklik, bütün nesnelerin konumlarından, duruş yerlerinden arındırılmış, çekip çıkarılmış bir kavramdır. İnsan, nesnelerden, konumundan, duruş yerlerinden arındırılmış, çekip çıkarılmış bir yükseklik kavramı elde etmeseydi, bizde yükseklik bilinç durumu...yükseklik bilgisi oluşmazdı.

İnsan, uzun yüzyıllar soyutlama yapamadan yaşadı. Bilgisi o nesnenin tekil özellikleriyle sınırlıydı. Günümüz dünyasına getirebilsek, o insan tekil elmaların, tekil portakalların, tekil evlerin herbirine ayrı bir ad verirdi. Tabii, milyarlarca adın içinde boğulup giderdi. Ama insan, soyutlama edimiyle, birbirinden değişik nesneleri, sözgelimi, elmayı, soyut bir elma kavramında topladı.

Soyutlamanın ikili bir işlevi vardır. Birincisi, biz günlük hayatımızda soyutlamanın katkısıyla anlaşırız. Bir manava, "bir kilo elma ver" dedikte, hem bizde, hem manavda, renginden, biçiminden, ağırlığından soyutlanmış elma kavramı olduğu için, manav, bize bir kilo elma verir.

Soyutlamanın öbür işlevi bilgi üretimine katkıdır. Bunun nasıl olduğunu görmeden önce, soyutlamanın üstünde bir kez daha durmak gerekiyor.

Bedia Akarsu, soyut için şöyle diyor, "çekip çıkarılmış, sıyrılmış bir kavram, bir düşünce" soyutlama için söylenen şu, "çekip çıkarmak, soymak ayırmak"

Nerden, neyi çekip çıkaracağız. "Gerçekte ayrılmaz olanı düşüncede ayırma eylemi. (Örn, biçimi, rengi, boyutları örnekten ayırıp düşünme (...) bir tasarımın ya da bir kavramın nitelik ve bağıntı gibi öğelerini göz önüne almayarak dikkati doğrudan doğruya kavrama çeken düşünme eylemi"

Afşar Timuçin bu konuda şöyle der, "Kedi fikri soyuttur, kedilerden soyutlama yoluyla elde edilmiştir"

Nasıl yapılır bu iş. O hayvanın, cinsiyetini, türünü, yaşını, rengini, biçimini, o hayvanın somutundan ayırırım. Böylece o hayvana kedi derim. Bu kedi kavramı soyuttur, bütün kedileri içine alır.

Soru şu. Kedi miyavlar mı. Hayır Miyavlamaz. İnsanın kedi kavramında topladığı o varlık miyavlar. (Sorudan bir bölüm)

"*İnsanlaşma neyle başladı. İşte bitmez tükenmez tartışmaları başlatan bir soru*" Buradan "yeni insanı" imliyor. Yeni insan sorununu...Gündoğdu, bu sorunun/ve sorunsalın Sokrates'ten Konfüçyüs'ten bu yana tartışıldığını söylüyor. İnsanın kendine soracağı, tartışacağı en haklı ve erdemli soru / ve sorunsal bu olsa gerek. İnsan'ın gerçek sorunsalını iyi ve özgür insanı kendi içinde olduğu kadar toplumsal yaşam içinde de kurmak/oluşturmak ve geliştirmek olmalıdır.

"*Tarihte olup bitenlere baktıkta şunu görüyoruz. İnsan durmadan değişiyor. Sözgelimi, yeni insan köle çalıştıramaz deniyor. Gün geliyor kölelik kalkıyor. Seviniyor insan. Yeni oldum diyor. Bu kez üretim araçlarını ele geçirenler sömürüyor insanı. Yine bir mücadele başlıyor.*"

Yazarın bu saptaması, yaşadığımız çağa/dünyaya, yaşadığımız ülkeye ve hatta "iki /kişilik" ilişkilerimize, annemizle, çocuğumuzla, eşimizle, sevgilimizle, arkadaşımızla yaşadığımız ilişkilerde bile gerçekliği ve geçerliliğini koruyor ne yazık ki. Frankfurt Okulu'nun yazarlarından İngborg Bauchmann, "*Faşizm*

ailede başlar" diyor "*iki insan arasındaki ilişkide*" Nitekim, yazar "Soru"da, Gaziantep'in bir ilçesinde (Araban), gayri meşru çocuk doğuran kardeşini öldüren bir genç'ten (ki 16 yaşında) konuya başlar ve genişletir, konuyu bir soruyla bitirir gene: "*İnsan insan olduğunu algılıyorsa, dünyada bunca sömürü, bunca öldürüm, bunca işkence, bunca eziyet nasıl olabiliyor. Arslan...sirkte alevli halkaların içinden atlayan arslan, için için şu insan, insan olduğunu algılasa bana bunca eziyet yapar mı diyor yoksa.*"

"Soru" da yer alan yazılar denemeden eleştiriye, yer yer günceye yaklaşan bir yelpazeyi içeriyor. Nedir ki biçimin/türün içerisinden çok "insana değğin açmazların" altının çizilmesi gerekiyor okuyucu tarafından. Kaldı ki siyasetten bilime, estetikten güncel olaylara pek çok konun içinde dolaşıyor kitap. "Domuz Salhanesine Dönen Şehirler" gerçek bir yazı şöleni. Okumamış olmak eksiklik sayılır. (Edmund Burke "İnsan hakları bildirgesi insan haklarına ait değersiz pis kağıt parçalıdır" demiş. Bu sözü tuttum. Daha önce karşılaşmadığım bir söz. (Edmund Burke'dan okumadım hiç birşey)

Bu yazıya dört güzel dize eklemek istiyorum:

"*Zulmün her türküsü*
kötü kardeşler
hiçbiri
insana göre değil"

İnsancıl dergisi ne derse desin: İlhan Berk benim en "İnsancıl" şairlerimdendir. "Bu yüreği paramparça uçan kuş" dizesi onundur, üstteki dört dize gibi.

Afşar TİMUÇİN

FELSEFE SÖZLÜĞÜ

Ederi 2.000.000 TL.

İNSANCIL

Muhran Maçauariani

Yalnızdım:
Yağmur yağıyordu...
Yağmur yağıyordu...
Her gün yağmur yağıyordu...
Sensiz
Yağmur bezdirdi beni
Canımdan ve varlığımdan...
Şimdi yağsın
İsitiyoruz ikimiz
Ve yağmur
Şimdi yağmıyor
Yağmıyor ve yağmıyor.

***

İnsan bilmiyor, çınar biliyor,
Ağaç ve şair biliyor yalnızca:
Sokakta koşarken kadının, -
Neden nedensiz güldüğünü.

İnsan bilmiyor, bulut biliyor,
Gökyüzü ve şair biliyor yalnızca:
Yağmurda ıslanırken kadının, -
Neden nedensiz güldüğünü.

***

Gidiyorum,
Çünkü,
Seninle olmak istiyorum yine.
Ayrılıyorum,
Çünkü,
Sana kavuşmayı özlüyorum.

***

Tanıdık çiçekleri arıyor kelebekler çayırlarda.
Mevsim ilkbahar...
Sokakta arıyorum seni...
Ve...
İstiyorum,
İstiyorum,
İstiyorum,
Bütün bedenimle istiyorum -
Bana rastlamanı! -
Benden kaçmanı!

(Gürcüceden çeviren: Fahrettin ÇİLOĞLU)

DOĞMAMIŞ BİR ÇOCUĞU ÖPTÜ ADAM

I/
Ömrüme yeni şeyler katmalısın dedi kadın
Ada rüzgârlarından ayışığı
Göç düşlerinden taç yapıp
Bozkırlardan ırmaklar çizmelisin kalbime
Usulca kıvrılıp dizlerine
Ömrüme yeni şeyler katmalısın

Ahh! dedi zamana hançer aynalara küs adam
Bütün sokakları yaralı gördüm
İsmi unutulmuş caddeleri yoksul
Bulvarlar boyunca ayyaş yağmurdun
Kapı eşiklerinde sırılsıklam kedi
Odalarda kavrulan tendin

Yine de beni sev dedin, yalnızlığı sever gibi sev

Aklımda hep kalmaların var dedi kadın
Güvencesiyle kırgın sözcüklerin küçüçük
evlerde
Belki de mavi çocuklarla ağaran
Uslu uslu görüntülerle tertemiz
Terinle girip koynuma
Ömrüme yeni şeyler katmalısın

Yeşil yağmurlar ömrümüzü uzatmıyor dedi
adam
Her gün her evden yeni bir kayıpla çıkıyorum
Gözlerimi biçimlendiriyor uzun yol gemileri
Dünyayı bir gün daha erteleyen esmer miçolar
Yaklaşıyorum kendi duvarlarıma binlerce
sesle
Birden incecik zamanların sanığıyım.

Yine de beni sev dedin, sisle sevişmek için sev

Her yaşın ayrı bir serüveni var dedi kadın
Kent kurudu gözlerimin içi kapkara göl
Beton ışık solgun renk ve çöltoprak
Silmelisin tozlarımı bir eskiciye satmalısın

Usulca tutup ellerimi
Ömrüme yeni şeyler katmalısın

Bütün aşklar çocuktur yarım bir anneyim
dedi adam
Felaketlere adanmış adresler kayıtlı defterimde
En eski alışkanlığıyla her sokağım cinnete çıkıyor
Sen bilemezsin kalbimde binlerce sızı
Kırık bakışlar, tarafsız ölüler, umarsız sırtlanlar
Bilemezsin bütün ayrılıklar biraz da yeni aşklara
kavuşmaktır.

II/
Yine de beni sev dedin, erken düşmüş bir
ünlemim hayata

eğilip ülkesinin üstüne doğmamış bir
çocuğu öptü adam

AHMET NECDET VE BİR CAN YONGASIDIR AŞK

Anıl MERİÇELLİ

Ahmet Necdet modern Türk şiirinin en değerli, en verimli şairlerinden biridir. **İnsancıl Yayınları** arasında yeni çıkan toplu şiirler kitabının adı "Bir Can Yongasıdır Aşk" Bu kitapta sırasıyla "Uzuneşek", "Ne Çok Enkaz", "Sana Bunca Yangından", "Gün Yüzleri", "İnegöl Hey İnegöl", "Kün", "Ay Kasidesi" ve "Zümrüt Longa" adlı kitaplarındaki şiirler biraraya getirilmiş. Bir de bu kitaplara girmeyen ilk şiirleri eklenmiş. Ben bu kitabı birkaç kez okudum. Kimi zaman hüzünle, çoğu zaman mutlulukla... Türk edebiyatıyla, Türk şiiriyle ilgilenen herkesin Ahmet Necdet'in toplu şiirlerini okumasını öneriyorum (Bir Can Yongasıdır Aşk, **İnsancıl Yayınları**, Kasım 2998).

Ahmet Necdet 1994 yılında "Gün Yüzleri" adlı şiir kitabıyla Türk Dil Kurumu'nun Şiir Ödülü'nü kazanmıştı. Son kitabında 1948 ile 1998 yılları arasında yazdığı şiirler toplanmış. Demek ki Ahmet Necdet şiire başlayalı yarım yüzyıl olmuş. Bu yıl onun ellinci sanat yılını kutluyoruz. Sessiz sedasız! Kültür Bakanlığı'mızın haberi bile yok. Edebiyatımızın anlı şanlı kudret simsarlarının kılı bile kıpırdamıyor. Türk kültür hayatına, Türk edebiyatına sayısız eserler kazandırmış olan Ahmet Necdet için bir kutlama töreni yapılamaz mıydı? Belki önümüzdeki günlerde yapılacaktır. Mutlaka yapılmalıdır.

Ben Ahmet Necdet'i 1959 yılında tanıdım. **Yeditepe Yayınları** arasında çıkan "Çağdaş Fransız Şiiri" antolojisiyle. Gençlik yıllarımın en önemli, en değerli kitaplarından biriydi bu. Çağdaş Fransız şiirini bu kitaptan öğrendim diyebilirim. Son yıllarda Ahmet Necdet inceleme-derleme türünde geniş kapsamlı eserler yayınladı. Örneğin, Modern Türk Şiiri (Yönelimler/Tanıklıklar/Örnekler) 1993 yılında **Broy Yayınları** arasında çıktı. Bugünlerde genişletilmiş ikinci baskısı yayınlanacak. **Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi** 1995 de çıktı. İkinci baskısı 1998 de yapıldı. **Baudelaire'den Günümüze Fransız Şiiri Antolojisi** 1997 de, **Tekke Şiiri** (Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi) 1997 de Jean-Louis Mattei ile hazırladıkları **Latin Şiiri Antolojisi** 1998 de yayınlandı. Yakında "Aşklar Şiirle Kanar" adlı bir aşk şiirleri antolojisi ve "Yahya Kemal"den Günümüze Tematik Türk Şiiri Antolojisi" yayınlanacak.

Ahmet Necdet yalnız şiir kitaplarıyla, yalnız antolojileriyle değil, çeviri kitaplarıyla da edebiyatımıza çok değerli eserler kazandırmıştır. Örneğin, Gertrude Durusoy ile birlikte almanca ve fransızcadan çevirdiği şiirler büyük bir ilgiyle karşılandı: Paul Celan'dan "Bademlerden Say Beni" 1983 te, "Haşhaş ve Bellek" 1994 te ve "Zaman Kırmızısı Dudaklarla" 1996 da çıktı. Guillaume Apollinaire'den "Dünya Gülü" 1986 da, Jean-Louis Mattei'nin katılımı ile "Alkoller" 1997 de yayınlandı. Louis Aragon'dan "Mutlu Aşk Yoktur"un bu yıl yedinci baskısı yapıldı. İlk baskısı 1988 de yapılmıştı. Mutlu Aşk Yoktur on yılda yedinci baskıya ulaştı. Bu büyük bir başarıdır. Türkiye'de yedi baskı yapan başka bir çeviri şiir kitabı yoktur sanıyorum. Bu nedenle Gertrude Durusoy'u ve Ahmet Necdet'i kutluyorum. Önümüzdeki yıl Paul Celan'dan yeni bir şiir kitabı yayınlayacaklar. Böylece Celan'dan dördüncü şiir kitabını kazandırmış olacaklar Türk okurlarına. Bu da küçümsenmeyecek bir başarıdır.

Bu kitaplardan başka Ahmet Necdet büyük Fransız şairi Charles Baudelaire'den çevirdiği şiirleri "Kırk Kötülük Çiçeği" adıyla 1992 de yayınladı. Bu kitabın ikinci baskısı 1994 te çıktı. Gertrude Durusoy'la birlikte Georg Trakl'dan çevirdikleri "Akşamları Kalbim" 1991 de, bu ikiliye Mırbatır Husanov'un katılımıyla Voznesenski'den çevirdikleri "Telefon Kulübesi" 1997'de çıktı. Ahmet Necdet ayrıca, İsrail'li yazar Joshua Sobol'ün "Getto" adlı oyununu 1994 te dilimize kazandırdı. Bu oyun 1997 ve 1998 de İstanbul'da Tiyatro Ti ve İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri tarafından iki kez sahnelendi.

Şiir kitaplarına gelince: "Gün Yüzleri"nin 1994 te Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü kazandığını belirtmiştim. Bundan iki yıl sonra yayınlanan "Kün" adlı şiir kitabı Türkiye'deki tüm şiir ödüllerine lâyık bir kitaptır. Sevgili eşi Somay Onurkan'a adadığı "Ay Kasidesi" 1995 te yayınlanmıştır. Toplu Şiirler'inden önceki son kitabı "Zümrüt Longa" ise 1998 tarihini taşıyor. "Kün" kitabının ilk şiirinde:

"Yüzün bir sarnıç suyu / bir çıkrık / bir çıngırak
bir çarşı serinliği şakıyan şadırvanda

Ağzın bir çayın ağzı / boynun çekingen bir gül
Göğsün bir Çin ipeği ve tarçın Hindistan'da

seni sevdim / sen oldum / yalnız ben kaldım sana
seninim: Camdan çiçek açan bir camekanda"

diyor Ahmet Necdet. bu şiirin adı "Ç" Tuncer Uçarol iki yol önce, "Varlık" dergisinde, bu şiiri yorumlamaya çalışmıştı. Şiirin adının neden "Ç" olduğunu bir türlü çözümleyememişti. "Ç" harfiyle başlayan bir sevgilinin adını düşürmüştü, "Çağla" gibi, "Çiğdem" gibi... Ama Ahmet Necdet bu şiiri herhangi bir sevliliye değil, sevgili eşi Somay Onurkan için yazmıştı. Şiirin adının "Ç" oluşunun nedeni ise, bu şiirde çıkrık,

çıngırak, çarşı, bir çayın ağzı, Çin ipeği, tarçın, açelya, çınlayan aydınlığı, camdan çiçek açan bir camekân gibi sözcüklerdeki ç harfinin, ç sesinin egemen oluşuydu. Ben üşenmedim, tek tek saydım: Bu şiirde, şiirin adıyla birlikte tam yirmi dört tane ç harfi var. Türk şiir geleneğinden yararlanan, şiir geleneğimizi özümsemiş bir şair olan Ahmet Necdet "Ç" şiiriyle yeni bir güzellik yaratmıştır

"Zümrüt Longa"nın ilk şiiri olan "Odunluk İskelesi" ise **Ataol Behramoğlu** için yazdığım yazıda da belirttiğim gibi, 1996 yılının en güzel şiirlerinden biriydi. Ama ne hikmetse şiir yıllıklarına alınmamıştı. Değerli dostum Hüseyin Cahit kerse'ye bunun nedenini sordum. "Odunluk İskelesi" şiirini çok sevdiği halde neden "İnsan" Şiir Seçkisi'ne almadığını sordum. "Şiir çok uzundu. Eğer o şiiri seçkiye alsaydım, beş-altı şiiri çıkarmam gerekecekti", dedi. Çok üzüldüm. Divan şiirindeki şehrengiz türünün modern bir örneğidir "Odunluk İskelesi" Yazın Eray Canberk'in, Yusuf ve Betül Çotuksöken'in, Ahmet Necdet ve Somay Onurkan'ın oturduğu "Zümrüt Sitesi"ni anlatan bir şehrengiz. Dilerseniz bu şiirden bir bölümü birlikte okuyalım:

Odunluk İskelesi: Sığ deniz / ölü balık
Asfalt bulaşığı kum / kentsoylu kalabalık

Kumsalda volta atan ey uçuk bahriyeli
De bana: Yürek niye bungun ve netameli?

Biçilmiş buğday / meşe / bin yıllık yağma: Zeytin
Cırlak cırcırböceği / zamanı delen kâhin

Ey iyicil geceyi ansızın yeşerten ay
Ve onun yorganıyla Fatoş'u örten Eray!

Ey bütün zamanları şiirle diken Leman
Anıl'ın anı diye sığındığı tek liman

Ey kirden arınmış söz: Çotuk Yusuf ve Betül!
Hep'le gelen haziran / hiç'e dökülen eylül!

Gelecek güzel günün habercisi mavi kuş
Kırpılan çim kokusu: Tefârik / Ahmet Çavuş

Ve YAZ'la konup göçen onca dost bunca konuk
YAZ'a yazılan yazı / kendi başına buyruk

Ve renk ustası Somay / Ey hüznü damıtırken
mutluluk denen resim! / aşka dönüşen mevsim!

Bir isim: Ahmet Necdet / yanı sen yöresi sen!
Hep böyle sana benzer dizelerle öpüşen!

Koca YAZ! Güz'elim YAZ! Ey güz'e bulunan YAZ!
Seninle bundan böyle ey sihirsiz sihirbaz:

Bütün kuşlar yek-âvâz. Bütün kuşlar yek-âvâz!

Eray Canberk 1977 de ***Felsefe Dergisi****'nde çıkan bir yazısında şöyle demişti: "Aşk, kadın, yalnızlık gibi temalar, Ahmet Necdet şiirinin ana temalarıdır. (....) Yaşamın amacını, yaşantı kalabalığı içinden bulup çıkarmak ister. Divan şiirinden kaynaklanan bir gizemciliği vardır. Bir* ***Can Yongasıdır Aşk*** *adını taşıyan dizeler, bunun en güzel kanıtıdır."*

Leyla Şahin 15 ekim 1994 te, Milliyet Sanat dergisinde: *"Ahmet Necdet'in şiiri bana, 'şiir adına bir sevinç, hayat adına bir hüzün' taşımıştır hep. Buna hüzün içinde eriyen ya da ona eşlik eden eleştirel bir gülümsemeyi de ekleyebiliriz. Gene de Ahmet Necdet'in şiirinde, bunlardan önce konu edinilmesi gereken yer: Divan şiirinin yapısal mükemmelliğinden, halk şiirinin doğallığından, çağdaş şiirin çokseslliğinden gelen bileşimdir," diyor.*

Ramis Dara, *"Kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse öncelikle, Ahmet Nected'in şiirinin gelenekten beslendiği söylenmeli... Şairin bir başka avantajı, fransızca ve almancadan yaptığı şiir çevirileri sayesinde, çağdaş Batı şiiriyle de dirsek teması içinde oluşu. Böylece geçmişle şimdinin, evrenselle yerelin ortak bir olanakta birleşmesi gündeme geliyor ki, bu koyaktan doğan şiirin gerçek şiir olmaması şansı neredeyse yok gibidir," diyor (Biçem Dergisi, Temmuz 1992).*

Öner Yağcı, *"Ahmet Necdet, dünkü şiirimize bugünden bir bilge tavrıyla bakarken, dünden bugüne bir geçiş şiiri olarak algıladığım tuyuğ'larıyla şiirini yoğunlaştırıyor, diyor (Kitap/Aylık dergi, Şubat 1995).*

Dinçer Sezgin, *Ahmet Necdet'in çağdaş bir Yunus tavrı ve tadını yakaladığını söylüyor (Ben en çok bu değerlendirmeyi sevdim. Sağol Dinçer Sezgin. Eline, yüreğine sağlık).*

Timuçin Özyürekli ise "Aşklar Şiirle Kanar'ın güzelliğinde çırpındım durdum. Ahmet Necdet'i böyle bir şiir yazdığı için kıskandım," diyor. Ahmet Necdet'in şiirini ben de kıskanıyorum. Sizler de şiir seviyorsanız, Ahmet Necdet'in toplu şiirlerini mutlaka okumalısınız (Bir Can Yongasıdır Aşk, İnsancıl Yayınları Kasım 1998). Bu kitabı okuduktan sonra hayata bakışınız değişecek. Daha mutlu olacaksınız!

FATMA HİKMET KAŞARCI
İLKÖĞRETİM OKULU
(Karşıyaka-İzmir)

Kütüphanemize duyarlı insanlardan kitap bağışı bekliyoruz
Kültür-Edebiyat Kolu Adına
Tacim Çiçek

MÜZİK KAVRAMLARINA GİRİŞ -4-

Server ACİM

TEMPO

Bu kavramı terim olarak günlük konuşma dilinde oldukça sık kullanmaktayız. "İnanılmaz bir tempoda çalışıyorum" gibi bir cümle bize o kişinin çalışma temposu konusunda bir fikir verebilir. Tempo belki de müzik kavramları içinde en kolay algılanan nitelikte olandır.

Müzikte Tempo, bir müzik cümlesinin çalınış hızıdır. Aynı müzik cümlesi değişik hızlarda çalındığında, dinleyici üzerinde farklı psikolojik etkiler uyandırır.

Metronom, müzikçilerin çalgılarıyla olan mesaileri içinde kullandıkları bir aygıttır. Müzik eğitiminin ilk yıllarında olan müzik öğrencisi, bir etüd çalışırken bu aygıtı kullanır. Müzik eğitimi alan genç, vuruşlar arasındaki dengeyi metronom aracılığı ile bulmaya çalışır.

Besteciler, yazdıkları eserlerde, eserlerindeki bölümlerin veya bölmelerin başına o eserin çalınış hızını belirten bir işaret yerleştirir. Bu işareti şöyle açıklayabiliriz. Dörtlük nota değeri=90. Bu işaretı gören yorumcu, bestecinin uygun gördüğü çalınış hızını kavrar ve eseri bu işaretin ışığında yorumlamaya, yani çalmaya başlar. Bestecinin koyduğu bu işaret, metronom aygıtı ölçü alınarak yazılmış bir hız belirticidir. Dörtlük nota değeri şekil olarak notaya yerleştirilerek her bir vuruşun birim süre değeri netleştirilmiş buna göre her vuruşun bir dörtlük değere eşit olduğu kabul edilmiş demektir.

Metronom'u Vural Sözer Ansiklopedik Sözlüğünde şöyle açıklıyor:

"Bir müzik yapıtında ritmik akışların hangi hızla çalınması gerektiğini belirten aygıt. 1812'de D.N. Winkel'in tasarladığı aygıtı geliştiren J. N. Maelzel, 1815'de patentini aldı. Aygıt, bir dakika içinde en az 40, en çok 208 vuruşa göre ayarlanmıştır. Hız derecelerini gösteren ön yüzünde bir sarkaç, sarkacın üzerinde de aşağı yukarı hareket ettirilebilen bir sürgü vardır. Kurmalı saat gibi, zemberekle çalışır. Zemberegi kurulur, sürgü istenen hız derecesi üzerine getirilir ve mandalı açılır. Sarkaç sağa-sola sallanırken çıkardığı tik-tak sesi, gerekli hızı belirlemiş olur. Bir dakika içindeki vuruş sayısı, hız derecelerine göre şöyle bölünmüştür: Largo (40'tan 69'a), larghetto (72'den 96'ya), adagio (100'den 120'ye), andante (126'dan 152'ye), allegro (160'dan 176'ya), presto (184'den 208'e).Belirli bir hız içinde çalmayı sağladığından, özellikle ögrenim döneminde kullanılır. Hız, artistik icrada kesinlikle bağlı kalınması gereken bir olgu değildir, çünkü "yorum"u sınırlar. Günümüzde daha çok kuarslı modelleri kullanılmaktadır."

Klasik müzekte farklı müzik biçimleri ve türleri vardır. Senfoni üç veya dört ayrı bölümü olan ve edebiyatta roman türüne eşdeğer olan, genellikle orkestra için yazılan bir türdür. Senfoninin bölümlerine besteci başlıklar yerleştirir. Bu başlıklar o bölümün hem hızını, hem de ne tür bir karakter içinde yorumlanması gerektiğini belirtir. Örneğin Allego moderato başlığınmdaki Allegro, hızlı çalınması gerektiğini; moderato ise makul bir hız ve gidişat içinde olması gerektiğini belirtir. Bir başka örnek vermek gerekirse, Adagio cantabile başlığındaki Adagio ağır bir tempo içinde çalınması gerektiğini; cantabile ise adeta şarkı söylermişcesine yoğun bir lirizm duygusu, içindeki bir yorumu işaret eder. Bu başlıklar sadece Senfoni için değil, tüm müzik repertuvarı içindeki bütün türler için geçerlidir.

Sonuç olarak, eğer TRT-3 FM'de "dinleyeceğiniz x eserin bölüm başlıkları: allegro moderato, Andente centabile...." gibi bir anons duyduğunuzda artık bunu umarım daha farklı bir gözle dinlersiniz.

FREKANS TAHSİSİ

Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun frekans tahsisi için harekete geçtiği, ancak geç kaldığı düşüncesindeyim. FM bandındaki Radyo Kanallarının frekanslarının son derece disiplinsiz bir biçimde varlığını sürdürmekte olduğu yetmiyormuş gibi, hala yeni yeni Radyo frekansları yayına başlamaktadır. İyi bir karşılaştırma olduğuna inandığım bir örnek vermek istiyorum. Londra'da FM kanallarından yayın yapan radyoların band genişlikleri aşağıya dökülmüştür:

Radio 1: 97.6-99.8 MHz
Radio 2: 88-91 MHz
Radio 3: 90.2-92.4 MHz
Radia 4: 92.4-94.6 MHz; 198 MHz
Radio 5 Live: 693, 99 kHz (AM)
Classic FM: 100-102 MHz

Radyo kanallarının band genişliklerine ve kanalların sadeliğine (azlığına) lütfen dikkat ediniz. Classic FM kanalının 100 ila 102 MHz arasında oluşu dikkatiniz çekmiştir. İstanbul'da ise 100 ila 102 MHz arasında şu kanallar yer almaktadır:

Power FM: 100
Radyo Özel: 100.3
Joy FM: 100.5
Mert FM: 100.8
Kent FM: 101.0
Üsküdar FM: 101.3
Zeytin FM: 101.5
Bahçeli FM: 101.8

Bu kanalların böylesine çokluğunun bir numaralı nedeni denetimsizliktir. Sadece İstanbul'da 88 adet Radyo kanalı bulunmaktadır. Bu kanallardan hangisi gerekli, hangisi gereksizdir ayrı bir tartışma konusudur. Ancak ben bir radyo dinleyicisi olarak radyomda TRT-3'ü asla sağlıklı dinleyemiyorum. Onun kıçına yapışık olan frekansın paraziti geliyor. FM kanalları tam anlamıyla kıç kıçadır. Böylesine boktan bir düzensizlikte hangi radyoyu ne için dinlersiniz? RTÜK'ün yapması gereken en önemli şey, bu karmaşaya bir son vermek olmalıdır. RTÜK, **"FM Bandındaki radyo yayınlarının band genişliği 2 MHz'den az olmamalı"** gibi bir prensip kararı alıp, bunu bir yasa teklifi haline dönüştürse bu sorun belki biraz olsun çözülür ve biz radyo dinleyicileri de radyomuzda adam gibi bir kanal ararken sinir olmaktan kurtuluruz. Ayrıca tüm radyo kanalları yayın amaçları, programlarının içerikleri gibi konuları yeniden gözden geçirmelidir. Laf olsun diye radyo açılmaz. TRT-3 yayınlarının gücü neden zayıftır. Bunu sormak isterim. Vericiler neden güçlendirilmez anlamış değilim. Klasik Müzik yayını yapan bu kanal niçin ihmal edilmekte iken, yine TRT'nin bir kanalı olan TRT-FM'in yayını daha güçlüdür. Vericilerin güçleri dinleyici sayısına göre mi ayarlanmaktadır?

Ülkemizde büyük bir yozlaşma yaşamaktayız. Ahlak, kültür yozlaşması dehşet verici boyutlara ulaşmıştır. Kalitesizlik geçerli, kalite geçersizdir. Disiplin yok edilmiştir. Bir işi zamanında yapmak yerine yumurta kapıya gelince yapmayı kendimize ilke edinmişiz. Bu karmaşa içinde radyo yayınlarından bahsetmek lüks gibi gözükse de birisi ve birileri bunları konuşmalı ve yazmalıdır.

ZAMAN VE RENKLER

Zamanı bir gül bir yaprak gibi
Şiir kitaplarımın arasında saklayamadım
Bir ömür boyu
İki gözüm gibi bakamadım
Ve önünde bir adımda olsa koşamadım
Ben ona yanıyorum

Parmakları arasında bir tutam kıvılcımı olanlar
Yalan değil bir tutam kıvılcım
Yangınlar çıkarıp zamanı yakıyorlar
Ders vermek haddime düşmüyor ama
Ben zamana yanıyorum

Doğanın bize armağanı
Renkler yargılanıp yakılıyor yalan mı
Ormanın yeşili
Karanfilin kırmızısı
Gülün sarısı
Ve denizin mavisi
Merhaba demişlerse birbirilerine
Suçmu işlemişler
Yazık mı etmişler kendilerine
Ben renklere yanıyorum
Yeni aşklar
Mavi denizler
Ve yeşil ormanlar dinamitleniyor
Düşüne biliyormusun
Bir insan kendi kıvılcımının kurbanı oluyor

Bense insanlara yanıyorum.

Öztürk TATAR

ORTAÇAĞ MÜZİĞİNİN TOPLUMSAL TEMELLERİ III

Aslı KAYHAN

II. Roma'dan Ortaçağ'a ve Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Yaşam Koşulları ve Kültür Değerleri

Bu bölümde Ortaçağ'ı toplumsal tarihi içinde incelemeye çalışacağız. O döneme ait belirgin üretim biçimlerinin ve bunun doğrudan belirlediği yönetim şekillerinin başlıca özellikleri, dönemin önemli savaşları ve siyasal oluşumları ve bunlarla birlikte hareket eden düşünce ve sanat alanının genel özellikleri çalışmamız için önemli olan veriler temelinde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Bölümde alt başlıklar, Ortaçağ'ı belirleyen önemli siyasal ve toplumsal koşulların oluşum ve dağılma süreçlerine göre belirlenmiştir. Burada amaç, dönemin müzik sanatını incelemeden önce toplumsal yapısını tüm ayrıntılarıyla görebilmektir.

II.I. Ortaçağ'ın Temel Toplumsal, İktisadi ve Kültürel özellikleri

Ortaçağ en geniş çerçevede M.S. V. yüzyılla XVII. yüzyıl arasında yeralan bir dönemdir. Tarihçiler bu çağı üç bölümde ele alırlar. **Erken Ortaçağ** Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü belirleyen V. yüzyılla feodal koşulların tam anlamında geliştiği ve yerleştiği XI. yüzlıl arasında yer alır. **Asıl Ortaçağ** gelişmiş feodal yaşam koşullarıyla belirgindir. XI. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar sürer. XV. ve XVI. yüzyıllar Geç Ortaçağ dönemine karşılıktırlar. Geç Ortaçağ'da feodal yaşam koşulları dağılmaya başlamış, ilk gerçek anlamda sermayeci ilişkiler kendini göstermiştir. Gerçekte sermayeci ilişkilerin ilk biçimleri Asıl Ortaçağ dediğimiz dönemin başlarında ortaya çıkmış ve tüm dönem boyunca gelişerek sürmüştür. Tarihçilerin XV. yüzyılda buldukları "Ortaçağ" terimi bu uzun zaman parçasının pek de etkin olmayan kültür değerleriyle ilgilidir. Tarihçiler buna göre bu çağı ortalama bir çağ olarak düşünmüşler, bu yüzden ona Ortaçağ demişlerdir. Daha sonraki dönemlerde bazı tarihçiler "Ortaçağ" teriminin o dönemi anlatmaya yetmediğini ileri sürmüşlerdir. Bazı tarihçiler Ortaçağ'ı bir geçiş dönemi olarak belirlerken bazı tarihçiler de onu batı sanat ve düşünce biçimlerinin doğuş dönemi olarak görürler. Her ne olursa olsun, ortaçağ kendine özgü yaşam koşulları olan apayrı bir zaman parçasıdır.

Ortaçağ rönesans aydınlarınca 'barbarlar çağı' olarak değerlendirilmiştir. Fransız hukukçusu ve siyaset bilimcisi Alain Texier Ortaçağ'ın başlangıcını bir soylunun mektubundan aldığı sözlerle şöyle tanımlar :" 'Bir gün barbar halklarının arabaları roma ordularının karşılarına çıkardığı barajı zorlarlar. O zaman Ortaçağ başlar', iki uygarlığın, iki toplumun karşı karşıya gelmesiyle" [10] Gerçekten Ortaçağ'da barbarlar olarak nitelendirilen Germenler ve Franklar gibi toplumlar toplumsal ve iktisadi yapıdaki dönüşümlerde en belirleyici rolü oynamışlardır. Ortaçağ, feodal yaşam koşullarının gelişiminden Haçlılar'ın Doğu'yu ele geçirmek için yola çıktığı, büyük deniz yollarının eski ticaret yollarını ortadan sildiği, sanatın ve düşüncenin kilise duvarları arasından çıkıp sivilleşmeye doğru gittiği, insanların en eski uygarlık değerlerini öğrenmek için eski metin araştırmalarına yöneldiği zamanlara kadar sürer.

Ortaçağ'ı tanımlayan bir başka tarih kaynağı da şöyle der: "Gerçekte Ortaçağ hem hıristiyanlığın ilk yedi yüzyılını, hem VIII. yüzyılda onu izleyen Karolenjler Rönesansı'nı, hem düşünce ve yaratma akımlarının manastır okullarında ve kral saraylarında çoğaldığı binli yılları yani XII. yüzyılda belki de en parlak rönesans olan II. Rönesans'a açılma yılları, bir başka deyişle ulusal dillerin Avrupa'nın değişik kültürlerinde ortaya çıktığı yılları, hem de Georges Duby'nin 'katedraller çağı' dediği XIV. ve XV. yüzyıllarda kentler, tüccarlar ve ilk insancılık dönemine dönüşen zamanları içerir" [11]

Aslında Ortaçağ dönemi gerçekten de içinde hem toplumsal ve iktisadi açıdan köklü dönüşümleri hem de kültürel anlamda durağanlığı bir arada barındıran ilginç bir dönemdir. Ortaçağ, kültür düzeyindeki görünür tüm durağanlığına karşın insan değerlerinin alttan alta geliştiği bir dönemdir, özellikle skolastik düşünceyle belirgin ikinci dönemde kültür arayışları oldukça geniş çerçeveli olmuş; sanat ve düşünce yalnız üst kesimlerde değil halk arasında da yaygınlık kazanmıştır. Ortaçağ insanı içinde bulunduğu toplumsal koşulların tüm ağırlığına karşın kendini bütün doğallığıyla açıklayabilecek alanlar da bulabiliyordu. "Ortaçağ insan zihninin kendine ait tüm potansiyeli keşfedebileceği özel bir yer olarak yalnızca çağdaş insanın hayalinde 'varolmaktadır' Çünkü Ortaçağ'da insanların çoğunun zihinleri birkaç kişinin ideallerine, eğitim yoluyla zorla bağlanmamışlardır. Birçok insan etkili konumlara hiçbir eğitim görmeden gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak, dağınık insan hayalinin kendini herhangi bir yoldan kanıtlayabilmesi için daha çok fırsat bulunmaktaydı" [12].

Ortaçağ'ın genel özelliklerinden biri henüz genç sayılabilecek hıristiyanlığın kiliselerle birlikte toplumsal yaşamda büyük bir yer edinmesidir. Kilisenin bu gücü hem siyasal düzende önemli bir rol oynamakta hem de toplumsal yaşamın tüm kültürel alanlarında bir hegemonya kurmaktadır. Tüm Ortaçağ boyunca bu hegemonyayı izlemek olasıdır. Ancak toplumsal düzenlerin çözülme dönemlerinde yaşanan kaoslarda din egemenliğine karşı son derece renkli bir dindışı halk kültürü de görülmektedir. Aslında bu dindışılık hıristiyan dininin yadsınması anlamında bir dindışılık değildir. Yalnızca kilisenin dayattığı hıristiyan anlaşıyına karşı halkın kendi dünya görüşüne göre düzenlediği bir din anlayışıdır. Bunun önemli bir örneği olan mezhepler de Ortaçağ Avrupa görünümünde ilginç örnekler oluşturur.

II.II. Roma'nın Siyasal ve Toplumsal Yaşam Koşullarından Ortaçağ Koşullarına Geçiş

Tarihsel süreçte Ortaçağ'ı hazırlayan daha doğrusu bu dönemin iktisadi ve siyasal yapısını belirleyen en önemli olgu Roma İmparatorluğu'nun II. yüzyıl sonlarından itibaren içine düştüğü iktisadi ve siyasi bunalımdır. Para iktisadından, kendi kendine yetme iktisadına geçiş, zenginler dahil tüm roma halkını çok zor bir duruma düşürmüştür. İktisat her anlamda darboğazdaydı. Çünkü Roma ne tam anlamıyla üretim yapabiliyor ne de kuruluşundan bu yana ticaret yapabiliyordu. Bu durumda, Roma IV. yüzyılın başlarında, dağılma eşiğine gelmişti. "IV. yüzyılın Roma'sı artık insanların yarı aç gezdiği, ordunun sapır sapır döküldüğü bir Roma'dır" [13]. Roma hem içten hem de dıştan gelen baskılarla sarsılıyordu.

İçte, toplumun parçalanmasıyla büyük toprak sahipleri güçleniyor ve toprakları dışında da egemenlik hakları aramaya başlıyordu. Bu toprak sahipleri kendi ordularını ve kendi yargı düzenlerini oluşturmaya başlamıştı. Dışta ise, kuzeyden ve güneyden sınırları zorlayan barbar kavimler söz konusu idi. Bu barbar kavimlerden en inatçı ve güçlü olup tarih sahnesinde uzun süre kalacak olanları Germenler ve Gotlar'dı. Bu durum Batı Roma'yı M.S. 476'da tamamen yok etmiştir [14] Yıkılan Batı Roma'da Germenler egemendi. Aslında zaten, Germenler çok önceden, Batı Roma'nın ordusunda yer alarak yavaş yavaş imparatorlukla bütünleşmeye başlamışlardı. Hatta, bu barbar kavimler, IV yüzyılda Batı Roma İmparatorluğu'nun izniyle roma topraklarına yerleşmeye çalışmış ve siyasi amaçları ve becerileri olan liderler yönetiminde o tarihlerden itibaren roma halkları ve kültürüyle tanışma yolunu tutmuşlardır [15]. Bu yüzyıllarda tarih sahnesinde yeralan barbar kavimler olan Gotlar, Hunlar, Germenler ve Vandallar bir yandan roma sınırlarında çarpışırken öte yandan da kendi aralarında savaşmışlar ve bu topraklar üzerinde kendi egemenliklerini kurmaya çalışmışlardır.

V yüzyılda bütün Batı'da durum değişmişti, "Beşinci yuzyılın başında herşey olup bitmişti. Bütün Batı istila edilmişti. Roma eyaletleri Germen krallıklarına dönüşmüştü. Vandallar Afrika'ya, Vizigotlar Akitanya ve İspanya'ya, Burgondlar Ron Vadisi'ne, Ostrogotlar İtalya'ya yerleştiler" [16]. Bu kavimler savaşında ancak bir çeyrek yüzyıl sonra yer edinebilen Franklar tüm Galya'yı ele geçirerek hem Ortaçağ'da önemli bir rol oynamışlar hem de bugunün Fransa'sının ilk temellerini atmışlardır.

Ortaçağ'ın başlangıcını oluşturan bu istilalar döneminden sonra ortaya çıkan toplumsal yapı da hayli ilginçtir. Aslında barbar olan kavimler, kültürel anlamda roma halklarına bir baskı uygulamamışlardır. Ancak kendileri roma kültürünü benimsemede belli bir direnç göstermişlerdir. Ama bu direnme çok kısa sürmüştür. Uzun zamandan beri bu verimli toprakları işlemek ve nimetlerinden yararlanmak isteyen kuzeyli barbarlar ile halk arasında bir kaynaşma başlamıştır. "Bizzat Romalılar bu yaşam tarzını Kuzey eyaletlerine taşımaya kalktıklarında zorluklarla karşılaştılar ve Britanya'nın fethinden sonra, uygarlıklarını bir diğer Kuzey toplumlarına götürme konusunda fazla bir gayret sarfetmediler. Barbarlar onun üstünlüklerinden yararlanabilemek için, İmparatorluk'a zorla girmek durumunda kalmışlardır. Bunlar, Romalılar tarafından çok değer verilen uygarlık erdemlerine kavuşabilmek için önceleri çaba sarfetmemişlerdir" [17].

Genel olarak ortaçağ toplumlarında kır iktisadı ve kültürü önem kazanmıştır. Daha en başta küçük, ilkel ve verimsiz kentleriyle yok olmaya başlayan Roma'dan itibaren kırlarda yaşayan halkın yönetim ve yaşam düzeni ortaya çıkmaktadır. Zaten istilalarla gelen barbar kavim insanları da çiftçilik kökeninden gelen kır insanlarıdır. Hıristiyanlık da bu ortaklıkla kolaylaşan kaynaşmayı, kendi çıkarı adına desteklemiş ve kısa sürede hıristiyanlığı kuzey toplumlarına da yaymıştır.

Franklar'ın Avrupa'da egemen olmak için uzun savaş yaptığı Merovenjler döneminde kilise de gittikçe güçlenerek krallık sistemini iyice zayıflatmaya başlamıştır. Çünkü kilise, Franklar'la birlikte iyiden iyiye yerleşen kır kültüründen ve savaşlardan gittikçe yoksullaşan ve topraksız kalan köylülerden yararlanarak toprak mülkiyetini arttırıyordu. Gittikçe zenginleşen büyük toprak soyluları da birtakım siyasi kaygılar nedeniyle kiliselere hediye amaçlı topraklar vermiş ve onların bu anlamda güçlenmesini desteklemiştir. Bu durum Ortaçağ'a damgasını vuran feodal sistemin temelleriydi.

VIII. yüzyılın ikinci yarısında Merovenjler'den hanedanlığı alan Karolenjler, kiliseyle ilişkileri daha da sıkılaştırarak senyörlük sistemini tamamen yerleştirmiştir. Bu da feodalliği tam anlamıyla o çağın düzeni haline getirmiştir. Gerçekten de Ortaçağ'da V.-XI. yüzyıl arası feodalliğin tüm yapılarıyla işlediği dönemdir. Bir tarih kaynağı da o dönemin Karolenj hanedanını, feodallikle bütünleştiren tarzda şöyle tanımlar "Fakat büyümenin ilk atılımları çok ilkel bir ortamda, köylü halklar için yegane büyük kazanç kaynağının yağma harekatları olduğu tarımsal, askeri bir ekonomik sistemde geliştiklerinden ötürü, bu ilerlemenin sonucu daha iyi silahlanmış savaşçı çeteleri tarafından büyük

fetihçi devletlerin kurulması olmuştur. Bu siyasal inşaların en prestijlisi Karolenj İmparatorluğu'dur. Bu imparatorluk aslında nedir? Evren ölçeğinde genişlemiş ve eşmerkezli dairelerin genişlemeleriyle meskun alanların sınırlarından bizzat hükümdarın kişisine kadar, toprakların tümünü kapsamaya yatkın olacak bir köy şefliğidir" [18]

Feodallik, sistem olarak halk üzerinde büyük bir baskı ve ezilmeye neden olmakla birlikte İmparatorluk'un hantal yapısı yerini küçük devletlere bırakmış bu da hem ticari hem de kültürel anlamda kırsal yaşama bir canlılık getirmiştir. Karolenjler'in bu dönemde özellikle kültürel alanda yarattığı hareketlilik, Karolenj Rönesansı denilen bir akımı yaratmıştır. Bu hareketin en belirgin özelliği eskiçağ kültürüne duyulan yakın ilgi ve bu kültürü yeniden canlandırmak için yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar kilise içinde sınırlı kalmakla birlikte, eskiçağ döneminin yazılı ve görsel sanatlarının kurtarılmasını sağlamıştır. Çünkü kilise adamları o döneme ait tüm bilimsel ve dinsel metinleri yeniden yazmış, hatta o dönem resimlerinin son derece başarılı kopyalarını da yapmışlardır. "Bu çağda kitap bir bilgi aracı olduğu kadar bir dua usulleri gereci olarak da alınmıştır. Kitap bu durumda dinsel hizmete katkıda bulunuyordu. Bu nedenle kitap, sunak gibi, kutsal vazolar gibi ya da tapınakların iç duvarları gibi süslenmeliydi. Bu sanat nesnesinde başka yerlerden daha içtenlikli bir biçimde yazılı kültürle imge arasındaki birleşme kuruluyordu. Eskiçağ sanatının geleneği herşeyden önce kitap sanatıyla geleceğe bağlanır"[19].

Sonuçta kilise bu dönemde her açıdan son derece zenginleşmiştir. Feodalliğin doruğunu yaşadığı bu dönemlerin genel toplumsal yapısını bir tarih kaynağı şöyle tanıtlamaktadır "Senyörlerin emekçilerin üzerindeki ekonomik egemenliği. Savaşçıların silahsız insanlar üzerindeki siyasal egemenliği. Kilisenin laikler üzerine yaymak istediği ruhani egemenlik" [20]. Bu dönemde, kilisenin sistem içindeki amaçlarını başka bir kaynak şöyle açıklar: "XI. yüzyıl hıristiyanlığının ölüme dikkat çekişi gerçekte halktan çıkma inançların utkusunu ortaya koyar, onların kilise adamlarına benimsetmiş olduğu feodalliğin zaferleri onları böylece bu inançların yeniden anlatım bulduğu kültürün üst katlarına kadar yükseltir"[21]

Bu sistem içinde, gelişmeye başlayan tarımsal üretim bir birikim yaratmaya başlamıştır. Bu da toprak sahiplerini yani senyorleri daha lüks tüketime itmiştir. Bu ihtiyacı karşılamak üzere gelişmeye başlayan zanaat ve ticaretle birlikte üretim ilişkileri daha da karmaşıklaşır. XI. yüzyılda başlayan bu dönüşüm kentlerin yeniden canlanmaya başladığı dönemdir. Bu kentler eski kentlerden tamamen farklıydı. Bu kentler ticari etkinliklerin gerçekleştirildiği bir mekandan başka bir şey değildi.

Bu kentler ve insanlar yapısal olarak kır insanlarından ve yaşamından çok farklılaşmışlardı. "Doğmakta olan kentlerin zanatkar ve tacirleriyle, içinden çıktıkları tarımsal toplum arasındaki en temel fark, birincilerin hayat tarzının artık toprakla olan ilişkilere göre belirlenmemesiydi "[22] Bu insanlar toprakla olan bağlarının kopmasıyla birlikte, senyörlerden de bağımsızlaşmaya başlamışlardır. Kır hayatının ağır şartlarından kaçan birçok insan kentlerin yeni iş alanlarında yaşam koşullarını oluşturmaya başladılar. Kentlerin kendi siyasi sistemleri ile birlikte bağımsızlaşması, senyörlerle kentler arasında çatışmaları başlatmıştı. Tarihte önemli bir yer tutan Haçlı Seferleri'nin temelinde de bu iktisadi gelişmeler yatar. Aslında kentlerin zenginlik ve rahatlığının cazibesine kapılan yoksul halk ve senyörler bu zenginlikten pay alma hayalindeydiler. En güçlü dönemini yaşayan kilise de Doğu'daki sorunlardan güç alarak tek yetki olma hayaline kapılmıştı. Bu iki gücün hayalleri Haçlı Seferleri'ni başlatmıştır. Ancak bu dönemde, Avrupa'daki siyasi bütünleşmeler ve iktisadi gelişmeler bu seferleri, ardında yüzbinlerce ölünün ve harabelerin kaldığı bir felakete dönüştürmüştür.

XII. yüzyılda kentler kendi kurum ve hukukları ile tam bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Kentlerin, yeni sahipleri olan burjuvalar bir toplumsal sınıf olarak gelişirken o dönemin geleneksel yapısı içinde son derece farklı ve özgün haklar istemeye başlamışlardı. Bu hakların başında gelen mutlak özgürlük fikri hem kilise hem de senyorler tarafından kabul edilemez bir olguydu. Ancak süreç içinde, geçmişte senyörlerin armağan olarak verdiği toprakları şimdi tüccarlar vermeye bölge kiliseleri hastaneler ve yoksul evleri kurmaya başlamışlardı[23]

Bu da din adamlarıyla tacirler arasındaki çıkar birliğini kurmuş hatta bazı din adamları yoksullara yardım edebilmek adına iş hayatına atılmışlardır. Böylece kilisede de ilk ayrımlaşmalar başlarken, dindışılık kavramı da ortaya çıkmıştı. Kilise dışı lordlar kent hayatının kendilerine getirdiği maddi kazanımlar nedeniyle kent insanının yanında yer alırken kilise lordları kentlerin merkezinde kalan bölgelerinde otoritelerini koruma kaygısıyla bu gelişmelere büyük bir direnç gösteriyordu. Tüm bunlara karşın kentler XII. yüzyıl boyunca verdikleri çaba ve mücadelelerle kendi özerk haklarını elde ettiler.

Bu dönem içinde din yaşamında ortaya çıkan mezheplerin, ilerde görüleceği gibi özellikle müzik sanatına büyük etkileri olmuştur.

Bu çağın sonunda Avrupa'da başlayan siyasal bütünleşmeler, feodallikten mutlakyönetim düzenine geçişin ilk adımları oldular. Bu dönüşümü en belirgin özellikleriyle en önce yaşayan ülke Fransa'dır. Tarımda sağlanan gelişmelerle ticaretin güçlenmesi siyasi bütünleşmeyi de beraberinde getirmiştir O dönemde fransa kralları feodalliğin dağınık yapısı üzerinde bütünsel bir egemenlik kurmaya çalışıyordu. Kuzey Fransa'nın İngiliz egemenliğinde olması, krallar tarafından ulusallık bilincini oluşturmada kullanılmış ve onlara karşı gelişen bütünleşme mutlakyönetimi desteklemiştir.

Mutlak yönetimi güçlendiren fransa kralları Louis IV ve Philippe IV'dür. Özellikle Philippe IV, senyörlere ve papalıklara karşı mücadele veriyordu. Bu çatışmalar kralın başarısıyla sonuçlanmış ve 1355'de "Etats

generaux"nun kurulmasıyla meclis düzenine geçilmiştir. Kral İyi Jean ise bütün yetkilerini bu meclislere teslim etmiştir. O dönem kurulan meclisler, krallığı tam anlamıyla düzenlemek için büyük bir çaba ortaya koyuyorlardı. XIV yüzyıl bu dönüşümlerle Fransa için olduğu kadar tüm Avrupa için de önemli bir dönüm noktası olmuştur Feodallikten mutlakyönetimlerle belirgin sermayeci düzene geçişte çok sık görülen meclisli demokratik uygulamalar kısa sürede ortadan kalkacak, sermayeciliğin kesin bir biçimde yerleşmesi adına feodalliği karşısına alan mutlakyönetimle hiçbir demokratik oluşuma izin vermeksizin tam anlamında siyasal, toplumsal ve iktisadi düzeyde kesin bir baskı düzeni oluşturulacaktır

Yine bu dönemde de iktisadi dönüşümlerden kaynaklanan önemli bir olgu Fransa ile İngiltere arasındaki Yüzyıl Savaşları'dır. Bu savaşlar sırasında iki taraf da büyük zararlar görmüştür Ancak Fransa'da bir köylü kızı olan Jean d'Arc direniş hareketlerinin başına geçmiştir. Jean d'Arc kendini, en büyük isteği mutlakyönetimi güçlendirmek olan ve bunun için senyörlerle savaşan Charles VII'yi başa geçirmekle görevlendirdi. Ancak Charles VII son derece zayıf karakterli bir insandı. Jean d'Arc bu insana taç giydirmeyi başarmış ancak kendisi 1430'da İngilizler'e esir düşerek öldürülmüştür. Daha sonra gelişen direniş hareketi ile Fransızlar İngilizler'i yenilgiye uğratmışlardır

Ancak savaşın sonunda feodaller bomboş ve sahipsiz kalan toprakları yeniden elde ederken köylüler ağır vergiler altında eziliyordu. Kentlerde oluşan sermaye birikimleri ise gelmekte olan yeni bir sistemi duyuruyordu. Mutlakyönetim tamamıyla yerleşiyor ancak sınıflar arasındaki uçurumlar da gittikçe büyüyordu.

II.III. Ortaçağ Yaşam Koşullarının Dönüşümü ve Rönesans Değerleri

XIV. yüzyıl tarihsel dönemde önemli dönüşümlerin yaşanmaya başladığı yüzyıldır. Bu yüzyılda, Avrupa'nın genel görünümü hayli kötüydü. İktisadi bir durgunluk yaşanıyor aynı zamanda doğal afetler ve savaşlar sonucu oluşan kıtlık ve yoksulluk toplumsal kesimler arası çekişmeyi güçlendiriyordu. Gerçekten bu zamanlarda Avrupa önceki yüzyıllarda elde ettiği sermaye birikimlerini tuketmiş olarak tam anlamında bir iktisadi durgunluk dönemini yaşıyordu, bununla birlikte kentlerde oldukça canlı ticaret ve zanaat etkinlikleri ve buna bağlı önemli toplumsal ve iktisadi dönüşümler göze çarpıyordu. Yeni yaşam koşulları, daha doğrusu yeni üretim biçimi, bu arada merkezi üretim düzeninin yaygınlaşması ve buna bağlı olarak ücretli işçi kesiminin oluşması ve giderek sermayenin belli ellerde toplanması tüm olumlu teknik gelişimlerin halk yararına olumsuz gelişimlere yol açması sonucunu doğurmuştur

XIV. yüzyılda yüksek fırınların kurulması ilk sanayi etkinliklerinin oluşumunu belirler XV yüzyılda maden çıkarma tekniklerinin gelişmesi, barutun yapımı ve en son olarak matbaanın keşfi yepyeni bir yaşam biçimini getirmiştir. Sermayeciliğin ilk dönemlerinde el işçiliği işbölümü çerçevesinde gelişerek uzmanlaşmaya başlamıştır. İşçiliğin gelişmesi üretimi hızlandırıyor, ticaretin gelişmesi de bu üretim ilişkilerini daha karmaşık yapılara doğru götürüyordu. Bu sistem içinde kendi evlerinde ya da yapımevlerinde üretim yapanlar her iki koşulda da sermayecilere bağlı olarak çalışmaktaydılar.

Sermayeciliğin haksız koşullarında iyice keskinleşen zengin - yoksul karşıtlığı yeni bir üretici ve yöneten tipini oluşturuyordu. Bu ayrımlaşma sonucu ortaya çıkan isyanları bastırmak amacıyla güçlendirilen sistem mutlakyönetim olmuştur. Görünüşte mutlakyönetim iki sınıf arasında denge kurmakla görevliydi. Ancak, zamanla ağırlığını zenginden yana koymaya başlayan mutlakyönetim yoksul kesimin iyice ezilmesinden önemli rol oynamıştır. Bu sırada da zenginleşme sonucu gittikçe güçlenen burjuva sınıfı da egemenliği tamamen kendi eline almak isteyecektir. Bu zamana kadar düzeni kurmada ortak çalışan mutlakyönetim ile burjuva sınıfı, artık birbirlerinin can düşmanı olacaklardır. Tarih sürecinde bu çatışmadan galip çıkacak taraf burjuva sınıfı olacaktır.

Mutlakyönetimin güçlenmesi, sermayeci düzenin kurulması ve mutlakyönetimle burjuva sınıfı arasındaki çatışma dönemleri tüm Batı Avrupa ülkelerinde aynı tarihlerde meydana gelmemiştir. Örneğin, İtalya bu süreci en hızlı yaşayan ülkeyken Almanya en geç yaşayan ülke olmuştur. Çünkü, Batı Avrupa'da merkezi yönetim çoktan kurulduğu halde Almanya feodalliği çok geç yaşamaya başlamış olması nedeniyle hâlâ dağınık yapısını korumaktaydı.

Bu yüzyılların kültür dünyasında ise Johnn Gutenberg, italyan ve flaman ressamları, Leonardo da Vinci ve Cristobal Colombus gibi önemli isimler yer alır Petrarca bu dönemde, geçmiş kültürel değerlere ve metinlere gösterdiği ilgi ve o dönem için hayli farklı olan yaşam tarzıyla ilk insancı olarak anılır. Kendisi, yazdığı birçok kitap arasında en çok şiirleriyle tanınır. Bu şiirlerinde, tüm yalınlığı ve doğallığıyla anlattığı insan ögesi onu Rönesans'ın ilk habercilerinden biri yapmıştır. Yine onun çağdaşları olan, Boccacio, Salutati ve Bruni gibi isimler de insancılığın ve gelecek olan rönesans değerlerinin ilk habercisidirler.

Bu dönüşümlerde göze çarpan en önemli nokta tüm siyasal çatışmalar içinde kilisenin de elinde bulundurduğu yetkiyi kaybetmesi ve kendini siyasi parçalanmanın içinde bulmasıdır. Sözünü ettiğimiz bu insancı yaklaşımlar da her zaman, eski düzeni savunan durağan dinci görüşlere karşı çıkmıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, XV. ve XVII. yüzyıl arasında sermayeci düzene geçişi en hızlı yaşayan ve ilk sanat hareketlerinin ortaya çıktığı ülke İtalya'dır. Matbaanın keşfinden sonra yazılı metinlerin geniş kitlelere yayılabilmesi bu süreci daha da hızlandırmıştır. İtalya'da sermayeci düzenin göreceli özgür ve hareketli ortamında yukarıda sözünü ettiğimiz Petrarca ve diğer insancılardan önce ortaya çıkan edebiyatçı ve siyaset adamı Dante'dir. Dante yazdığı tüm metinlerde kiliseyle krallık arasındaki mücadeleyi işler-

ken siyasal bir bütünleşme özlemiyle evrensel bir mutlakyönetim ya da imparatorluk modeli kurar.

Bu yüzyıllardaki insancı hareketler din konusunda da karşılığını reform hareketlerinde bulmuştur. Bu konunun en önemli ismi Almanya'da, dinde reform hareketinin öncüsü olan Luther'dir. Luther'in amacı insanla Tanrı arasındaki ilişkileri varolan din kurallarının dışında daha özgür olarak yeniden düzenlemekti. Luther'in başlattığı ve yeni bir mezhep olacak protestanlıkın temel özellikleri şunlardır: Tanrı'yla insan arasındaki konsül, kilise babaları, yasalar, azizler gibi aracıların ortadan kaldırılarak doğrudan ilişkinin kurulabilmesi, dinsel özgürlük ve insanın kendi vicdanı ile başbaşa kalabilmesi. Doğal olarak bu istemler, din akımının dışında siyasi bir hareketi de yaratmıştır.[24]

XVII. yüzyıl aydınlanma dönemine geçişte bir köprü görevi gören bu yüzyıllar içlerinde barındırdıkları tüm çelişkiler, çatışmalar ve savaşlarla aslında insanlığı yepyeni, akılcı değerlerin hakim olduğu yetkin bir dönemi hazırlamıştır.

(10) Texier, Alain, Qu'est-Ce Quela Noblesse? Tallandier, Paris, 1988
(11) Massin, Brigitte et Jean, Histoire de la Musique Occidentale. Fayard, France, 1985,
(12) Matthew, Donald, Ortaçağ Avrupası, Çev M. Ali Kılıçbay,
İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi; Cilt VI, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988,
(13) Timuçın, Afşar, Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları Başlangıçtan Yenıçağ'a Düşünce Tarihi. De Yayınevi, İstanbul, 1984,
(14) aynı eser,
(15) Bkz. (13), Matthew,
(16) Prenne, Henri, Ortaçağ Kentleri. Çev Ş. Karadeniz, İletişim Yayınları, İstan.ul, 1991,
(17) Bkz. (12), Matthew,
(18) Duby, Giorges, Ortaçağ İnsanları ve Tültürü. Çev M. Ali Kılıçbay İmge Kitabevi, Ankara, 1990,
(19) Duby, Georges, le moyen âge adolescence de la chrétıenté occıdentale 980 - 1140. Éditions d"Art Albert Skira, Géneve 1984,
(20) Bkz. (18), Duby,
(21) Bkz. (19), Duby,
(22) Prenne, Henri, Ortaçağ Avrupası'nın Ekonomik ve Sosyal Tarihi. Çev : U. Kocabaşoğlu, Alan Yayıncılık, Ocak, 1993,
(23) aynı eser,
(24) Timuçin, Afşar, Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları. Cilt II,

TEL: 0216. 390 00 92 Rıfat ASLAN

ZAMANI ÖPTÜM DİCLEME

Yüreğini bebelerin yüzüne dönen
Bilgesu Erenus'a ithaf olunur
13 AĞUSTOS'98

Ağlayışlarından anladım sorunlarını
Pamuk elleri yumulurken saçlarımda
Yüreğim büyüyor bebelerin seslerine
Canımın güvenine dolanırken nefesleri
Uykuya çekiliyor diclemin gözleri

Yüzünü bebelerin yüreğine dönen
Yudumladım zamanı diclemde

Nar çiçeği bir dokunuş gülüşleri
Neşeli bakışları dolaşırken
Bedenimizin dilinde
Yarınlara başlıyor bebelere özlenen
Uçmak içimize çoğalan pınarlara

Yüzünü bebelerin yüreğine dönen
Yudumladım zamanı diclemde

Ağlayışlarından anladım sorunlarını
Zamanı öptüm dicleme

Mustafa GÖKSOY

GÜNLER/KİTAPLAR/DERGİLER

Ruşen HAKKI

SEKA GÜNLÜĞÜ

(2 Ekim Cuma)

SEKA Fidanlığı, birkaç ay önce, bir olup bittiye getirilerek, otomobil fabrikası kurulmak üzere Ford-Koç ortaklığına bedava verildiğinde, İzmit'te kıyamet kopmuştu!

Bu akşam ise kıyametin daha büyük koptu!

Özelliştirilmesi beklenen SEKA'nın dokuz kuruluşundan en eskisi, bir bakıma "anası" sayılan İzmit Kuruluşu, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun aldığı kararla kapatıldı ve 1500 emekçi bir anda işsiz kaldı. 400 memurun ise SEKA'nın öbür kuruluşlarına dağıtılacağı öğrenildi.

1934 yılında temeli atılan ve İzmit Kağıt Fabrikası adıyla 1936 yılında üretime geçen kuruluş, İzmitliler için bir ekmek kapısıdır. Bugün kapı önüne bırakılan işçilerden pek çoğunun dedesi ve babası da SEKA'da çalışmış ve buradan emekli olmuştur...

Haber duyulduğunda, görev başında olanlar, fabrikayı terk etmeyerek ilk direnişi başlattılar. Hemen sonra, Selüloz-İş Sendikası Genel Başkanı **Davut Bozkan**, vardiya dışındaki işçileri de fabrika önüne davet etti. **Bozkan** ile birlikte CHP Kocaeli Milletvekili, Harb-İş Kocaeli Şubesi eski başkanı **Bekir Yurdagül** de fabrika önüne gelerek konuştular. Ne ki, **Yurdagül**'ün işçi kökenli olması, "CHP bu kapatmaya karşı çıkmazsa partide kalmam" demesi bile işçilerin öfkesini bastıramadı; dahası, bazı işçiler **Bekir Yurdagül**'ü protesto ettiler...

3 Ekim Cumartesi

İşçiler fabrikada sabahladı...

Öğleye doğru İzmit'e gelen ve direnişteki işçileri ziyaret eden Türk-İş Genel Başkanı **Bayram Meral**, Babakan **Mesut Yılmaz**'ın kendisini aradığını belirterek, "SEKA ile ilgili karar geri çekildi" dedi.

İşçiler beklemede...

5 Ekim Pazartesi

Başbakan **Mesut Yılmaz**, işçinin istihdam sorunu çözülene kadar SEKA'nın kapatılma kararının durdurulduğunu açıkladı. İşçilerin direnişi sürüyor...

7 Ekim Çarşamba

Kocaeli Milletvekilleriyle Selüloz-İş Genel Başkanı **Davut Bozkan**'ın Başbakan **Yılmaz**'ı ziyaret etmelerinden olumlu bir sonuç çıkmadı. **Yılmaz**, işçilerin istihdam sorunlarının çözümünden sonra fabrikanın kapatılacağını, geri adım atmayacaklarını söyledi.

Siyasi partilerin ve demokratik kitle örgütlerinin SEKA işçilerine ziyaretleri kesintisiz devam ediyor.

12 Ekim Pazartesi

Emeğin Partisi İstanbul ve Kocaeli örgütleri, dün SEKA'ya giderek işçilere destek verdiler. Saat 16.00'da gerçekleşen ziyarette **Adnan Özyalçıner**, **Güngör Gençay** ve **Gülsüm Cengiz** de hazır bulundular. Selüloz-İş Genel Başkanı **Davut Bozkan**'ın isteği üzerine, ben de kısa bir konuşma yapıp "İki Yampiri Bıldırcın" adlı şiirimi okudum...

Bugün Cumhuriyet Radyo'dan **Gülsüm Cengiz** aradı. Sendikacılarla ve işçi ailelerinden bazılarıyla telefon bağı kurup SEKA'nın kapatılmasıyla ilgili görüşlerini aldığını belirtip, benim de konuşmamı ve dünkü şiirimi okumamı istedi. Dileğini yerine getirdim.

ÜÇÜNCÜ ÖYKÜLER

(21 Ekim Çarşamba)

Yayın yönetmenliğini İzmitli sanatçı **Kadir Yüksel**'in yaptığı "Üçüncü Öyküler"in ikinci sayısı da (Güz '98) okurlarına ulaştı. Üç ayda bir yayımlanan derginin danışmanları **Fahrettin Demir**, **İ. Güven Kaya** ve **Necati Mert.**

Dergi, bu sayısında **Ömer Seyfettin**'i ele almış. Derginin kapağında ve iç safalarda **Ömer Seyfettin** 'in fotoğrafları ile desenlerine yer verilmiş. Yazılar ise **Sennur Sezer** (Dünden Bugüne Ömer Seyfettin), **İ. Güven Kaya** (Ömer Seyfettin'in Öyküleri) ve **Necati Mert**'ten (Ömer seyfettin, "Genç Kalemler"deki Hikâ-

yeleri ve Milliyetçiliği).

Bekir Yıldız'ın anıldığı bölümde, yazarın "Dünyadan Bir Atlı Geçti" adlı öyküsü bulunuyor.

"Öykü Serüvenleri" bölümünde **Mehmet Zaman Saçlığolu**, "Unutulmuş Öyküler/Unutulmuş öykücüler" bölümünde **İlhan Tarus**'ve "Konserve Kutusu" adlı öyküsü yer alıyor. Öbür yazarlar: **Fahrettin Demir** (Öykü Üzerine Saptamalar), **Erdal Ateş** (Yanılsama), **Celal İnal** (bir Öykü Sevdalısı: Özcan Karabulut).

Bu sayının öykücüleri ise; **Ruşen Hakkı, Mehmet Güler, Jale Sancak, Tacim Çiçek, Yusuf Eradam, Bilge Öngöre, Ernest Hemingway, Sefer D. Durhanoğlu, Burçin Şener Aksu, Fatma Nemika, Afşar Çelik, Didem Dilmen.**

EMEKÇİLERİN ZAFERİ

(31 Ekim Cumartesi)

SEKA İzmit Fabrikası'nın kapatılması kararı üzerine, SEKA işçisinin 2 Ekim'de kendini fabrikaya kapatarak başlattığı direniş, özelleştirme sevdalısı hükümete geri adım attırdı. Kapatılma kararı dün iptal edildi, ama Kocaeli Sendikalar Birliği tarafından düzenlenen miting bugün gerçekleşti.

Türk-İş, Hak-İş, DİSK ve KESK ile birlikte siyasi partilerin de desteklediği mitinge, yağmura karşın 30 bine yakın kişi katıldı; İzmit, tarihinin en büyük mitinglerinden birini daha yaşadı. Mitinge Selüloz-İş Genel Başakanı **Davut Bozkan**, KESK Genel Başkanı **Siyami Erdem**, Hak-İş Genel Başkanı **Salim Uslu**, DİSK Genel Başkanı **Dıdvan Budak**, Türk-İş Genel Başkanı **Bayram Meral**, CHP Kocaeli Milletvekili **Bekir Yurdagül**, ANAP Kocaeli Milletvekili **Hayrettin Uzun**, FP Kocaeli Milletvekili **Necati Çelik**, İzmit Büyükşehir Belediye Başkanı **Sefa Sirmen**, EMEP Genel Başkanı **Levent Tüzel**, ÖDP Genel Başkanı **Ufuk Uras** destek verdiler.

SEKA'nın kapatılmasından vazgeçildiği için, miting sonrası gerçekleşecek olan Ankara'ya yürüyüş de iptal edildi.

KİTAP FUARI NOTLARI

(13 Kasım Cuma)

Bugün öğlen saatlerinde vardığımız 17 TÜYAP Kitap Fuarı'nda ilk uğradığımız yer Gerçek Sanat Yayınları'nın o küçücük standı oldu. **Nejat Gacar** ile kitaplarımızı imzaladık. **Nejat Gacar**, ikinci şiir kitabı olan "Kuzgun/Gözyaşı ve Ateş"i (Gerçek Sanat Yayınları) ilk orada gördü. Eşi **Zerrin Hanım**'la kitabı gözden geçirirlerken, "Güzel olmuş, ben sevdim" dedim.

Bir baktım, **Zihni Anadol** gülümsüyor sarıldık. "Emanetini al" diyerek elime bir poşet tutuşturdu. Poşetten bir şişe rus votkası çıkması beni şaşırttı!

Çünkü **Zihni Anadol** benim rakıdan başka bir içki içmediğimi bilir de...Ne ki, tadına baktığım ve sevdiğim votkanın dibi, dostlar sayesinde tez göründu...

Güngör Gençay, bu kez daha bir rahattı; kitapların satışını eşi **Nur Hanım** üstlenmişti...

Gerçek Sanat yayınları standında **Yılmaz Elmas, Fatma Türk Kuşkaya, Çiğdem Sezer, Selma Ağabeyoğlu, Tevfik Taş, Seyyit Nezir, Sunay Girgin, Nuri Mermer** ve **Suat Özdemir**'in merhabaları yüreğimizi ısıttı. Giderayak **Sırrı Öztürk**'ü görmek, iki çift soz etmek de sevincim oldu...

Bir ara çıkıp şöyle bir dolaştım. Türkiye Yazarlar Sendikası standında **Şinasi Özdenoğlu** ile **Mehlika Başer** vardı; Edebiyatçılar Derneği standında **Hüseyin Atabaş**, İnsancıl Yayınları standında **Sami Karaören, Berrin Taş, Cengiz Gündoğdu, Şadiye Hanım**... Biraz sohbet ettik. **Cengiz Gündoğdu**, "Damar'ı gördün mü?" dedi. **Damar** dergisinde **Cengiz**'in şiirimle ilgili uzun bir yazısı vardı. "Eline sağlık" dedim...

Yıllardır görmediğim **Fazıl Hüsnü Dağlarca**, Milliyet yayınları standında kitaplarını imzalıyordu. Fayton dergisinin niye çıkmadığını sordu ve "Guzel dergiydi, aboneydim, ben beğeniyordum. Gençler bu dergiyi sürdürmeli" dedi.Çok ünlü bir şairin İzmitli bir dergiyi övmesi sevincim oldu. **Dağlarca**, şiir adına İzmit'te güzel etkinlikler olduğunu söyleyince, "Sizi İzmit'te görmekten sevinç duyarız" dedim. Gülümsedi ve "Belki bir gün" dedi.

Yorgundu **Dağlarca.** Ayrılırken, sağlık diledim.

BİRAZ DA RUŞEN HAKKI

(14 Kasım Cumartesi)

Cengiz Gündüğdu'nun "Gerçeği Kıvılcıma Dönuştuıen Şair...Ruşen Hakkı" başlıklı yazısını (Damar, Kasım 1998, Sayı: 92) okurken, şiirim üstüne yazılanlardan çok, **Cengiz Gündoğdu**'yu düşünüyorum, "Bu nasıl sabırdır yahu" diyorum. Çünkü bugüne kadar çıkan şiir kitaplarımı (Köprü, Yeditepe Yayınları, 1962) / Yuvarlak Masa Oturumu, Yeditepe, 1964 /Hüznün Dalgın Kuşları, Yeditepe, 1968 / Dağlama, Yücel Yayınları, 19'74 / Çakmaktaşı Kav Kıvılcım, Türkiye Yazıları Yayınları, 1980 / Canevimden, Gerçek Sanat Yayınları, 1989 / Üretimde Sevda, Gerçek Sanat, 1993) inceleyen, daha doğrusu didikleyen **Cengiz Gündoğdu**, tam 8 sayfa yazı yazmış...

ÇOCUKLAR ve AŞKLAR

oyun, kardan bir adamın gövdesiydi
yağmur durmadan yağıyordu

besbelli annemin masalı kitaplarında
parçalanmış bir sessizliğin koynundan
gelip/ yaylalara yolu düşen çerçi.
aynasında alıç benizli çocuklar
kargılanan bir hayatı tel tel ayırırlar.
resimsiz yarınlara dokunur elleri
Çığlık, acının şarkılı sesi
kayalıklarda ıslık
anne yüzlü bir kuşun kanadında bütün
ihtimal...

çocuk dedi: üstelik gökyüzü bu kadar genişken
neden sesim hep sesimin üstüne düşüyor...

aşk, yatağından taşan bir ırmaktı

arsız bir konuk gibi gece
gelip yüzüne oturmadan önce
kadının gözleri baharda Akdeniz'di
nasıl sevdik dedi, nasıl sevdik birbirimizi.
Semele'nin parıltısıydı gözlerimden akan
öyle gelirdim işte odünç olmayan gülüşlerle
yokluğumda başlayan kıyametinize
Ah! aşkları uçurumlara taşıyan ejderha
ne çok besleniyor bu çağda
korkuluklar başımızın üstünde gezinirken

kadın dedi: bir yetimini gözleriyle bakarken
hayat
yarım sevişmelerimiz de...

Selma AĞABEYOĞLU

Benim şiir serüvenimi benden daha iyi anlatmış.

Cengiz Gündoğdu'yu pek çok kişi **"huysuz"**, **"geçimsiz"**, **"kavgacı"** bellemiştir! Böyle tanınan bir yazarın şiirlerimi incelemesi, pek hoşuma gitti.

Teşekkür ediyorum.

Adımı bir de **Ahmet Uysal**'ın "Şiirin Kemerli Köprüsünde" başlıklı yazısında buluyorum. (Düşlem, kasım 1998, sayı: 19)

Cengiz Gündoğdu'nun belki canı sıkılacak. Çünkü **Ahmet Uysal** benim adımı, **Gündoğdu**'nun pek sevmediği şairlerle birlikte anıyor bazı yerlerde. Şöyle diyor Ahmet Uysal, benimle ilgili bölümlerde:

"3. 06. 98 / 'Çok üşüdüm doksan sekiz kışında' (A. H. İzgören), 'Akıtarak sesini bana doğru / su'yun hallerini soruyorsun' (Ruşen Hakkı)

Sevdiğim, benim şairlerim dediğim iki şair, çarpıcı dizelerle geldiler bana. Son günlerim onların şiirleriyle geçti...

Abdülkadir Budak'ın sesi telefonda. **Budak**, artık dergilerde daha az şiir yayım layacakmış. Pekiyi, öyleyese ben niye alıyorum dergileri? Öncelikle sevdiğim şairlerin son yazdıklarını okuyabilmek için değil mi? Budak yoksa, Ruşen Hakkı yoksa, Hicri yoksa... ne tadı kalır dergilerin?"

"28.07.98 / Dünkü Yeni Yüzyıl'da **F. Naci**, "En Beğendikleriniz..." başlıklı yazısında **F. Akatlı** ile **S. Gümüş'ün** seçtikleri şair, romancı, öykücü adlarına yer veriyor. Kendi beğendiklerini de ekliyor yazısının sonuna.

F. Akatlı'nın seçtiği şairler şöyle: **Y. Kemal**, **N. Hikmet** , **B. Necatigil**, **M.C. Anday**, **C. Yücel**, **E. Ayhan**, **Dağlarca**, **T.Uyar**, **C. Çapan**,

Benim de (eşi dostu gücendirmeyi aklıma getirmeden) yaşayan şairler arasında bir seçme yapmayı deniyorum (onları sevdiğimi bilmeyen mi kaldı); **Gülten Akın**, **Abdülkadir Budak**, **Hicri İzgören**, **Ruşen Hakkı**, **Ali Püsküllüoğlu**, **Gültekin Emre**, **Metin Demirtaş** ve pek çok **Hüseyin**... Bu adlara daha başka şair adlarını da ekleyebilirim. Daha genç şair adlarını."

MEDYA SANATÇILARI

Bülent HABORA

12 eylül, Türkiye'nin üzerine bir karabasan gibi çöktü. O günlerde, şöyle ya da böyle ünlü olan yazarlar, sanatçılar, politikacılar arasında kendilerini "Komünist" ya da "Sosyalist" olarak gösterenler büyük bir panik içindeydi. Birkaçı onurlarıyla savaşıma devam ettiler, hatta işkenceleri, zındanları göze alarak savaşımlarını sürdürdüler. Bazıları öldü, bazıları ölüm derecesinde sakat kaldı. Ama Türkiye'de kaldılar.

Zayıf olanlar kaçtı, yabancı ülkelere sığındı. Bazıları Almanya'ya, bazıları Fransa'ya, bazıları İsveç'e ve diğer ülkelere yerleşti. Türkiye'de yurtseverler ölümlerden ölüm beğenirlerken onlar, Avrupa'nın küçük kentlerinde, mahalle kahvelerinde ahkam kestiler, on-onbeş kişiden oluşan yandaşlarına.

Sonra Türkiye'de 12 Eylül'cüler yavaş yavaş gitmeye başladılar Medyatik bir demokrasi, iktidar yalakası bir demokrasi ortaya çıktı. İşte o zaman, bu kaçaklar, ülkemize dönmeye başladılar.

Onlar dönerlerken, yeteneksiz bürokratlar yüzünden Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve onun yanındaki halk cumhuriyetleri yıkılmaya başladı. Emperyalist batı ve onun yalakası medya, bu yeteneksiz bürokratları alaşağı etti. Sosyalist toplulukların bürokratları "Sosyalist ahlak"ı ve "Sosyalist felsefe"yi yerleştirebilselerdi hiçbir güç onları yıkamazdı. Ama yeteneksizdiler Sonunda komünizmden de, sosyalizmden de kurtuldular(!) ve arkasından da Nataşa'larını, mafyalarını piyasaya sürdüler. Şimdi halkları ağlıyor

Türkiye'de mücadele etmek yürekliliğini gösteremeyip, Avrupalara sığınanlar dönerlerken, asil ve necip medyamız da yeni yeni yazarlar, sanatçılar çıkarıyordu. Türkçe bilmeyen romancılar, ağzını buze buze şarkı söyleyen şarkıcılar ve diğerleri... Sinemacılarıyla, mizahçılarıyla tam bir medya korosu...

Düzenin futbolcusu neyse, politikacısı neyse, sanatçısı, gazetecisi, tiyatrocusu, mizahçısı, sinemacısı da o düzeydeydi.

Kaçaklar akın akın geliyordu Türkiye'ye... Bunlardan biri, benim büroma uğramıştı. aynen şöyle dedi: "Habora, sen hâlâ aynı fanatikliğe devam ediyorsun..." Bunu söyleyen bir eski TKP'liydi ve "Sosyalizm"i fanatiklik olarak görüyordu, o küçük beyniyle...

Evet, kaçaklar geldi ve medyanın kucağına düştü... Geçenlerde, Cumhuriyet Gazetesi'nin "Kitap" ekinde, 12 eylül günlerinde Türkiye"de mücadele etmekten korkup, batıya sığınan ve sonra ortalık düzelince Türkiye'ye dönen Oya Baydar adlı yazarımızla ilgili bir söyleşi çıktı. Oya Baydar, "Allah Çocukları Unuttu" adlı kitabıyla ün kazanan bir genç kızdı.

Şöyle diyor Oya Baydar "Evet. Hayatımın daha sonraki dönemlerinde unutmak istediğim bir maceraydı bu."

Oya Baydar'la aynı fakültedeydik. Sonra o fakülteyi bitirdi, ben de yayıncılığa başladım. 1966 yılında "Savaş Çağı, Umut çağı" adlı romanı yayınladım, Oya Baydar'ın.

Günümüzün medyatik yazarı, kedisi Nina'nın bile gazetelerde fotoğrafı çıkan Oya Baydar şöyle diyor "1992'de yeniden edebiyata döndüğüm sıralarda, bir arkadaşım bana, sürekli olarak 'Savaş çağı, umut çağı'nda da benzeri düşünceler vardı gibisinden birşeyler anlatıyordu. Bu kitap adını birkaç kez tekrarladı. Ben de bu adı bir yerlerden duymuş gibiydim ama çıkaramıyordum. Sonunda dayanamadım, 'Böyle bir başlık hatırlıyorum ama kimin nesiydi?' diye sordum. Arkadaşım şaşkın şaşkın bana baktı. 'Şaka mı ediyorsun, yoksa hasta mısın? Senin romanın' dedi. Hiç hatırlamadığım gibi ısrarla böyle birşey yazmadığımı savundum. Gitti, kitaplığından bulup getirdi de o zaman hatırladım. Sosyalizm öncesi geçmişimi beynimden ve yüreğimden böylesine söküp atmışım demek ki..."

Oya Baydar'ın bu sözleri beni, tek bir şeyden üzdü: Demek, belki de yaşının gereği, hâfızası zayıflamış. Yok eskiden beri böyleyse, sosyalist olduğu günlerde de zaman zaman unutuyordu bazı şeyleri... Neyse...

Bir diğer konu: Bir insan, birşey yaparsa ya onu sonuna kadar savunur ya da 'Arkadaş, ben yanlış yapmışım," diye yüreklice çıkar. Bu yayınlanan söyleşiye dek, Oya Baydar, böyle birşey söylemedi...

Gelelim "Yüreğinden atmak" olayına...Oya Baydar'ın sosyalist olduğunu söylediği günlerde, yani bugünlerde değil, "Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi"nden sonra bir kitabını daha yayımlamıştım. Adı da "Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi" Ne yazık ki onun da adını unutmuş. Belki de "Sosyalizmle ilgili geçmişini beyninden ve yüreğinden böylesine söküp atmış" Üstelik de Oya Baydar'ın birkaç kez basılan yapıtıydı...

Oya Baydar'ın o söyleşideki tek bir tümcesini sevdim, şöyleydi: "Kimilerimiz yenilginin altından kalkamadı..." Haklı, vallahi haklı. Gerçekten kimileri yenilginin altından kalkamadı.

Ama Oya Baydar ve benzeri medyatik sanatçıların, yazarların, yani Hadi Uluengin'lerin, Mehmet Barlas'ların, Ali Kırca'ların, Savaş Ay'ların, Zülfü Livaneli'lerin, Çetin Altan'ların, Ahmet Altan'ların, Mehmet Altan'ların, Enis Batur'ların (herhalde o da sosyalist eskiden) ve diğerlerinin birşeyi bilmeleri gerek: "Sosyalizm ölmez. Er ya da geç tüm dünyada sosyalizm kazanacak, kapitalizm yitirecek. Bakın, Avustralya'dan Amerika'ya, Kanada'dan Arjantin'e, Malezya'dan Yeni Gine'ye dek heryer kaynıyor. Anlayana tabii... Neyse, siz o günler gelince, Tanrı ömür verirse, yeniden sosyalist olursunuz..."

Evet, "Elveda Alyoşa", pardon, "Elveda Oya Baydar" Sana ve medyatik kedin Nina'ya (Sahi, kedin kitap okuyor mu?) bâki selam...

NOEL

Hüseyin DUYGU

Noel, yani gündönümü, kış ortasında yanan bir ağacın simge olarak kullanıldığı bir ışık bayramıdır. Noel bayramı denilince akla mumlarla oyuncaklarla süslenen Noel Ağacı ve beyaz sakallı, kırmızı giysisiyle Noel Baba gelir. Noel Hristiyanların kutsal günü olup, aynı zamanda resmi bir bayramdır.

Eskiden Noel ve yılbaşı aynı bayramdı. Ölümün, geride kalanların, bir de kaybolanların bayramıydı. Gündönümünün, umudun ve geleceğin bayramıydı. Eski Roma'da 25 Aralık güneşin günüydü. İmparator Aurelian tarafından başlatılan bu günün anlamı, yenilgiye uğratılamayanların doğum günüydü. Eski Hristiyan kilisesinin bu tarihi İsa'nın doğum günü olarak seçmesi, ne kadar akıllı bir iş yaptığını gösterir. Noel, dördüncü yüzyılda İmparator Julian tarafından resmen kabul edilmiştir. Yüzyıllardır bir Hristiyan günü olarak kutlanan Noel, putperestlerin Noel geleneğini yansıtmaktadır. Özellikle de kış karanlığının en ezici bir biçimde hissedildiği ve aydınlık özleminin en yakıcı bir biçimde kendini gösterdiği Kuzey ülkelerinde. Çünkü mevsim değişmekte, aydınlık tekrar kendini göstermektedir.

Tutucu Alman Noel Bayramı, geçtiğimiz yüzyılın ortalarında Danimarka'da kutlanmaya başlandı. Noel ağacının (çam ağacı) ışıklandırılmaya başlaması da bu döneme rastlar. Danimarka'da her yıl yaklaşık üç milyon Noel ağacı satılmaktadır. Bu ağaçlar ormandan değil, Noel ağacının yetiştirdiği tarlalardan kesilir. Noel ağaçlarının fiyatları 100 ile 200 kron (5 ile 10 milyon) arasında değişmektedir.

Noel süresi Danimarka'da 1 aralıkta başlar. İşyerleri ve eğitim kurumları çalışanlarına Noel yemeği verirler. Bu yemeklerde tüketilen içki oldukça fazla olduğundan, demir yolları ve otobüs şirketleri ekstra sefer düzenler. Basında ve TV kanallarında "Noel'de arabayı evde bırak, otobüse ve trene bin" uyarısı yapılır. Danimarka'da her 24 aralık akşamı aile üyeleri topluca yemek yerler. Domuz, hindi, ya da ördek kızartmasından oluşan Noel yemeği, Danimarka geleneklerine uyularak yenilen tek aile yemeğidir.

Burada, yani İskandinavya'da aralık ayının günleri karanlık içinde geçer ve güneş kendini nerdeyse hiç göstermez. Bundan dolayı mağaza ve işyerleri dışında şehir merkezlerindeki ağaçlar, bahçeler karanlık içinde geçen günlerin etkisini kırmak için 24 saat büyük bir özenle aydınlatılır. Böyle olsa da aralık ayında kış ve karanlık depresyonununa yenik düşen çok sayıda Danimarkalı kendi canına kıymaktadır. Hristiyan dinine göre 24 aralık İsa'nın doğum tarihidir. Ama, 24 aralık aynı zamanda gündüzlerin uzamaya başladığı tarihtir. Karanlık günlerin yerini uzun gündüzlerin almaya başlamasını İskandinav halkları 5 bin yıldır "ışık bayramı" olarak kutlamışlar.

Danimarkalı yergici yazar Hans Scherfig aydınlık ve karanlık üstüne şunları söylüyor

"Fransız fizikçisi Arago, 1843 yılında Perpignan'da çobanlık yapan bir oğlanının güneş tutulmasından korkmasını anlatır. Güneş ışınları günün ortasında etkisini yitirmeye başlayınca zavallı oğlan, olanca sesiyle "imdat" diye bağırmış. Ama biraz sonra güneş kendini yeniden gösterdiğinde, ellerini birleştirerek şöyle demiş: "Hey ulu Güneş!"

Hans Scherfig karanlık konusunda ise şöyle yazıyor:

"Karanlık korkusunu bütün insanlar taşır. Gece yaşayan, gün ışığına katlanamaz. Tehlike ve korkudan oluşan karanlıkta gizlenir kötülük. Karanlık; ölüm ve üzüntüdür. Karanlıkta söylenenler her zaman yazıda ve resimde kendini hüzün olarak gösterir. Kara ruh, donuk duygular, kara düşünceler, uğursuzluk ve beyinsel kararma, karanlıktır. Delilik karanlıktır. Aptallık, yoksulluk ve korkunç olan her şey de öyle."

Noel kutlamalarına sahip çıkanların saşında hediyelik eşya satan mağaza ve dükkanlar gelmektedir. Bu dönemde hediye satanlar aralık ayına "altın ay" diyorlar. Noel sürecince geyikli arabasıyla çocuklara hediye dağıttığını öne süren Noel Baba, hediye verme geleneğiyle ticari sömürüyü karıştırdığı için, parababalarının en çok sevdiği babalardan biri oldu. Danimarkalılar Noel Baba'nın Türkiye'den geldiğine, ama Grönland'da oturduğuna inanırlar. Noel süresince binlerce çocuk Grönland'da oturan Noel Baba'ya dileklerini içeren mektup yazarlar. Noel baba da bütün mektupları yanıtlar. (Danimarka posta idaresi Noel süresince çok sayıda görevlisini Grönland'a çocukların mektuplarını yantılasın diye geçici gönderiyor).

Türkiye'de de satılan Tuborg birası, Noel dönemi süresince diğer bira çeşitlerini yanı sıra "karlı bira" satıyor. Domuz kızartması yiyen, karlı bira ve kaynatılmış kırmızı şarap için yetişkinler Noel 'in havasına hemen giriyorlar Danimarka'da yaşayan 50 bin Türkiyelinin bir kısmı hindi kızartması ve rakıyla Noel'in havasına giriyorlar.

Hans Scherfig Noel Konusunda şöyle diyor:

"Noel geleneğinin bilinen dinsel artıkları zor temizlenir. Keltler mezhebi ve German tanrıları, Hristiyan ve Yahudi efsaneleri ile birlikte anılıyor. Güneşi taşıyan atlı araba, Thor tekesi, Romalıların ev tanrıları, Kuzeyin perileri, İsa'nın oğlu ile Noel Baba, Beytyehem yıldızları, Vahal domuzu, Hristiyan dikeni ve Ökseotu, bereketin simgeleridir. Her geleneksel Noel pastasının dinsel bir anlamı vardır.

Aydınlığa yönelen devinim, berraklığa duyulan özlem, daha iyi yaşama isteği alt edilemez. Putperestlerin aydınlığa olan özlemi, Hristiyanların barış umudu ile Noel'de buluştu. Kış karanlığından daha aydınlık günleri görüyoruz. Güneş gene doğuyor, ortalık gene aydınlanıyor. Hey ulu Güneş!"

TÜRKÜ ÜZERİNE

Ekrem ATALAR

Anadolu'nun müzikal serüveni konu olunca karşımıza çıkan temel kaynaklardan biri de türkülerdir. Türkü tanımına birçok kaynakta karşılık bulmak mümkün. Bu tanımlamalar genelde türkünün anonim karakterde olduğu, yöresel ve şivesel özellikler taşıdığı gibi genel anlatımlarla sınırlıdır. Türkü tanımlaması birkaç özel araştırmanın dışında "Halkın duygu ve düşüncesi" benzeri beylik açıklamaların pek fazla önüne geçememiş gibi. Türkünün tanımı için en akademik (!) kurumlara da danışsanız birşeylerin anlatılmadığı ve atlandığına tanık olursunuz. Kültür Bakanlığı Yayınlarının Kültür Eserleri bölümü 183 no'lu kitabının adı; Anadolu Halk Türküleri ve Ezgileri. Nota arşivi ağırlığındaki bu kaynak kitabın bakın önsözü türküyü nasıl tarif ediyor. ***"Türk Halk musıkisi Türklerin Anayurdu olan Ortaasya'da filizlenmiş, Anadolu'ya geliş sürecinde göç yolundaki Milletlerin Musikisi ile karşılıklı etkileşim içerisinde gelişmiş olup; son olarak da Anadolu ve Balkanlarda inkişaf etmiştir. Dünya üzerinde Türk kültür unsurlarını çok geniş coğrafyada tesbit etmek lazımdır. Çünkü Çin'den Yugoslavya'ya kadar olan Türk kültürünün birçok ögesine rastlanmaktadır. Bazen küçük, bazen büyük nüans farklılıkları ile aynı kültürün devamı olduğu hemen anlaşılmaktadır."*** diye devam ediyor... önsöz; Kültür Bakanlığı Devlet Türk Halk Musıkisi sanatçısı Salih TURHAN'a ait. Eski Kültür Bakanı Fikri SAĞLAR döneminde basılan bu kaynak büyük emekle hazırlanmış bir resmi yayın. İddia edilen o ki, türkünün Ortaasya'dan Anadolu'ya göç ettiği ve buradaki göçyolu kültürleri ile etkileştiği ve Anadolu'da ise geliştiği... Bir an doğru olduğunu kabul etsek karşımıza iki ayrı tablo çıkıyor. Birincisi; Anadolu'nun türküler gelene kadar müzikal üretimler açısından son derece yoksul ve kültür anlamında da o derece geri olduğu, Tabii yalnızca türküyü değil enstrumanları da bu sayede tanıyor. Ya da; Türküler öylesine istilacı ki gittiği yerde kendinden başkasını kabul etmiyor.

Halbuki müzik tarihi konuya hiç de Kültür (!) Bakanlığı gibi yaklaşmıyor. M.Ö. 1500'lerde Hititlerin Arp, Lir, Gitar, Tamburin ve trompet kullandığı bugün gayet net biliniyor. Antik Yunan'da ve Roma'da müziğin gerek enstruman, gerekse sesle icra anlamında hayli yol aldığı görülüyor. Roma döneminde ise Modların (makamda diyebiliriz) tamamen oluştuğunu ve bilinen 7 makamın oturduğunu görüyoruz. Bunlar: Miksolidya, Lidya, Frikya, Dorya, Hipolidya, Hipofrikya ve Hipodorya'dır. İsimleri hiç de yabancı olmayan bu modlar bugünün müziğinin bir anlamda temellendirildiği ve sistem arayışlarının başladığı noktadır. Kaldı ki birçok senfonik enstumanın tasarlandığı dönem yine bu dönemdir. Bir diğer açıdan bakarsak Homeros'un Ilyada'sında türkünün de, "Saz"ında olduğu ayrı bir gerçektir. 1071 yılından asırlar önce Anadolu türkü ile zaten tanışık ve içiçe. Kısaca toparlarsak Anadolu'da var olan ve çağlar boyunca yaşayan müziği birtek isim altında toplamak tarihsel bir yanılsanma olacaktır. Anadolu'da gelişen ve günümüze kadar gelen müzik bir yanılsanma olacaktır. Anadolu'da gelişen ve günümüze kadar gelen müzik bir göç miziği değil, "her gelenin yeni bir şey kattığı, her gideninde hoş bir seda bıraktığı ortak bir üretimdir" ve adı da olsa olsa Anadolu Halk Müziği olmalıdır. Adına ne dersek diyelim; var olan bu müzik her gelenden bir tat alacak kadar gönlü geniş, her gidenin adını unutturmayacak kadar da vefalı üretimlerdir.

Son yıllarda türkülerin müzik ders kitapları içine girdiğini görüyoruz. Genç beyinlere bakın türkü nasıl anlatılıyor. Türkü Türk Hafif Müziği'nde sözlü ve ölçülü bir form ..(Müzik Ortaokul 1-2-3 Salih AYDOĞAN) Bir başka ders kitabında ise Türkü'nün, Türk Halk Müziği içindeki sözlü ve ölçülü bir form olduğu söyleniyor. Tabii bununla birlikte Türklerin anayurdu Orta Asya'dan yola çıktığı. (İlköğretim okulları için müzik. Hüsnü YILDIZ-Meltem ÇAM) Türkünün nereden gelip nereye gittiği, kime hükmettiği değil tabii konumuz, ama özellikle türküyü beraberce incelemeden önce şimdiye kadar bu konuya resmi veya yarı resmi ağızların nasıl yaklaştığını bilmenin yarar getireceğine inanıyorum.

Türküler bazılarına göre edilğen bir eski form, bazılarına göre ibadet, bazılarına göre korkulu bir düş, bazılarına göre güçlü bir silah bazılarına göre halkın birikimi doğrultusunda üretebildiği basit melodiler dizgesi vs.. Fakat öyle bir şey olmalı ki türkülerin içinde, birilerinin yüreklerine korku salan, birileri ile aynı sevdayı okşayan ve onu hala yaşar kılan.

Kısacası anlatılanların dışında nasıl bir gücü var ki türkülerin, yazılı kaynağa dayanmadığı halde bu kadar yüzyıldır yaşıyor. Nedir türkülerin ömrünü bu kadar uzun kılan. Bir başka önemli konu ise hangi üretimler türkü, hangileri beste, hangisi anonim hangisi bireysel. Türkünün otantik olması ne... gibi bir soru yumağı belirsizlik içinde yüzüp duruyor. Tüm bu soruları ve türkülerin perdelenen diğer yüzünü birlikte açmaya çalışacağız. Bizi ilgilendiren türkülerin başkaldıran, sorgulayan, belgeleyen, yargılayan, örgütleyen ve öğütleyen tarafı olacak.

Devam edecek

MERHABA DOSTLAR

Muhammed GÜZEL

Wilhelm Humbolt'un, "Bir ulusun gerçek yurdu onun dilidir. Dil ulusal dileği belirten güçlü bir varlıktır. Ulusal dil yok olunca ulusal duygu da çok geçmeden yitirilebilir." dediğini daha önce yazmıştım.

Christoper Caudvel "Tarih (...), insanı, dönüp kendi gözlerinin içine bakmaya zorlayan, toplumsal eylemden ayrılması olanaksız, (..) bilimdir." diyor demiştim.

Geçen ay bu demiştimlerin ışığında, sizlere, kültüre yabancılaşma sonucu nasıl bu günkü kültür yozluğunun içine tıkıldığımızı, uzantısında; köleliğimizin nasıl katmerlendiğini anlatmak yerine, ülkemizin benim gözümden gözlenen halini anlatma bencilliğini ederken, daha başka tür bir batıkla karşı karşıya geliverdik ki, ellere değil düvellere şenlik. Şimdi bu şenliği de sizin hatırınıza seyreylemeye kalksam, dergi yayınlanıp elinize ulaşana kadar kimbilir hangi açık kapılar önünde gözümüzün içine baka baka, ne naneler yenecek de yazdıklarım güncelden düşecek. O nedenle, çok istediğim halde Ecomatikle yıkanmış hükümetin ayşe teyzenin ipinde nasıl parlayacağını bile anlatamıyorum.

Neyse konumuza dönüp, böyyüklerimizin işine, düzenin gidişine karışmayalım. Bırakalım iş tutan işini, düzen tutan düzüşünü devam etirsin.

Dediydim ki; egemenler tarih boyunca, yabancılaşmalara sarılarak, emeğin yanında saf tutan özgürlük tutkusunu yok edip, emeği yetim koyup, emekçinin emeğini soğan değil sarmısak gibi ezmek üzere soyup doyup, semirmelerini daha kaymaklı hal yol edebilmek için ha bire yeni hinlikler üretmedeler. Bir dizi yabancılaşma ile özgürlük tutkusunun yaşamdan belli ölçülerde çıkarılıp atıldığını, artık bir çoğumuzun "necasetin ham maddesi için" (Bunu ünlü bir halk ozanımızdan duymuştum.) "kula kulluk ettiğimiz" (Yani karın doyurmak için) inkara gerek yok. Egemenler için bu yetmez mi? diye sorana yanıtım: yetmez. Bu özgürlük tutkusu 'muhtemelen' insanın genlerinde var. Asıl hedef bunu söküp atabilmek

Bunu söküp atamadıkça, egemenlerin, gözlerine uyku girmeyecek. Söküp atmak da eytişim gereği olası değil. O zaman yapılacak şey şu oluyor; "üst ben"leri kuşatıp, özge ben'leri tümden formatlayarak, köleliği çocuklarında yeniden ve sürekli üreten köleler yaratılmalı. (nasıl döktürmüşüm abi. Döktürmedim, Dieter Duhm'un bir sözünü dönüştürdüm.) Diğer tür yabancılaşmalar her alanında yaşamın ve her türde dayatılırken tarih ve kültür yabancılaşmaları da her olanak kullanılarak kökensiz, kişiliksiz, özelliksiz, güzelliksiz "kendi köleliğini yaldızlayan" yaratıklara nüfus olarak büyük ölçüde dönüştürüldük zaten. Lenin "Yer yüzünün en aşağılık mahluku" diyormuş aldırmadık. geldik bu güne.

Dieter Duhm'un "Kapitalizmde Korku" kitabını okurken tuttuğum notlar ve kitaptan aktaracağım alıntılarla bu konuyu kapatmak istiyorum. Bundan sonra **İnsancıl Yöneticileri** kıyak yaparsa dergide şiirlerimi okuyabileceksiniz.

Başlıyorum:

Dinler, egemenler, devletler ve despotlarımızın zoru ile her tür yabancılaşma tezgahından geçerek onlara istedikleri tanrısallıkları verip, yaratıcılıklarına iman ettik. Ne dedilerse uyduk, uyuduk.
şöyle bir ucube olup çıktık; ezik, yoksul, yenik, sevmeyen, ayırt edemeyen, yaratamayan, kendi kof kabalığımız içinde normalleşmiş. İnsani özellikleri yaşama geçirmeye çalışan, özellikleri yaşama geçirmeye çalışan, özgürlük tutkusundan ödün vermeyen insanı anormal ve düşman bilir hale gelmişiz.

Sistem bu dönüştürülmüş insanlar sürüsü içinden, özellikle tarihsel ve kültürel kökensizlik kompleksi içinde yüzen bazı tipleri oltasına takıp kenara çekiyor Onları resmi tarih ve resmi kültür dayatmaları ile allayıp pullayıp beline de silah takıyor. Onlara bir çeşit cesaret donanımı temin ediyor. Böylece kökensizleştirip aptallaştırdığı bireyi aptallıktan kurtarmışlık görüntüsü ile sokağa salıp, elini onun sırtından eksik etmiyor. Sistemin gücünü sırtında hisseden yaratık, köksüz, kökensiz, yengin, yıkık, boşlanmışlık duygusunu aşıp, programlanmış bir robot olarak insaniliğin karşısına dikiliyor.

Sistem, insanların özgürlük tutkusundan kaynaklı korkularını yarattığı bu tiplere cesaret olarak yüklüyor. Yani; sistemin kendi dışında gibi göstermeye çalıştığı, iş ciddiye bindiğinde onaylamadığını söylemekten çekinmediği bu güçler, korkuyla sistemin yetiştirdiği kişilerdir. Resmi güçler tarafından yasalarla kısıtlanmış insan; emekçilerin kazandığı insanilik adına açılmış ışık mazgallarını, sistemin çıkarına emeğin ve özgürlüğün zararına olacak şekilde tıkamaya çalışıyorlar. bunu yaparken de, sistemin bunları açıktan onaylamadığını ancak engellemediğini de gören insan şaşkın. Şaşkınlık, ezginlik, baskı, zulüm, yokluk, yoksunluk, kölelik, sahte tanrılar ve yalvaçlarının karşısına insanlık adına dikilecek olanlara sistemin resmi-gayri resmi saldırıları insanda isyan duygusunu uyandırıyor.

Uyandırıyor da n'oluyor?

İnsanlık tarihinde, ilk sömürünün ortaya çıktığı andan bu yana, inşası aralıksız sürdürülen 'üst ben' kalesinin duvarlarını aşıp, egemenin karşısına dikilmesinin önünü kesiyor.

İnsanlığa ve insaniliğe karşı aralıksız dayatılan girişimlerin karşısına özgürlük tutkusu, isyanı ve nefreti ile dikilecek insanın, ayaklanan öz ben'i, üst ben'in dayattığı özdenetimle tutuklanarak içimizdeki karakollarda zincire vuruluyor. Vuruluyor ki, özgürlük tutkumuz, beynimize ulaşıp mantıkla kantara vurulup kurtuluş düşü gerçeğe dönüşmenin yolunu bulamasın, İşte tam burada:

İşte tam burada, sistemin korkuları yeniden gündeme geliyor. Otokontrol mahpusuna tıkıp, başına da üst beni bekçi olarak diktiği, özgürlük tutkularımızın firar edip emekle buluşup isyana kalkışmasından korkuyor. Bu korku ile yaratıcılığını çalıştırıp kendi içimizde, baskı altında ortaya çıkan "Sanal isyanlar"ımıza çanak tutuyor, yaldızlıyor, yıldızlıyor. Sanal isyanlar, pompalanıyor, pohpohlanıyor. 'Arabesk' demek istiyorum, anlamışsınızdır.

Zulme direnme demiyorum, zulme karşı isyan yeteneğimizi tırpanlayan, yeni moda dayatmalar demek istiyorum.

Tv. dizileri, Çerez pop dedikleri şeyler, lotaryalar, promosyon dedikleri şeyler, köşe dönme düşleri, yuvarlaklaşma -pardon küreselleşme pardon globalleşme kakıştırmasına uyurken; sanatta, edebiyatta bilimde, ekonomide yutturulmaya çalışılan her tür afyon demek istiyorum, anlamışsınızdır.

İşte bu afyonların beslediği üst benlerimiz, sanal isyanlarla alt benlerimizi de afyonlamakta ve yok etmekte.

Demek istiyorum ki, emekçinin, özgür emeğini, özgürce satabilmesinin önüne bir tıkaç tıkaması gerekiyordu sermayenin. Özgürlük tutku ve duygusu emekten ayrılarak köle emekçi -beleş emek yaratılmalıydı.

Bütün bunlar için de, emekle aynı safta duran özgürlüğün insan genlerinden sökülüp atılması gerekliydi.

Başarabildiler mi? demek istiyorum.

Başaracaklar mı? demek istiyorum.

yanıtını kendinize verin demek istiyorum.

Daha çok diyeceğim vardı da, başka bir şey demek istemiyorum.

Gününü bekliyorum.

Sizde alın gelin söyleneceklerinizi hep beraber söyleyelim diyorum.

Hoşçakalın, söylenecek sözü olanlar. Sizleri seviyorum.

NAZLI BİR YAR VAR SOKAKLARDA

Yan, yandıkça yediveren gençliğinde
aykırı yarınlar demlensin
denizler kıyılarına yılmadan vurdukça
yaz, yaz da tarih geçmişiyle utansın

Sevi sıcağı kanın
Yaşın kadar kanasa da
yüreğindeki gülü yaşadıkça yoldurma
varsın varlığın toprağa yaralı düşsün

Adını arsız imgelerin içine yazdır
birbirine karışan kalem izlerinde
kimliksiz dolaşma dersem darılma
düşleri uçuk nazlı bir yar gibi
gezinirken sisli sokaklarda
bazen de gözaltında kaybolursun

Birikti üstümüzde yine
pusuya yatmış karabasan bulutları
hem kirli kimliklerini şişirmişler
hem de güneşini görmemişler gözlerimizin

Can cana çavlanlardan aktıkça biz
gürbüz güllerimize günlerdir
vurulmaya çalışılan üzenginin
üstüne şiir dökelim hey
şiir dökelim

Mehmet ÇETİNKAYA

KAYNAKÇIDAN NOTLAR

Kimse yönetilmek istemez, ama, yönetmek
ister

Oturun çıkmayın zindanınızdan, tutabilirsiniz
herhangi birini, kendinize
gardiyan olarak
Kolay değil...bilirim
Çamura batmadan, bataklıklar arasında ki
yolda yürümek

Gördüm ki, bazı insanlar.
Herkesle konuşur, koklaşır, öpüşür
Kimseyle sorunu yoktur onların
Anladım ki bu insanlar
Bizim başbelamız, zavallı insanlar

Sadece korkaklar yalnızlığı seçmez
Bazen iyiler de yalnızlığı seçebilir.

Seni her eleştirdiğimde...o eleştirdiğim
gerçeklik,
Tek sana ait olsaydı keşkem
Hiç gerek kalmazdı nefesimi bu kadar
tüketmeye.

Yaratıcı kişi, yaşamı görür, anlar.
Onunla kalmaz.
Yaşama düşlerini katar

Ölüyorsun işte, kabul et.
Sözcükler kapatmaz gerçeği.

Geleceğini yitirmiş insan, yitirmiştir geçmişini
O, artık, bir bukelamundur.

Sunulmuş değerlerle yaşayan kişi.
Kaybetmiştir kendini.

Gerçekliğini yitirmiş insanlarla tartışmak
Bizde umutsuzluk yaratabilir. Çünkü zordur
Bir ölüyle konuşmak.

Sızlanmak ya da illenmek
Bize birşey katmaz, üstelik tüketir gücümüzü.

Seni sevebilirdim. Benziyordun uysal bir
köpeğe
Yalıyordun sürekli elimi.
Fakat dostluk, bilge insanın işidir.

Çoğunluğun içinde kaybolmak kolay.
Çoğunluğun dışında da.
O zaman ne manastırını kaybet,
Ne de stadyumunu.

Benim, benim diyorsun. Oysa göremiyorum
ben
O bedenden başka, sana ait olanı.

Dönüp sana bakmıyorlar mı?
Beklentin bu mu, sana bakmaları.
Dikkat et herkesin beklentisi de o olabilir.
Unutma birilerinden yardım istemek.
Aynı zamanda kendine güvensizliğin işaretidir.

Kendi esaretinden kurtulmak için mücadele
edenler.
Başkalarının boyunduruğuna alır.

Evin, sokağın öyle dağınık ki.
söylediklerinin geçerli olacağına
inanamıyorum.
Kendine bir cesaret yüklüyor
Açıklıyor herşeyi, o cesaretle
Bilginin yerini cesaret alıyor
Fakat, açıklıyamıyor bir türlü
Yaşanan gerçekliği
Çünkü, gerçekliği görünmez
Kılanlardan birisi de kendisi

BİR ÖNERİ VE RUŞEN HAKKI

Y.Mahmut D. GÖSTEREN

Boykot Üstüne

Biz, Rus salatasının adını Amerikan salatası olarak değiştirip, Rus komünizminin yıkılmasına büyük bir katkı yapmış bir milletin çocukları olarak bugünden itibaren İtalya'ya karşı gerekli önlemleri almamız doğaldır.

İtalyan markalı buzdolaplarını parçalamak, İtalyan markalı arabaları yakmak, İtalyan markalı makarnaları çöpe dökmek çok yerinde protesto hareketleridir.

Bizde geçen gün ailece, çoluk çocuk İtalyan marka mobilyalarımızı parçaladık. Bu parçalama işlemi bittikten sonra, kanter içinde yerde otururken, İtalyan markalı eşyaları yakıp yıkmanın, parçalamanın yeterli olmadığını anladım.

Ne yazık ki bizler, büyük çoğunluk olarak bazı gerçekleri kabul etmekte zorlanıyoruz. Ateş insanı yakar, su ise ıslatır. Biz ister kabul edelim, ister kabul etmeyelim bu böyledir. Bu böyle olduğu için, İtalyan ürünlerine karşı boykotu sağlam temeller üstüne kurmak gerekir.

Ateşin, nasıl insanı yaktığı, suyun nasıl ıslattığı bir gerçek ise, Batı uygarlığının temellerinden biri de hıristiyanlıktır.

Hıristiyanlığı, bir kültür ve yaşama biçimi durumuna getiren ve hıristiyanlığın akli temellerini bulan kişi Augustinus'tur. Dolayısıyla boykotun en başına konulması gereken kişi, sözde düşünür Augustinus'tur. Daha sonra sırasıyla sözde düşünür Boetheius, Anselmus v.b. sözde düşünürlerin okunması, okutulması yasaklanmalı, bu sözde düşünürlerin kitapları, yoksullara yakacak olarak dağıtılmalı.

İtalya'nın düşün dünyasındaki etkisi böylece yerlebir edildikten sonra sanata yönelmek gerekmektedir. Başta Vivaldi, Leonarda Vlnci, Dante olmak üzere, bütün ressamlar, bütün besteci ve şarkıcılar boykot kapsamına alınmalıdır.

Böylece İtalya'nın sanat dünyasındaki temelleri de yerlebir olacaktır. Düşün ve sanat temelleri yıkılan İtalya, bu durumda karşımızda diz çökmek zorunda kalacak ve "Peki, teslim oluyorum" diyerekten bütün isteklerimizi yerine getirecektir.

Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki, düşün ve sanat, savaşın silahsız devamıdır ve savaş Hareklietos'un dediği gibi her şeyin anasıdır.

Doğal olarak biz bu etkinliklerde bulunurken soğukkanlı olmalı, sağduyu ve aklı elden bırakmamalıyız.

Soğukkanlı olmak için günde altı öğün dondurma (Roma dondurması yenmeyecek) yemek ve dondurmanın üstüne bir adet buz yutmak yeterlidir.

Sağduyulu olmaya gelince...ünlü sağduyu uzmanı Stringer Fotra'ya göre, sağduyulu olmak için sürekli sağa bakmak gerekir. Devamlı sağa bakınca kısa sürede sağduyulu olursunuz.

Akıllı olmaya gelince...Fabriu de Sella akıl için şöyle demektedir. "Akıl, ruhumuzun içinde saklı enerjidir"

Şunu kabul ve itiraf etmek gerekir ki, su enerjisine, elektrik enerjisine önem verdik ve fakat ruhun enerjisi aklı önemsemedik. Aklın enerjisi 5 (-x-=2) 02 formülüyle ifade edilir ki, bu formülle aklın enerjisini kullanmak çok basittir.

Ruşen Hakkı

Bu arada yeri gelmişken, İnsancıl'ın sözde yazarlarından **Ruşen Hakkı**'ya bir iki sözümüz var. Öncelikle Şunu söylemekte yarar var ki, **Ruşen Hakkı**'nın yazısının başlığı Günler / Kitaplar / Dergiler değil, Lokantalar / İçkiler / Kentler olmalı. Çünkü **Ruşen Hakkı**, Evliya Çelebi gibi durmadan geziyor, gittiği her yerde durmadan yiyip içiyor. Biz böylece Vonalı Celal'in balık lokantasını, bu lokantada çok çeşitli turşuların bulunduğunu ve Ruşen Hakkı'nın palamut yiyip rakı içtiğini öğreniyoruz.

Biz, insanların yiyip içtiklerine karışan bir fikirin temsilcisi değiliz. Ancak **Ruşen Hakkı**'nın turşu, balık, otlu ekmek yiyip, rakı içtiğini açıkça yazmasını halkı tahrik olarak değerlendirmek zorundayız. Özellikle sütü, Zigana'dan giden sütlaçları anlatmasını, ağzı açlıktan kokan milletin ağzını sulandırıp, milleti isyana teşvik ve bölücülük olarak görüyor ve **Ruşen Hakkı**'yı sağduyuya davet ediyoruz. Bu davette **Ruşen Hakkı** umduğunu değil, bulduğunu yiyecektir. Ama sütü Nimalaya'dan gelen muhallebimizin çok leziz olduğunu bilmesini isteriz..

TOM DİMİ

Ruşen Hakkı'ya
Hamsikoy sütlacı...Zigana
Muhallebi Nimalaya
Uzanır yıldızlar dağlara.
Tom dimi tom fon tin
Gacar gucur zero
Sıcak dondurma
Kısalır yıldızlar güne
Fin Fon mot imid not
Mısır ekmeği - Soğuk-
Su akmaz bozuk
Genişler yıldızlar yarına
Mot dimi tom net tin-

AMATÖR TİYATROLAR ÜRETİM KOOPERATİFİYLE ÜLKE ÇAPINDA ELELE

Mehmet ESATOĞLU

Üçüncü kurultaydan bu kez bir örgütlenme çıktı. Amatör Tiyatrolar Üretim Kooperatifi toplulukların ülke çapında birlikteliğini sağlamak üzere yola düşüyor. Kültür sanat alanımıza müjdeler olsun.

Ankara'da Çankaya Belediyesi toplantı salonunda 21 Kasım sabahı ülkenin dört bir yanından gelmiş 45 topluluk biraraya geldi. Salon soğuktu ama kısa bir süre sonra konuşmalar, tartışmaların heyecanıyla bir anda ısınıverdi.

Nerelerden gelmemişti ki amatör tiyatrocular. Ege'den, Akdeniz'den Marmara'dan hatta Güneydoğu'dan. Evet acımazsız savaş koşullarının 14 yıldır kasıp kavurduğu Hakkari'den de amatör tiyatrocular çıkıp gelmişti. Bir başka uç Antakya'dan gelmiştiler. Salon Manisa'dan, Gönen'den, Ortanca'dan, Bulancak'tan, Zonguldak'tan, Bartın'dan, Kocaeli'den, Adana'dan, Muğla'dan, Samsun'dan, Ankara'dan, İzmir'den ve İstanbul'dan toplulukların buluşması sonucu adeta bir ülke haritası görünümü aldı.

Heyecanlıydı amatörler, coşkuluydu. Alalade ve anlamlı sahnelerinin ışıltısı yüzlerinde okunuyordu. Anadolu'nun bir köşesinde "makus kaderi" yenmek üzere biraraya gelmiştiler. En küçük bir destek görmeksizin açmıştılar perdelerini. Anlatacak bir dolu öyküleri vardı. Kimdi bu insanlar? nerede yetişmiştiler?.

Bunlar ülkenin emekçileriydiler, gençleriydiler, yoksul köylüleriydiler.Bunlara kimse sanat yapın dememiş yaptıktan sonra da desteklememişti. Her ne kadar eskiler "marifet iltifata tabiidir" deseler de bunlar hem tepede kendileri ezenlerden hem de onlara muhalif olduklarını iddia edenlerden en ufak bir destek görmemişlerdi. Üstelik tepedekiler peşlerine düşüp kolluk kuvvetleri aracılığıyla bunlara soluk aldırmazken muhalif olduklarını iddia edenler de çevrelerinde çepelerindeki emekçileri onların etkinliklerinden uzak tutmak için ellerinden geleni yapmışlardı.

Bütün bu olumsuz koşullara rağmen varolmayı ve ayakta durmayı başaran amatör tiyatrocular o kasım sabahı Ankara'da buluşmayı başarmıştılar

Koşullara meydan okuyup biraraya gelmenin çoşkusunu dolu dolu yüreklerinde duyarak iki gün boyunca tartıştılar ve sonunda "en kötü örgüt örgütsüzlükten iyidir" diyerek Amatör Tiyatrolar Üretim Kooperatifi (ATÜK) çatısı altına biraraya gelmeye karar verdiler.

80'li yılların başında İstanbul'da Sarıyer Halk Eğitim Merkezi'nin düzenlediği şenlikte biraraya gelen İstanbullu kimi amatör tiyatrolar için birlik olmak yalnızca bir niyet olmaktan öte anlam taşımıyordu. Kimileri içinse çok acil yaşama geçirilmesi gerekli bir görevdi. Çünkü ülke genelinde tiyatro alanında bir tıkanıklık yaşanıyordu. Genelde sanat alanını özelde sahneleri bir ruhsuzluk kaplamıştı. Oyuncusundan, yönetmenine dek dekoratöründen kostümcüsüne aksesuarcısına bir durağanlık, bıkkınlık içindeydiler.

Oyun yazarlarından yeni bir ışık yansımıyordu sahnelere. Yansıyanlar da sahnelenmeyip rafa kaldırılıyordu.

Amatörler önce geçmiş dönemin öne çıkan kimi oyuncularına, yönetmenlerine yöneldiler umut beklediler onlardan. "Bir zamanların kartalları" henüz orta yaşlarını sürdürmelerine rağmen ruhları bir darbeye dayanamamış hızla yaşlanıp ölmüştü. Sessiz ve kımıltısız duruyorlardı köşelerinde. Amatörlerin umut dolu gözlerle kendilerine doğru geldiğini görünce kafalarını başka yöne çevirdiler.

Amatörler bu kez geçmişin kimi "şöhret"li yazarlarına koştular. Ancak onlar da ellerindekini vermediler, çünkü "ölü"lerden medet umuyorlardı. Ölülerin ise kımıldamaya hiç niyeti yoktu. Ve medya leşlerini diriltip kendine uygun bir şekil verinceye dek öyle kaldılar. Amatör oyuncular onlarla zaman yitirmemeleri gerektiğini düşünerek yola düştüler. Ancak bilgisizliğin karanlığında işleri oldukça zordu. Oyunları yoktu. Oyunculuk birikiminden nasıl yararlanacaklarını bilemiyorlardı. Dekordan, kostüme, ışığa ve efekte kadar bir dolu eksikleri vardı. 12 Eylül'ün ilk günlerindeki karanlıklardan sıyrılarak Sarıyer'de gerçekleşen şenlikte biraraya geldiklerinde önce uzun uzun tartıştılar, geçmişi, içinde bulundukları günleri değerlendirdiler ve sahnede üretmek için tek bir şeye, sağlam bir yüreğe gereksinimleri olduğunu anladılar. Zaten o sağlam yürekleri de onları biraraya getirmişti. Elele vererek o günden bugüne 15 yıl içinde önce kimlerle buluşmaları gerektiğini anladılar sonra onların desteğiyle yazarlarını da yarattılar oyuncularını da yönetmenlerini de dekorcularını da müzikçilerini de.

Denizli'de 1997 Mayıs'ında ülke çapında biraraya geldiklerinde ise artık yeni rüzgarlar esiyordu.

Amatör tiyatrocular ülkenin dört bir yanında her türlü desteksizliğe ve engellemeye karşın uzun bir süre birarada durmayı başarmış ve kurumlaşma yolunda adımlar atmaya başlamışlardı.

Bu kurumlaşmayı ülke çapında birlikteliğe dönüştürme yolunda kimi çabalar da olmuştu. Ancak bir sonuca uluşamamıştı. Bunun birçok nedeni vardı. Bunlardan biri örgütlenmeye öncülük edenlerin tutumuydu. Bir diğeri amatör toplulukların o dönemdeki yapısal durumları ve birlik sorununa yaklaşımlarıydı.

Birlikteliği ve örgütlenmeyi doğuramayan etkinliklerden biri 80'lerin ortasında Kültür Bakanlığı'nca İstanbul'da düzenlenen Amatör Tiyatrolar Kurultayı'ydı.

Tipik bir 12 Eylül sonrası kültürel sanatsal toplantı örneği olan kurultayda konuşmalardan alınan kararlara dek hepsinin buhar olup açacağı daha baştan belliydi.

Öncelikle çağrılanların onda dokuzu, kafasında amatör tiyatro ile ilgili belli bir tanım olamayan, bu alanda hernangi bir üretimde bulunmayan kişilerdi. Dolayısıyla yapılan konuşmaların getirilen önerilerin hiç birisinin amatör tiyatronun somut talepleriyle uzaktan yakından bir ilişkisi yoktu. Katılımcıların genel tutumu da bir garipti. Getirilen aklı başında önerilere topluca karşı çıkıyor ne idüğü belirsiz kararları ise onaylıyorlardı. Çünkü onların amatör tiyatro diye bir sorunları yoktu. Salondaki devlet katından gelmiş yöneticilere kendilerini göstermek ve oralardan birşeyler kapmak gibi bir niyetleri vardı.

Nitekim kurultay sırasında kimi amatörlerce yapılan bu tesbitler doğru çıktı ve orada kararların altında imza atanlardan bir tanesini değil amatör tiyatro yapmak izleyici koltuğunda bile gören olmadı.

Ankara'da toplanan bir başka birlik çabası ise 90'lara doğru gerçekleşen TİYAT-BİR toplantısı oldu ODTÜ'de 70'li yılların sonuna doğru tiyatro üretmiş oyuncuların öncülüğü ile başlatılan girişim de tüm iyi niyetine karşın hedefine ulaşamadı.

Öncülüğü yapan grupların önündeki en büyük engel nasıl bir yol izleyecekleri konusunda planlarının olmayışıydı.

TİYAT-BİR kurmak üzere ülke çapında topluluklara çağrı yapanlara değişik alanlardan bir dolu ismi toplayıp oradan örgütlenme çıkarmak ilk bakışta olabilir gibi görünmüştü. Öyle ya zaten birlik olmanın kötü olduğunu düşünen pek yoktur o halde herkes elini kaldırır ve örgütlenme hayata geçer diyerek birliktelik için örgütlenme çağrısı yapmışlardı. Halbuki işler hiç de öyle değildir. Salona gelenler birlikten yanadır ama körlerin fiili tarifi gibi herkesin kafasında kendi tuttuğu yerden yaptığı bir tanım vardır. Dar bir sürede tartışılır. Kimse birbirinin ne anlattığını anlamadan el sıkışılır. Herkes kendi yönüne gider. Bir süre kafasındakilerin gerçekleşmesini bekler. Umdukları gerçekleşmeyince de düşkırıklığına uğrar ve kabuğuna çekilir.

Ankara'daki TİYAT-BİR girişimi de aynı serüveni yaşadı. Değişik illerden topluluk temsilcilerinin katılımıyla buluşma gerçekleşti. Konuşmalar yapıldı. Toplantı bitti ve herkes kendi iline döndü. Ardından bir sessizlik dönemi başladı ve herşey öylece kalakaldı.

Denizli 1997 buluşmasında aynı süreç bir kez daha yaşanabilirdi. Belli bir tabana oturmuş amatör topluluklara rağmen geçmişte olumsuzluklara yol açan bir dolu koşul ortalıkta dolanıyordu. Öncelikle toplantının düzenleyicilerinin amatörlerin birliğinin inşası yolunda bir perspektifi yoktu.

Toplantı başladıktan sonra salonda aynı rüzgarların estiği kısa sürede anlaşıldı. Bu yüzden Ankaralı amatör toplulukların TOBAV çatısının dışında bağımsız bir amatör tiyatro örgütlenmesi için yaptıkları çağrı anlaşılamadı.

Ancak bu kez yeni bir örgütlenme yaratma talebinin takipçileri vardı ve kararlıydılar. Denizli'de yazılan çizilen bir dolu karar kağıt üzerinde kalırken bir ay sonra birlik konusunda kararlı bir tutum içinde olan Ankaralı, İstanbullu, Zonguldaklı ve Samsunlu amatörler biraraya geldiler. İşte bu buluşma yeni bir hareketlenmeyi müştuluyordu. Amatörler kültürel sanatsal alanda 80'den bu yana oynanan bir oyuna "dur" diyorlardı. Koltuğa yeni oturan kültür bakanına gösteri amacıyla düzenlenen "bilinmeyen" nedenlerle kaçıncısı olduğu belirtilmekten özellikle kaçınılan kurultaylar, kongreler yerine amacı ve hedefi belirli etkinlikler dönemi başlıyordu.

Mayıs '98'de Ankara'da gerçekleşen 2. Kurultay bazı eksiklerine karşın ülke çapında örgütlenmeyi kimi bölgelerin gündemine sokmayı başardı. Tüm topluluklar arasında olmasa bile kimi kentler arasında bir iletişim ağı kuruldu. Örgütlenme yolunda değişik adımlar atıldı. 2. Kurultay'dan kendine görevler çıkartan başta Eğeli topluluklar bazı bölgeler bir sonraki kurultaya daha geniş katılım için kolları sıvadılar.

21 Kasım sabahı Ankara'da Çankaya Belediyesi Salonu'nda toplanan 45 topluluktan bir kısmı oraya ne için geldiğini bilerek gelmişti. Toplantıya ilk kez gelen "ben yeni duydum" cuların ise 97 mayıs'ından bu yana gelen süreci ve gelişmeleri algılamaları bir örgüt çatısının oluşmasına engel olmadı.

Şimdi amatör tiyatroların önünde yeni bir süreç başlıyor. bugüne dek harcadıkları çabaları gözden geçirmeleri ve eğrisiyle doğrusuyla değerlendirmeleri ve oluşan yapılanmanın çevresinde yeni bir tartışmayla tepeden tırnağı kendilerini yenilemeleri gerekiyor.

Bugüne dek el yordamıyla tek başına yürüdükleri yolu ve oluşturdukları yapılanmayı bu tartışmaların ışığında yeniden düzenlemiş topluluklar olamadıkça gerek topluluk bazında üretim gerekse ülke çapında örgütlenme alanında yeni bir atılımı gerçekleştirmek mümkün olamayacaktır.

Birçok amatör topluluk kendini çıkmaza sokan onu kuşatmış koşulların farkında olmadan çabalıyor. Bu koşulların bilimsel bir yaklaşımla tanımlanması yapılmakdıkça olduğu yerde devinmek ve süreçte de gerilemek ve dağılmak kaçınılmazdır. Amatör tiyatroların geçmişi böylesi örneklerle doludur.

Ülke çapında adım adım inşa edilecek birliktelik de amatör toplulukları böylesi bir tartışmayı yapacakları ortamları hazırlamalıdır.

ATÜK'ün tabanı okuyan, araştıran, yazan, çizen, tartışan amatör tiyatrocularla genişlemedikçe bulunduğumuz alanda yeni bir atılımı gerçekleştirmek mümkün olmayacaktır.

Belli bir yapılanmayı varetmek nasıl uzun vadeli çabalarla gerçekleşmişse onun inşası da bu alanda yeni düşünceler üreterek bu düşünceleri paylaşıp hayata geçirerek ve onun ışığında örgütlenmemizi biçimlendirmekle varolacaktır.

Ülkemizde 80 sonrası politika ve kültür sanat alanında oluşan birçok örgütlenme kısa bir süre sonra bu düşünsel ve eylemsel yetersizliğin içinde boğulup kalmıştır. Her gelişmeye tepkisiz kalmamak için günün modası hangi eylem biçimiyse onunla karşı çıkmaya çalışan örgütlenmeler bir süre sonra bu yoğunluğun içinde tükenip kalmışlardı.

ATÜK öncelikle bu çıkmaza düşmemek için varolan durumun akılcı bir değerlendirmesini yaparak gücünün nelere yetebileceğini baştan hesaplayarak harekete geçmelidir. Ayağı yere basmayan tesbitler ve eylemliliklerle bir yere varılamaz.

Öncelikle ilk kavranması gereken hata içinde bulunduğumuz durumun akılcı bir tesbitinin yapılması için tartışmaların başlatılması ve bunun araçlarının yaratılmasıdır Bu tartışmaların sonucunda ortak görüşler ışığında inşa edilecek bir ATÜK örgütlenmesi hem uzun vadeli hem de kısa vadeli sorunların çözümü için yararlı bir araç olacaktır

ARENA SÖZCÜĞÜ VE "SÖYLEM" ÜZERİNE

Halidun ŞEN

Yüsuf Çotüksöken'in **arena** sözcüğünün hangi dilden geldiğini belirlemeğe çalıştığı yazısını [1] okuyup bitirdikten sonra canım epey sıkılmıştı. Eski yanlışlar sürdürülüyor, dünkü TDK gibi bu-günkü TDK ve de birileri hâlâ **dili yönetmeğe/yöneltmeğe** çalışıyorlar ve bu işe Türkçe sözlükle birlikte yazım kılavuzundan başlıyorlar. Beyler, dil bizi yönetir/yöneltir, biz dili değil, tıpkı dilin kurallara bağlı olmayıp kuralların dile bağlı olması gibi. Bu bilgiler dil-yetisi-bilimleriyle ilgili tüm "okul"lar tarafından temel bilgi olarak kabul edilmiştir.

Dille ilgili çalışmalar yapan TDK'nin"atamalı" üyesi olarak nitelenen Prof. Dr. Hamza Zülfikar **arena** sözcüğünün Fransızca'dan Türkçe'ye geçtiğini Y. Çotuksöken'e karşı savunurken 1971 yılında TDK'nın yayınladığı **Resimli Türkçe Sözlük** Ali Püsküllüoğlu'nun **Arkadaş Türkçe Sözlük** ve çalışmasında da **arena** sözcüğünün Fransızca'dan Türkçe'ye geçtiğinin yazıldığını söyleyerek [2] gerçekten "atamalı" olduğunu kanıtlamıştır. Geçmişte düşülen yanılgıyı sürdürmenin anlamı ne? Bilim-adamları ileri sürdükleri düşüncelerde hatalı ola-bilirler, eksik olabilirler, ancak bilim-adamları çalıştıkları bilim dallarındaki temel bilgilerin engeleyeceği kesin gözüyle bakılan temelde, hatalar yapar, temelde eksikliklere düşerlerse (ve de bu sık olursa) o bilim-adamlarının çalışmakta oldukları bilim dalındaki bilgi düzeyleri, o bilim dalında öğrenim gören öğrencilerin bilgi düzeyleriyle aynı demektir. Bir bilim dalında temel bilgiler olarak kabul edilen bilgilerde eksikliği olan kişiler, henüz o bilim dalındaki yüksek-öğrenimini bitirmemiş kişilerdir, bunlarda öğrencilerdir.

Bilim dallarının temel bigileri (temele ilişkin bilgiler de zamanla değişe-bilir) bilim dallarında tüm yanılgıları, tüm eksiklikleri engelleye-bilirmi? Elbette hayır. Bir bilim-adamı öğreniminden elde ettiği temel bilgiler üzerine sürekli eklediği bilgiler ve de en önemlisi buluşlarıyla binayı inşa eder, ama temel eksikse, çürükse o bina günün birinde çöker. Doğal olarak, temeli eksik, çürük olanların sözüm ona "buluşları" da çöken binayla birlikte aşağıya iner. Her buluş yeni bilgilere gereksinim duyurur, çünkü her buluştan sonra önümüze yanıt bekleyen yeni sorular çıkar daima. Her yanıtlanan soru başka bir soruyu doğurur ve bu böyle devam eder gider, bunun da anlamı her şeyin sürekli değiştiğidir **ve de tartışmasız doğruları olan bilim dal(lar)ının olmadığıdır**. Bilimde tartışılmaz doğruların hiç-bir zaman olmayacağının kanıtını daha yüksek-öğrenimimin ilk yılında, bulunduğum ülkenin televizyonundaki "vülgarize"edilmiş bilimsel bir programın adında bulmuştum: Sonsuz olarak küçük, sonsuz olarak büyük "Infiniment petit, infiniment grand"

Prof. Dr. Hamza Zülfikar'ın temel bilgilerdeki eksikliği neredeydi, **arena** sözcüğünün Türkçe'ye Fransızca'dan geldiğini öne sürerken/savunurken. Y Çotuksöken bu eksikliği yazısında [3] içinde bulunulan bağlam için geçerli bir biçimde ortaya koymuş "Demek ki sözcüğün yazılışı ve seslemi farklıdır." [4] diyerek ve bunu verdiği örnekle kanıtlayarak. Y. Çotuksöken yaptığı araştırmalar sonucunda **arena** sözcüğünün Latince olduğunu anımsatıyor ve Fıransızca'danmı, İngilizce'denmi, Almanca'danmı geldiğini sorguluyor. Sonuçta **arena** sözcüğünün Almanca'dan geldiğini öne sürerken "yazılış ve sesletim benzerliği göz önüne alınırsa, **arena**'nın dilimize Almanca'dan girdiği savlanabilir."[5] diyor ve ekliyor "Doğallıkla bu bir varsayımdır ve tartışmaya açıktır."[6] Ayrıca Alman arkeologların Anadolu'da yaptıkları kazılar sırasında **arena** sözcüğünün gündeme geldiğini düşünüyor[7]. Bu sözcüğün sözlüklere dayanarak, 1950'li yıllardan sonra Türkçe'ye girdiği söylene-bilir diyor[8].Y Çotuksöken yaptığı çalışmada salt sesletim ve yazılış benzerliğinden yola çıkmıyor, ayrıca kültürel ilişkileri de ele alıyor **arena** sizcüğünün Türkçe'ye geldiği Almanca'yı öne sürerken. Bu tür çalışmalarda yazılış, sesletim (ses-bilgisisel, ses-bilimsel, biçim-ses bilimsel, biçim-bilimsel anlam-bilimsel vb. benzerliklerinin (değişim ve değişim evrelerinin saptanması unutulmadan) yanı sıra kültürel, ekonomik, tarihsel vb, ilişkilerin de düşünülmesi gerekir

Çeşitli nedenlerden dolayı Y. Çotuksöken'in yazısından epey sonra **arena** sözcüğünün nereden geldiği konusuna eğildiğimi, özellikle de İspanyol Yahudicesi "Judèo-Espagnol" üzerinde durduğumu Y. Çotuksöken'e telefonda söylediğimde bana **arena** sözcüğünün Alamanca'dan gelme olasılığının ortadan kalktığını, bu konuda arkeologların Anadolu'daki kazılarda arena çıkmamış olduğunu söylediklerini aktardı. Böylelikle **arena** sözcüğünün Almanca'dan gelme olasılığı oldukça zayıflamasına karşın tümüyle ortadan kalkmadı, çünkü tamamlayıcı/tamamlayan türde bir çalışma yok ortada, ne Y Çotuksöken'inki ne de benimki tamamlayıcı/tamamlayan türde bir çalışma değildir, zira bu tür bir çalışma tek başına yapılamaz, bu konuya daha ilerde değindiğimden dolayı burada açıklamaya girmiyorum. İlk anda İspanyol Yahudicesi'ni aklıma getiren Fransızca etimolojik sözlükte[9] bulduklarımla birlikte bu dilin 500 yıldan beri Türkiye'de konuşulur olması olmuştur.

Eğer Prof. Dr. Hamza Zülfikar **arena** sözcüğünün Fransızca'dan geldiğini savunurken aşağıda açıkladığım dil-yetisi-bilimleri temel bilgilerinde eksikliği olmasaydı **arena** sözcüğü Fransızca'dan geldi düşüncesinde kesin bir tavır alamazdı/almazdı. Bildiğim kadarıyla kendileri

Türk betik-bilimcisidir (Türkolog), dil-yetisi-bilimlerinin alanlarından birinin bilimcisi değildir, açıklarsam kendileri ne dil-bilimcidir, ne ses-bilgicidir, ne anlam-bilimcidir, ne budun-dil-bilimcidir, ne gösterge-bilimcidir vb... Tüm bunlara rağmen aşağıda açıklanan temel bilgiler (en başlıcaları) Türk betik-bilimciler tarafından bilinmesi gerektiğinden, kendilerindeki bu eksiklik kabul edilemez. Bu durum tüm betik-bilimciler için geçerlidir (Fransız, Alman, İngiliz, Çin vb.).

Burada öne sürdüğüm temel bilgiler dil-yetisi-bilimlerindeki tüm "okul"ların kabul ettiği temel bilgilerdir. İçinde bulunduğumuz bağlamda, **ilk etapta, dilde ekonomi** unutulmamalıdır, bu nedenden dolayı Fransızca **aren** sözcüğünü Türkçe alıp **arena** yapmaz, kaldı ki ünlüses uyumuna da uyuş yok bu alışta, "e" ünlü-sesinden sonra sözcüğün sonuna "a" ünlü-sesini getirmez. Türkçe (Türkçe'de bu konuda ayrıksı gibi görünen örnekler vardır, ancak hepsinin nedenleri açıklanmıştır), hem fazladan bir ünlü-ses ekliyor Türkçe, hem de ünlü-ses uyumuna uygun olmuyor eklenen bu ünlü-ses, **arena** sözcüğündeki birinci ünlü-ses "a"nın eklenen ünlü-sesle benzeşme yaptığı söylenemez, çünkü böyle bir oluşum Türkçe'nin özellik ve gerçekliklerine aykırıdır içinde bulunduğumuz bağlamda. Bu konularda çalışan bir bilim-adamının işin ABC'si olan bu temel bilgileri bilmesi gerekir.

Arena sözcüğünün dil-yetisi-bilimleri açısından Türkçe tarafından nasıl görüldüğünü özet bir biçimde anlatırsam, görürüz ki **arena** sözcüğü ne sesçil "phonétique", ne ses-bilimsel "phonologique", ne biçim-ses-bilimsel "norpho(pho)nologique", ne de biçim-bilimsel "norphologique" yönden Türkçeleşmiştir "naturalisation totale" Ünlü-ses uyumuna (kalın + kalın; ince + ince uyumu) uymamıştır "a" kalın + "e" ince + "a" kalındır. Kısacası sesçil uyum yoktur, ses-bilimsel ve biçim-ses-bilimsel uyum söz konusu edildiğinde görürüz ki ses-bilimsel ya da biçim-ses bilimsel bütünlükler yönünden uymamıştır Türkçe'ye, dolayısıyla biçim-bilimsel analizi bu sözcüğün bize, Türkçe'ye uyumsuzluğunu gösterir, ancak bu durum **arena** sözcüğünün Türkçe'de kullanılamayacağı anlamına gelmez.

Arena sözcüğünü Türkçe'nin nasıl gördüğünü ortaya koyduktan sonra, bu sözcüğün Türkçe'ye nereden, nasıl, ne zaman geldiğini araştıralım/sorguluyalım. **Arena** sözcüğünün Türkçe'de taşıdığı anlamlar Roma anfitiyatrolarında ya da sirklerinde gladyatörlerin döğüştüğü, oyunların oynandığı ortası (daire biçiminde) kumlu alan ; boğa güreşlerinin yapıldığı kumlu alan ve onu çevreleyen anfitiyatro mecazi anlamdaysa, siyasi tartışmaların yapıldığı siyasi çekişmelerin geçtiği yer. TDK 1955 yılı Türkçe sözlük **arena**'yı **aren** olarak Latince'den gelme gibi göstermiş Türkçe'ye. Sözlükte verilen bilgiler ışığında bu durum tek bir biçimde açıklana-bilir 1955'deki **aren**'in kökü Latince'dir. Akla en yakın olanı bu oluyor, burada "**aren**" Latince değil Fransızca'dır, **arén** Latince'dir ve Fransızca **aren** Latince **aréna**'dan gelir. Ne **aren**, ne de **arena** sözcükleri 1941 TDK İstabul Cumhuriyet Basımevi, ikinci basım, İmlâ Klavuzunda yok. O yıllarda demek bu sözcükler Türkçe'ye girmemişti diye bir düşünce uyanıyor insanda. 1955'lerin **aren** sözcüğü bu-gün **arena** olarak karşımıza çıkıyor. 1955'li yıllarda Türkçe'de, Fransızca'dan geldiği kesin olan **aren** sözcüğü kullanılmış olabilir ama bu durum bu-gün kullanılan **arena** sözcüğünün Fransızca **aren** sözcüğünden geldiğini kanıtlayamaz, yukarda açıkladığım sesçil, ses-bilimsel, biçim-ses-bilimsel ve biçim-bilimsel nedenlerden dolayı. İngilizce'den gelme olasılığı oldukça zayıf, **arena** sözcüğünün yazılışı aynı olmasına karşın sesletimi çok farklıdır.

Uluslar-arası sesçil abeceyi burada kullanmayı uygun bulmadığımdan dolayı basit bir biçimde İngilizce'de **arena** sözcüğünün sesletimini vermeye çalışacağım "e'ri:ne", uluslar-arası sesçil abeceyi bilenler için birinci ve sonuncu ünlü-sesin ters "e" olarak yazıldığını düşünürlerse **arena** sözcüğünün İngilizce'deki sesletimini tam olarak elde ederler. Artık belli oldu ki bu-gün kullanılmakta olan **arena** sözcüğü ne İngilizce'den, nede Fransızca'dan Türkçe'ye gelmiştir.

Arena sözcüğü üzerine olan araştarmalarımın/sorgulamalarımın içinde bulunan İspanyol Yahudicesi alanında benden yardımlarını esirgemeyen Şalom gazetesinden Sayın Salomon Bicerano ve Sayın Yusuf Altantaş beylere çok teşekkür ederim. İspanyol Yahudicesi'nde **arena** sözcüğü vardır, taşıdığı anlamlarıysa kum, toz ve böbrek taşıdır. **Aréna**'dan türemiş diğer sözcüklerde de göz attım **Arenál** plaj, kumluk alan. **Arenár** kumlamak. **Arenárse**: kumlamak. **Arenéro**: kumcu. **Arenózo**: kumluk. (dictionnaire deJudéo-Espagnol, Joseph Nehema, benito Arias Montano, Madrid, 1977). Bir zamanlar eski İstanbul'da çingeneler Sarıyer'den topladıkları bir cins kumu "arenacı" "arenaci" diye bağırarak satarlarmış. Bu kumu alanlar temizlikte kullanırlarmış. Vim çıktıktan sonra insanlar kum yerine vim kullandıklarından dolayı "arenaci"ler ortadan kalkmış. Tüm bunlardan anlaşılan şudur **Arena** sözcüğü 500 yıl önceki göçle İspanya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na gelmiş. Ama bu sözcük anlaşıldığı kadarıyla salt İspanyol Yahudicesi konuşanların arasında kalmış gibi görünüyor. Osmanlıca'ya ya da Türkçe'ye (dil olarak ne Osmanlıca Türkçe'dir, ne de Türkçe Osmanlıca'dır, ikisi de ayrı dillerdir) **arena** sözcüğünün belli bir dönem için dahi olsa kum, toz, böbrek taşı (bu anlamlardan biri ya da ikisi de ola-bilir) anlam(lar)ını taşıyarak geçip geçmediğinin araştırmasını Osmanolog veya/ve Türkologlara bırakıyorum.

İspanyol Yahudicesi sözlüğünden sonra Şalom gazetesinin önüme koyduğu sözlük 1848 tarihli İspanyolca-Fransızca, Fransızca-İspanyolca sözlüktü (Nouveau Dictionnaire Espagnol-Français-Français-Espagnol, Juan Oliveres, Barcelona, 1848) **Arena**: kum, gladyatör döğüşlerinin yapıldığı yer, idrar yolları taşı. **Arenal**: kumluk alan. **Arenar**: kumlamak, kumla temizlemek. daha sonra 1824 tarihli Kastelan diliyle ilgili sözlükten alınan bilgilerse şunlardır (Diccionario da la lengua CASTELLANA par la academia aspagnola, 7 Edicion, La libreria Hispano-Francesa, Bossange Páre, Paris, 1824 Londra'daki basımı: Martin Bossange et campagnie Londrde, 1824): **Arena** çok ufalanmış taşların sonucu, unu. 1) Değişik varlıklardan oluşur, bina yapımında, cam yapımında vb. kullanılır. 2) metal tozları. 3) Güreşin yapıldığı yer, gladyatörlerin çarpıştığı yer. **Arenas:** böbrek kumu. **Areninas**: barut tozu. Baş-kenti Barselóna olan Kastelan bölgesinin dili olan Kastelan Dilinde (İspanya'nın rermi dilidir) görü-

len **arena** sözcüğünün taşıdığı anlamların sadece "güreşin yapıldığı yer, gladyatörlerin çarpıştığı yer bölümünün Türkçe'de bulunuşudur dikkati çeken.

Şalom gazetesinden ayrıldığımda, **arena** sözcüğü üzerine olan sınırlı çalışmanın bilmediği kesindi. **Arena** sözcüğü Türkçe'ye ya İspanyolca'dan, ya İtalyanca'dan, zayıf bir olasılıkla Latince'den ya da Yunanca'dan gelmiş ola-bilirdi. İngilizce'yi bir kenara bıraktım; çünkü **arena** sözcüğünün İngilizce'de sesletimi "e'ri:ne"dir (ters "e"). Türkçe'ye İngilizce'den geçmiş olsaydı sözcük "erine" sesletimine sahip olurdu Türkçe'de, yazılışı da "erine" olurdu, çünkü Türkçe'deki "kalın + kalın, ince + ince" ünlü-ses uyumuna kolaylıkla uyum sağlayacak bir durumda sözcüğün İngilizce'deki sesletimi. Avrupa dillerinin kökleri sözlüğünde (Dictionnaire de racines des langues eurohéennes, grec, latin, ancien français, français, espagnol, italien, anglais, allemand, R. Grandsaignes d' Hauterive, Reprint de l'Edition de 1948, Librairie Larousse, Paris, 1994, sayfa 9) **arena** sözcüğünün Yunanca'dan gelme olasılığını epeyce zayıflattı. "**arena**" (latin), kum. Fransızca **aréne**. İspanyolca, İtalyanca **arena**; italyanca **rena**. İngilizce **arena.**

Latince'nin etimolojik sözlüğüyse **arena** sözcüğünün hemen hemen Yunanca'den gelme olasılığını arap saçına çeviriyor. (Dictinnaire Etymologigue de la Langue Latine, Histoire des Mots, A. Arnout, A. Meillet, Quatrième Edition, Troisième Tirage, Editions Klincksieck, Paris, 1979) "--harēna (arēna; eski (h)asena)-ae (ae çoğul son-ekidir)= kum; sirk teknik diliyle gladyatörün ((h) arēnārius) kumluk alanı, meydanı. Çoğul (h)arēnae = kumun beyazları, kumlar, çöl. sözcüğün bitimindeki -ēna belki sözcüğün Etrüsk kökenli olduğunu belirtiyor." Eğer sözlükte belirtildiği gibi -ēna Etrüsk kökenli olduğunu belirtiyorsa Latince **arēna** sözcüğünün, tarihin derinliklerinde Yunan - Etrüsk ilişkilerine bir göz atmak gerekir. Etrüsk prenslikler döneminde (İ. Ö. VIII sonu VII yüz-yıl), özellikle Güney Etrüskler Yunanlılarla oldukça sıkı ilişkiler içindeydiler. Etrüsk abecesi İ.Ö. VII. yüz-yıl başların da Güney Etrüsklerin Yunan abecesinden yola çıkarak ortaya çıkardıkları bir abecedir. Yunanistan'dan ve Doğu'dan gelen ustalar tarafından yetiştirilen Etrüsklü "zanaatkâr"ların yarattığı (genelde Yunan ve Doğu taklidi) eserler vardır ortada. Etrüskler Yunanistan'dan ithal ettikleri zeytinciliği ve bağcılığı kendi tarım ürünleri içine katmışlardır. Etrüsk - Yunan ilişkilerinin yanı sıra Etrüsk Fenike ilişkilerini de unutmamak gerekir Burada sorun ēna"nın Yunanca'yla ilgisi olup olmadığıdır. Bu, Etrüsk betik-bilimcilerinin işidir. Aynı zamanda Yunanca'yla ilgili betik-bilimciler için de bir araştırma konusudur bu konu. "Kesin bilinen Etrüsk abecesinin Yunan abecesine çok yakın olduğu ve de Yunan abecesinden türediğidir. Etrüsk abecesinde tüm sesler, ünlü-sesler ve ünsüz-sesler vardır, Fenike abecesinde olduğu gibi salt ünsüz-sesler yoktur. Etrüsk abecesinde üç etap göze çarpar. Birinci etap İ. Ö. 700 öncesidir ve Etrüskler bütünüyle eksiksiz bir biçimde Yunan abecesini almışlardır. Ikinci etapta Etrüskler kendi dillerine uygun abeceyi benimsiyorlar Üçüncü etaptaysa Etrüskler Romalıların hakimiyeti altında olduklarından yavaş yavaş yaşamlarının her düzeyinde olduğu gibi yazılarında da Romalıların egemenliği altına giriyorlar İkinci etabın tarihleri pek kesin değildir, üçüncüsüyle sıfır yılından önceki yıllardır. Ayrıca bir de Kuzey Etrüsk abecesi vardır ki o da Yunan abecesinin tamamıyle tesiri altındadır."[10] Tüm bunlar Etrüsklerin Yunanlılarla olan ilişkilerinin güçlülüğünü gösteriyor. Bu nedenlerden dolayı "-ēna" konusunda Yunanca'nın tesiri varmı yokmu sorusunu sormam da çok doğaldır.

İspanyolca'nın etimolojik sözlüğünde (Diccionario Critico Etimológico Castellano E Hispánico, Volumen I, A - AC, Joan Corominas, Josè A. Pascual, Editorial Gredos S.A. Madrid, 1980), İspanyolca'daki **arena** sözcüğünün Latince **arēna** sözcüğünden geldiğinin bir daha doğrulamasını elde ettikten sonra, italyanca'nın etimolojik sözlüğüne gereksinim duydum (Vocabolario Etimologica Italiano, Angelico Prati, Multigrafica Editrice, Roma, 1969); **rena** = kum, buna karşılık **arèna** = anftiyatro. İtalyanca Fransızca, Fransızca - İtalyanca sözlükte bulduklarım farklı değildi (Dizionario Garzanti, francese - italiano, italiano francese, Direttone Ugo Salati, Garzanti Editore, Ristàmpa 1988); sayfa 1050 (İtalyanca - Fransızca bölümü) **arèna** = anfitiyatro. sayfa 1799 (İtalyanca - Fransızca bölümü) **rena** - sàbbia (sable) kum.

Sonuç Türkçe'ye giren **arena** sözcüğü sadece ve sadece anfitiyatro anlamıyla olduğu kadar, anfitiyatroda olan olayları içeren anlamlarla da yüklü, diğer anlamlar, örneğin kum, böbrek taşı vb. yok Türkçe'deki **arena** sözcüğünde. Buna karşın ispanyolca ve Latince'de **arena** sözcüğü kum vb., anfitiyatro ve anfitiyatroda olan olayların anlamlarını taşımaktadır. Bu durumda Latince ve İspanyolcadan, Türkçe'ye gelmiş olması **arena** sözcüğünün oldukça zayıf, ama gine de bir kenara atılmaması gereken bir olasılık. İspanyol Yahudicesi'ndeyse **arena** sözcüğü salt kum ve kumla ilgili anlamlara sahip, Türkçe'deki **arena** sözcüğü bu anlamların hiç-birine sahip değil. Öyle görünüyorki **arena** sözcüğü Türkçe'ye İspanyol Yahudicesi'nden de gelmemiş.

İtalyanca'daki **arèna** sözcüğünün anlamlarını tamamı, Türkçe'deki **arena** sözcüğünde vardır, her iki dilde de **arena** sözcüğünde kum ve kumla ilgili anlamlar yoktur. **Arena** sözcüğünün aynı anlamlarına, aynı yazılışına ("è" dışında) ve hemen hemen aynı sesletimine sahip olan iki dil İtalyanca ve Türkçe'dir. Sesletim, yazılış ve anlam yönünden 3 üstünden 3 uyum Türkçe'yle İtalyanca arasında var, ama yazımda ele aldığım hiç-bir dille (Fransızca, İngilizce, Latince İspanyolca, Isponyol Yahudicesi, Yunanca) Türkçe arasında **arena** sözcüğü üzerine 3 üstünden 3 uyum yok (Almanca'yla Türkçe arasında da 3 üstünden 3 uyum var). Ancak, tüm bunlar her ne kadar **arena** sözcüğünün Türkçe'ye İtalyanca'dan geldiği yönündeki güçlü eğilimin varlığını ortaya çıkarıyorsa da her zamanki gibi sonucun sağlıklılığı açısından tamamlayıcı/tamamlayan "suplémentaire/complémentaire" biçimi çalışmalara gerek vardır' Benim yaptığım çalışma bu nedenden sınırlı (ön) çalışmadır.

Tamamlayıcı/tamamlayan türü çalışmalar genelde hepsi birer hücre olan komisyonlar tarafından yapıla-bilir. İçinde bulunduğumuz bağlamla ilgili (içinde bulunduğumuz bağlam salt **Arena** sözcüğünün nereden, ne zaman, nasıl geldiğini araştıran bir çalışma biçimi değildir, Türkçe'ye giren yabancı sözcüklerin tümünün 'nere-

den, ne zaman, nasıl geldiğini araştırma biçimidir. **Arena** sözcüğü bir vesile olmuştur söylenmek/anlatılmak istenilenlere bu konuda) komisyonların üyelerinin çeşitli betikbilimcilerden (Türk, Osmanlı, Fransız, Alman, İngiliz, İspanyol, İtalyan, Latin, Rus, Yunan, Slav dilleri, Arap, İran, Çin, Sanskrit, Kuzey Hindistan, Mısır (antik, Mezopotamya dilleri vb.) kurulu olması gerektiği gibi dil-yetisi-bilimleri alanlarından da (ses-bilgisi, dil-bilim, budun-dil-bilim, lehçe-dil-bilim, coğrafya-dil-bilim, toplum-dil-bilim, anlam-bilim öncelikle başvurulması gereken alanlardır) komisyonlara üyeler alınması gereklidir. Bu çalışmalar alt komisyonların sürekli bilgi alış verişi içinde bulunduğu üst komisyonlarla birlikte yapılır. Bu tür bir birliktelik, elde edilen bilgilerle, verilerle, ulaşılan sonucun/sonuçların sağlıklı olma oranını en yükseğe çıkartır. Tüm bunlar aslında çalışmanın başından sonuna kadar olan devreyi içine almalıdır. Yabancı sözcüklerin Türkçe'ye nereden, ne zaman nasıl geldiğini araştırmak (bazı sözcükler dışında) kişilerin tek başına harcadığı çabayla olmaz. Evet, **arena** sözcüğünün büyük bir olasılıkla İtalyanca'dan geldiğini düşünüyorum, ancak nereden, ne zaman, nasıl, ne yolla geldi bilmiyorum, bilemem de, bu iş bir kişinin tek başına yapa-bileceği bir iş değil. Ben bu çalışmayla İtalyanca'dan Türkçe'ye, diğerlerine oranla daha güçlü bir biçimde var olan bir eğilimi (bu güçlü eğilime 3 üstünden 3 uyuma sahip olan Almanca da dahil ola-bilir) gösterdim, o kadar, başka bir-şey yapmadım.

Eğer Türkiye'de, ki öyle görünüyor, sınırlı (ön) çalışmalar artı tamamlayıcı/tamamlayan türü çalışmalar yapılamıyorsa, sonucunda da bazı yabancı sözcüklerin hangi dil aracılığıyla Türkçe'ye geldiği sağlıklı bir biçimde saptanamıyorsa (bu-günkü koşullarda), Yusuf Çotuksöken'in önerisi olan" kaynak dili vermek daha doğru bir yaklaşım olarak benimsenebilir."[11] düşünce biçimini sözlüklerde uygulamanın gerekliliği tüm çarpıcılığıyla ortaya çıkıyor. Sözlüklerde yapılacak iş, örneğin "arena Lat.>?> Türkçe"dir. Açıklama arena Latince (kökenli anlamında)> Türkçe'ye geçiş yaptığı dil bilinmiyor> Türkçe.

Görülen şudur ki Türkiye'nin bu eksiklerini gidere-bilmesi için çok köklü reformlara gereksinimi vardır. Bu reformlar önce kalıp insan yaratan eğitim ve öğretim sistemini, gelişmiş insan yaratacak biçime getirmekle başlar. İnsanın kalıplarını görmesi yarı yarıya o kalıpları kırması demektir.

Sade bir dille yazılmış, öğretici "didactique" stili olan doğan Cüceloğlu'nun kitapları bu konuda herkese çok yardımcı ola-bilecek kitaplardır düşüncesindeyim, bu bir öneridir, başka bir şey değil.

Söylem üzerine bazı garip düşünceler uçuşuyor ortalıkta:

"Söylem dili içerir. Demek ki söylem dilden daha fazla, daha kapsamlı bir şey" Dil-bilim ve dil-yetisi-bilimleri sözlüğüne (Dictionnaire de Linguistique et des Sciences-du Langage, Jean Dubois, Mathée Giacomo, Lous Guespin, Christian Marcellesi, Jean-Baptiste Marcellesi, Jean-Pierre Mével, Larousse, Paris, 1994, sayfa 150) bakıldığında yukarda ki düşüncelere destek sağlayan hiç-bir bilgi görülmez, zira "4) Modern dil-bilimin kullandığı anlamda söylem terimi, tümcelerin üstü olan tüm sözceyi belirtir, ..." , aynı sözlük sayfa 265 "langagier" dilsel terimi "3) bu dilsel edinç kendini söylemlerin üretiminde gösterir, " Ayrıca aynı sözlüğün 34, 35 ("analyse de discours" söylem çözümlemesi) ve 150, 151, 152. ("discours" söylem) sayfalarına bir göz atılırsa görülecektir ki yukardaki 2 cümlenin söylemek istedikleri yoktur, aynen aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi (E. Benveniste, problèmes de hinguistique 1, Gallimard, Paris, 1966, sayfa 78) "Dil (langue) bir söylemin gereksinimini karşılar ", aynı kitap sayfa 130'dan iki örnek daha " dil iletişim, söylem anlatım aracıdır.", tümce söylemin birimidir." görüldüğü gibi, söylem dili içerir, söylem dilden daha kapsamlı daha fazla bir şey anlamları yok yukardaki alıntılarda. Tam tersi var, diğer bir deyişle **Dil söylemleri içerir, dil söylemden daha kapsamlıdır** anlamları var. E. Benveniste diyor ki, yukardaki alıntıda"dil iletişim, söylem anlatım aracıdır", açıklarsam anlatımlar iletişim içindedir, iletişim anlatımları içerir, yani söylemler dilin içindedir, dil söylemleri içerir, dil söylemden daha kapsamlıdır. Bu düşünceyi/düşüncemi destekleyen, **Sorumluluğunu yüklenmiş olduğum** aktarma örneklere, sorumluluğu yüklenilmiş iki aktarım örnek daha ekliyorum (Goerges Vignaux, Le Discours Acteur du Monde, Enonciation Argumentation et Cognition, Ophrys, 1988, sayfa 146) " 'Dil-yetisi' etkenlik olduğuna göre, bu etkenliğin, gerçekte, daima söylem konumunda kendini gösterdiğini görmezlikten gelemeyiz.", (F. de Saussure, Cours de linguistique, Publié par Charles Bally et Albert Sechehaye, Payot, Paris, 1979, sayfa 27) " dildir, dil-yetisinin bütünlüğünü yapan." Ayrıca Z. S. Harris; Chomsky; David Crystal'in sözlüğü, Dictionary of Linguistics and Phonetics, Blackwell, Third edition, Reprinted 1994, 0xford, sayfa 106 "discourse" söylem sözcüğü ve Nicolas Ruvet, İntroduction à la Grammaire Générative, Librairie Plon, 461 sayfalık kitap incelendiğinde görülürki düşünüldüğü gibi ne söylem dili içerir, ne de söylem dilden daha fazla, daha kapsamlı bir şeydir. Dil-yetisi-bilimlerinde tüm "okul"lar dikkate alındığında dilin söylemleri içerdiği, dilin söylemden daha kapsamlı olduğu ortaya gün gibi çıkmaktadır.

AÇIKLAMALAR/AKTARMALAR

(1) Yusuf Çotuksöken, Arena sözcüğü, Latince mi, Fransızca mı, İngilizce mi, Almanca mı? Varlık, Şubat 1995, sayı 1049, sayfa 61 ve 62

(2) 1'in aynısı, sayfa 61, sütün 1

(3) 1'in aynısı, sayafa 61, sütün 2.

(4) 3'ün aynısı,

(5) 1'in aynısı, sayfa 62, sütün 1.

(6) 5'in aynısı

(7) 5'in aynısı

(8) 5'in aynısı

(9) 0. Bloch - W Von Wartburg, Dictionnaire Etymologique de la Langue Française, PUF, Huitième Edition, 1989 Novembre, Paris, sayfa 35 "arène" sözcüğü.

(10) James G. Février, Histoire de l'Ecriture, Payot, Paris, 1984, sayfa 440 - 458 İtalik abecesine kadar olan bölümün tarafımdan yapılmış olan çok kısa bir özeti.

(11) 1'in aynısı, sayfa 62, sütun 1.

YAŞAM UĞRUNA

Ölüm orucundakilere. 23.gün

havladıkça dayak yiyen köpek değildik hayır
dayak yedikçe havlayan köpek değildik
eskimiş adetlerin pas tuttuğu
telörgülerdi sıktıkça avuçlarımızda kanayan
musluklarından tifo akan cansuyuydu
fidelerimize yılan izleriyle akan
ve gardiyan düdükleriyle yazıldı reçetelerimiz
yaşamın haram ölümün helal olduğu mirastı ki künyemize kazılan
şimşeklerin aydınlattığı kayıp gibi göründü ahvalimiz

türküsüz neyler şimdi seni düşünmek yâr
ölüsünü mezarsız düşünmek neyler
cop ve küfür ve intihar yalnızlığı tabutlukların
artık ölümüz bile asidir salhane kancalarında
biz ki en tatlı balı
en acı türkülerden toplarız
biz ki "giyotinden düşmüş bir baş"gibi gülüp
zincirlerini kırmış gülsarı gibi ağlarız
soluduğumuz havayı bozmaya leşi yetmez canilerin
alevden ayaklara eskimiş adetlerin gönü yetmez

iniltisi mızıkalara üfleyen
çocukluğumun mu ayakları kuğulardaki çırılçıplak
yaralanacak yeri kalmayanın
gül tutmayan yüreği mi sazın telindeki
gözlerimiz ağlamak için değildi hayır
cansuyunu öküzlerin içtiği
fideler için değildi bulutların kaynadığı
koynum kuşların yuvasıdır boşuna burar bıyıklarını ölüm
boşuna ekmek kokar foklar ben anneme acıktım

hızlı bir tirendi zaman yüreğim öksede bir kuştu
kederden laleler eğirirdi kirmenim
kör olmak ne ki
ne ki sağır olmak
sevda yüklü kervanlar giderdi sılaya doğru
ve kilometre taşlarında ihanet rakamıydı
vatan sevgileri altının yanında
güneş doğunca yıldızlar gibi sönenlerin

ağlarsan türküler yener beni
bir demet lale kederi olur hasretim yellerin ırgaladığı
topla kuşlarını anne
yoruldu gözlerim ayrılığı sulamaktan
yüzünü düşlerimin öpüşüne sakladım arıların bal topladığı

gene tüfekleri böğüren bir kuş telaşı
havada
havada gene çığlık çığlığa bir can titremesi
"giyotinden düşmüş bir baş" gibi kesildi ses soluk
gene peş peşe bastı tetiğe vahşetin makinesi

yarsiz neyler şimdi dert kavalına üflemek
bulanık bir suyla küle derman olmak neyler
burada gülücüğünden belli olmayan bir keder
orada kederinden belli olan bir gülücüğe neyler
al ölümü anlatan yaşamda ara beni ey yar
yaşamı anlatan ölümde bul
belki okunur derime kızgın demirle yazılan

DÖRT MEVSİM AŞK

Bülent TOPBAŞ

22. 11. 1995

Daha dün birlikteydik seninle...bütün gün konuştuk,öpüştük, dokunduk, el eleydik...Bugün ise toplam 18 m^2 büyüklüğünde senden 18 ay boyunca ayrı kalmak zorunda olduğum yeni mekanımdaydım. Elimde hâlâ senin kokun var...sanki burası gerçek değilmiş gibi...ama gerçek katı...karşımdaki duvarlar ve demir parmaklıklar katı...işte gerçek;bir el uzatımı kadar...

Cezaevi...hakkında çok okudum çok düşündüm. ve artık buradayım. Bir çok şey düşündüğüm gibi değil. Sanırım biraz romantik düşünmüşüm. Bu biraz da buranın küçük ve adli bir cezaevi olmasından kaynaklı olsa gerek. Kafamda tasarladıklarıma rağmen karşımda şimdi gerçekler var. Toplam 18 m2 ve kitap okuyabileceğim bir masa veya sandalye bile yok ama merak etme ben "gerçek"lere alışkınım, onlarla yaşamayı beceririm.

Bütün bunlara rağmen sen bana herşeyden daha yakınsın...kafamdasın...yüreğimdesin. Hangi gerçek daha yakın olabilir ki başka...

* * *

23. 11. 1995

Kokun sinmiş kazağıma
çıkarmadım
onunla yattım bütün gece
Alışmalıyım sensiz beraberliğe
Şimdiden çöktü bir sızı
hissediyorum yaman oluyor
yaman aşkların ayrılıkları
Aşkın,

24. 11. 1995

Okumaya çalışıyorum..özellikle 'çalışıyorum' sözcüğünü kullandım çünkü bir taraftan televizyonun sesi, Müslüm veya Orhan abimiz bir taraftan da kafamda sayısız düşünceler. Bu kulağında heavy-metal müzik yayını varken nihavend makamında şarkı söylemeye çalışmak gibi bir şey. Ama bunu başarmak, sensiz geçirmek zorunda olduğum bu zamanı en iyi şekilde değerlendirmek zorundayım; yoksa işte o zaman cezaevinde yatmış olurum.

Kendi kendime düşündüğüm zaman bana garip geliyor: 30 cm.lik duvarlar ve demir parmaklıklarla buraya kapıtılmış istediğini yapamıyorsun. Neden? çünkü birtakım insanların yaptığı yasalar gereğince bir takım insanlar bunu uygun görmüş. Toplumsal düzen bir oyun ve ben bu oyunun kurallarına uymadım. Şimdi cezalıyım.

İnsan garip bir yaratık; hem çok güçlü hem de zayıf. Bu 30 cm.yi aşamıyorum. Bir yandan da elimdeki kitabı düşünüyorum: düşüncelerim insanın binlerce yıllık dünyasında dolaşıyor...Sokrates, Descartes, Kant, Hegel, Cervantes, Beethoven ve daha niceleri...beni buraya getirenler beni hapsedemezler. İnsan aklıyla, bilinciyle, sevgilileriyle müthiş bir yaratık ama beden de bir o kadar zayıf. Buraya kapatılan da işte bu. İnsanları düşünüyorum...dışarıda yaşam devam ediyor. Seni düşünüyorum...senin de beni düşündüğünü biliyorum. İşte yaşamak da bu!

Dışarıdaki yaşam ve seninle nefes alıyorum burada...Okuduğum kitaptan olsa gerek 'Dört Mevsim'in tınısı kulağımda uğulduyor. İlkbaharda öten kuşlar, hasat zamanı, buzun tiz sesi ve kayganlığı ve gök gürültüsü...bunlar Vivaldinin çalgılarla dile getirdiği imiş. Bunu şimdi kitaptan okudum.

"

Bekle beni küçüğüm
Umudun karartmadan
sevincin yitirmeden
Döneceğim bir gün
Bekle beni

27. 11. 1995

Gözbebeğim

Bugün, geleceğini biliyordum. Akşamdan yıkanıp traşımı oldum ve sana hazırlandım. Heyecandan uyuyamadım, sabaha kadar yarı uyur yarı uyanık yatakta döndüm durdum. Ve sen karşımdaydın! Demir parmaklıkların arasından ellerini tuttum!...ve saniye gibi geçen 15 dakika. Demir parmaklıkların ardında zaten herşey boğazıma düğümlenmişti bir de bu kısa zaman...konuşamadık bile seninle. Halbuki bütün hafta bugüne hazırlanmıştım. Şimdi ise ağzımda buruk bir tad.

Neyse ki mektupların elimde, onlar ısıtıyor içimi. İnsan sıcağı ve sevgimiz dolu mektubun üzerindeki buz gibi 'görüldü' yazısına rağmen mutlu oldum. Onlar sevgimizin mahremiyetine ulaşamazlar. Onları

okudukça beni buraya kapatamayacaklarını bir kez daha anladım. Şimdi seninleyim...seninle dışarıda geziyor, vapura biniyor, İstanbul'u seyrediyorum.

Şimdi dışarıda düşünceler ve yürekler hapis. Dostluklar, aşklar banknotlara gömülmüş. Oyunun kuralları böyle işliyor...iyi ki bu oyunun figüranları olmayıp duyguları herşeyin üzerinde tuttuk. Seni seviyorum, insanlığı seviyorum ve bunun bedellerini de ödemeye hazırım.

İnsan romanlarda, sinemalarda, tiyatrolarda farklı bir dünyaya girer Orada sevgiler güçlüdür, dostluklar sıkıdır, yaşam renklidir. Kitap bittiği veya salonun dışına çıkıldığı zaman gerçek yaşamla yüzyüze gelmek hayal kırıklığına uğratır insanı. Böyle anlarda daha yoğun sorgularım hayatı: acaba 'güzel' olan gerçek de olamaz mı, yoksa güzel olan şeylerin bu kirlenmişlik içinde yaşam şansı yok mu? Ama hayır bunu bir kez daha anladım, insan istese bu güzelliklere sahip olabilir. Senin sevgin bir kez daha gösterdi bunu bana

Çoğu insan bu güzellikleri görmezden gelir çünkü yaşamın 'gerçek'leri vardır. 'Gerçek'dedikleri, kurumlarıyla değer yargılarıyla bir toplumsal düzenin insanlara dayattığı yaşam biçimidir. Bu yaşam gerçekleri binlerce yıllık insanlık tarihinde akıl almaz farklılıklara bürünmüştür. Ve belki de hiçbir zaman bu kadar duygudan ve sağduyudan uzaklaşmamıştı. Don Quichotte bu dönüşümün tiplemesiydi. Kötülüklerden arınmış bir dünya hayali, tutkulu aşklar, onur, cesaret gibi değerler yeni serpilen değerler karşısında Don Quichote'un ve Rosinante'nin bedeni gibi zayıf düşmüştü. Onun tahtadan bozma kargı ve teneke zırhı kadar etkisizdi. Toplumsal düzenin gelişimi Don Quichote'un değerlerini yeni 'gerçeklik' karşısında gülünç kıldı. Don Quichote bir yönüyle her zaman insan olanı simgeler. Bu sahtelikler, duygusuzluklar, kendine kapanmalar, para ve maddi çıkarlara tapınmalar bir gerçeklik olamaz. Bu yüzden yaşam biraz donkişotça yaşanmalı.

30. 11. 1995

Siyasi düşüncelerimden dolayı ceza almamı doğal karşılıyorum da daha hiçbir şey üretmeden kendi acemiliklerimiz, sorumsuzluklarımız sonucu ceza almış olmayı kabullenemiyorum. Varolan hukuk dahilinde bile hakkımda ceza verilebilecek bir dosya yoktu. Mahkemeyle ilk defa karşılaşmıştım, kendisine 'devrimci diyen avukatlar davayı üstlendiler. Onların da telkinleriyle davayı ciddiye alıp takip bile etmedim. Sonradan öğrendim ki dosyayı bile okumamışlar, hatta davaya bile girmemişler. Bu nasıl bir sorumsuzluk veya mücadele anlayışıdır anlamak mümkün değil. Ve şimdi tutuksuz yargılandığım çoktan unutmuş olduğum bir davadan üç yıl dokuz ay hapis cezası aldım. Zaten bir tırpan gibi çalışan DGM özellikle Ankara DGM'si de böyle bir boşluğu kolluyormuş ki fırsatı değerlendirdi.

Bizim kültürümüzde kapına gelen düşmanın bile olsa onu buyur edersin. Hele hele bu kişiliğine düşüncelerine saygı duyduğun okul arkadaşlarınsa seve seve yaparsın. Ben de bundan öte bir şey yapmadım. Ama siyasi görüşlerimin ve demokratik öğrenci hareketindeki varlığımın bilinmesi 'terörist' olduğuma kanaat getirilmesine yetti.

DGM'nin tavrına kızmıyorum da kendi toylukları-mıza kızıyorum.

Bana 'vatan haini' dediler en çok da buna içerledim. Hiç kimse bu ülkenin diline, kültürüne ve insanlarına benim kadar bağlı değildir. Hiç kimse bu ülkeyi benim sevdiğim kadar sevemez. Hiç kimse bu ülkenin kültürel değerlerini benim kadar solumamıştır. Onlar ABD ve diğer Batılı tekellerin hastalıklı bir virüs gibi toplumsal-ekonomik yapıya nüfuz edip sayıları yüzleri geçmeyen aileyi zengin ederken ülkenin doğal-kültürel insanal kaynaklarını kuruttuğunu görmüyorlar. Anadolu'nun toprağı her yönüyle zengin. Ama 1940'lardan beri devlet aygıtının dümenini ele alanlar bu toprakları kuraklaştırdılar. Bu ülkenin gerçek sahiplerini değil yabancı tekellerin işbirlikçilerini koruduular. Bu ülkenin gerçek sahiplerinden yana olanlar hep vatan haini ilan edildi veya cezalandırıldı. Ben bir yurtseverim ama bu toprakları sarmış olan yaban otlarının vatan-millet-sakarya söylemiyle bir ilgim yok. Bu söylem nerede dile geliyorsa bil ki orada yurtseverlik yerine bir soygun, talan ve bir ihanet vardır. Küçük yaştan beri bizi de bu söylemle boğdular, çünkü gizledikleri çok şey vardı.

Bir ülkenin dilini kültürünü ve toprağını besleyenler o ülkenin düşünürleri şairleri, sanatçıları ve bilim insanlarıymış. Onlar Nazım Hikmetleri, Pertev Naili Boratavları, Niyazi Berkesleri, Abidin Dinoları, Cevat Şakirleri, Sabahattin Alileri, Enver Gökçeleri, Ruhi Suları, Hasan İzzettin Dinamoları ve daha nicelerini vatan haini ilan edip bizden gizlediler. Bize ise kurak topraklarının yaban otları kaldı. Hayır! Bu insanlar bu toprakların rengarenk çiçekleri ve artık kimlerin vatan haini olup kimlerin gerçek yurtsever olduğunu biliyorum. Onlar gerçekleri savundukça yaban otları vatan...vatan...vatan dediler ve ülkenin suyunu toprağını ve kültürünü biraz daha kuruttular. Dış güçler dediler şimdiye kadar istemedikleri kimse mahalle muhtarı bile olamadı ama yine de her yönüyle bereketli bu toprakları dünyanın taşrası durumuna getirdiler.

Şimdi bana da vatan haini diyorlar ama ben bunun ne anlama geldiğini biliyorum ve bundan gurur duyuyorum. Tek üzüldüğüm henüz Halikarnas Balıkçısı, Sabahattin Ali, Pertev Naili Boratav gibi bu toprakları sulayamadım.

Ben Türküm...ben Türkiyeliyim..ben yurtseverim... Hacı Bektaş Velilerin, Yunus Emrelerin, Mevlanaların, Pir Sultanların, Nazım Hikmetlerin, Cevat Şakirlerin, Ruhi Suların, Tahir Alanguların, Sait Faiklerin soluklarını kattığı bu havayı solumaktan gurur duyuyorum. Ama yaban otlarının yarattığı toplumsal-kültürel-siyasal havayı solumaktan da azap duyuyorum

İşte suçum bu..suçum büyük. Bunu Sabahattin Ali'nin sözleriyle teyid edebilirsin: "Namuslu olmak ne zor şeymiş...Kanunlu, kanunsuz baskılar altında ezile ezile pestile döndük. Bugünün itibarlı kişileri gibi, kese doldurmadık, makam peşinden koşmadık,

han, apartman sahibi olmak, sağdan soldan vurmak ve milleti kasıp kavurmak emellerine kapılmadık. Bütün kavgamızda kendimiz için birşey istemedik. Yalnız ve yalnız bu yurdun bütün yükünü omuzlarında taşıyan milyonlarca insanın derdine derman olacak yolları araştırmak istedik. Bu ne affedilmez bir suçmuş meğer!"

02. 12. 1995

Canım,

İki günde koğuştan dört kişi ayrıldı. Resul, koğuşta sevdiğim insanlardan biriydi. Askerlikteki uygulamalara dayanamayıp bir gün başçavuşun kafasına küreğin sapıyla vurmuş. Ondan sonra da hayat biraz daha çekilmez olmuş ve firar etmiş. Sonuç, Silivri Cezaevi...İnsani özelliklerini kaybetmemiş mert bir çocuk. Burada yakın olabileceğim insanlardan biriydi. Laz Mustafa ise Resul'un aksi özelliklerine sahip. Dolandırıcılıktan birkaç dasyası var. Anladığım kadarıyla bu işi profesyonel olarak yapıyor. Bu tip cezalılar en fazla 6 ay tutuklu kalırmış, o, dört aydır yattığı için adalete kızıyordu. 35-40 yaşında evli, çocukları var. Düzenin bütün olumsuz özelliklerini üzerinde barındıran dejenere bir tip. Onun için yurt, aile, sevgi, dostluk, insanlık gibi değerler yok, sadece para ve apışarası var. Her sözü cinselliğe getiren kafasında kerhane taşıyan hayvanlaşmış biri. Toplumsal düzenin bir insanı nasıl hayvanlaştırdığına iyi bir örnek.

Bir diğeri evleneceği günün arifesinde tutuklanmış gariban bir köylü çocuğu. Serbest bırakıldığının da gösterdiği gibi gerçekten suçsuzmuş ama burada yaşamının en kötü günlerini geçirmiş. Hem maddi hem manevi olarak zayıf bir çocuktu. Sana anlatmıştım ya burada işleri bu tip insanlara yaptırıyorlar. Yani orman kuralları işliyor ve bu da beni çok rahatsız ediyor. Derbeder Ali şimdi dışarıda galiba düğününü de hemen yapacaklarmış. Yanakları kızarmış bir şekilde hem tahliye olmasından hem de evleneceğinden dolayı mutluluğunu gizleyemiyordu. Giderken yeminler etti uğrayacağına...ama biliyorum uğramayacak, burayı hatırlamak bile istemeyecek.

İnsanlar duygusuzlaşmış, daha doğrusu ormanın güçlülerinden bile olsa zavallılaşmış. Yeni gelen biri olarak hiçbir şeye doğrudan müdahale etmedim ama davranışlarımla örnek olmaya çalışıyorum. Beni dinliyorlar, saygı duyuruyorlar...Eee, ne de olsa 'icraatımız sağlam'

Bana bol bol roman getir... Turgenyev, Tolstoy, Dostoyevski... Hangilerini okumadığımı biliyorsun. Galiba buraya alışıncaya kadar en iyisi okumada romanlara ağırlık vermek. Yatağıma da bir raf yapmayı düşünüyorum; özellikle de senin fotoğrafını koymak için.

Az evvel **İnsancıl**'a mektup yazdım. **İnsancıl** düşünce alanında önemli bir yere sahip. Dönemin yoz değerlerine bilinçle, özveriyle, dirençle saldırıyor ve yerine güzel ve insan olanı koymaya çalışıyor. Karşı çıkarken kolaycılığa, kabalığa, sığlığa kaçmıyor. Elbette yetmezlikleri söz konusu ama bunları aşacağına inanıyorum. Şimdilik üretimlerimle onlara katkıda bulunamıyorum sadece yüreğimin sıcaklığını gönderebiliyorum. Gündoğdu yeni seslere önem veriyor. Edebiyatta ve düşünce de suyum başını tutanların, şişirme ustaların, suni ilahların sağda ve solda özgür düşüncenin, bilimin ve güzelin önünde set oluşturanların star sistemine alternatif bir kültür yaratmaya çalışıyor.

İnsancıl Dergisi yaklaşımının bir diğer temsilcisi de Afşar Timuçin. O da **insancıl** gibi akıntıya karşı durup 'insan' olanı korumaya çalışıyor. Düzenin kurumları ve sözcüleri doğal olarak onun söylediklerine dudak büküyor ve ellerindeki kudretle onu görmezden gelmeye çalışıyor. Bizim için bir güç ve bilgi kaynağı ama işin kötüsü sol muhalefet de onu görmezden geliyor. Onun söylediklerini kendi kalıplarına sığmadığı için reddediyorlar. Ama o hiçbir tarafa ödün vermiyor; ne düzenin ona sunacağı maddi ve manevi çıkarlara ne de sol kesimin kendi sığlıklarına uygun beklentilerine meylediyor. Onunla tanışmış olmayı ve sohbet etmeyi isterdim.

Yatmadan önce fotoğraflarına baktım doya doya. sanki yanakların avucumun içinde gibiydi. Seni biraz daha içime işledim...acıyla...özlemle...mutlulukla.

Sevdiğime,

04. 12. 1995

Sevgili 'küçük yaban domuzum',

Bu hitap Marx ile karısı Jennie'nin mektuplaşmalarından aklımda kalmış. Çok garibime gitmişti. Domuzun Türkiye kültüründeki anlamıyla bu hitap kulağa pek hoş gelmiyordu ilk bakışta. Ama evrensel düşündüğümüz zaman bunu anlayabiliyoruz. Bu yüzden bir sakıncası yok di mi ? Hem zaten sen benim sadece küçük yaban domuzum değil, maymunum, tavşanım ve herşeyimsin.

Mektubunu yeni bitirdim ve hafta sonuna kadar dayanamıyacağım için kalemi elime aldım. Mektubundan aldığım mutluluğu tarif etmem imkansız. Bir de üzerine Ali Murat'ın mektubunu okuyunca dünyalar benim oldu. Aşkım, ne yazık ki o artık kardeşimiz değil: senin kardeşin benimse dostum.

Mektuplardaki sevgin, bağlılığın, özverin ve güçlülüğün beni nasıl mutlu ediyor, bana nasıl güç veriyor ve beni nasıl gururlandırıyor anlatamam. Herkese haykırmak istiyorum, bütün dünya bilsin istiyorum: Gülfem benim sevgilim ve biz onunla evleneceğiz çünkü onu çok seviyorum.

Bugün arkadaşlarım geldi, sevgilim geldi, annem geldi, haber ve selamlar getirdiler. Anlıyorum ki boşa yaşamamışız...çok mutluyum.

Dediğin gibi artık her sabah avluya çıkıp senin gönderdiğin öpücüğü havada yakalayıp onu dudağıma götüreceğim. Sonra da kucağımı açıp bulutlardan seni alacağım

07. 12. 1995

Canım,
Dün gece üzerimde hasta olacak gibi bir kırgınlık vardı ama bugün domuz gibiyim. Kırgınlığın verdiği zayıflık ve hassasiyetle bir mektup yazmıştım (daha doğrusu yazmaya başlamıştım) ama sonra hiç hoşuma gitmedi. Yırttım. Hani insan böyle anlarda daha savunmasız olur ya ben de yokluğunu hiç bu kadar yoğun hissetmemiştim. Sonuçta bu duygularla yazdığım mektup salya sümük bir mektup oldu. Gerçi sana yazdığım mektupların hepsinde biraz salya sümüklük var ama dün yazdığım satırlarda dayak yemiş sünepe bir çocuğun salya sümüklüğü vardı. Bu ise gerçeklere katlanmak değil gerçekler karşısında ezilmektir. İkimiz de böyle zayıf değiliz, olmamalıyız.

Fotoğrafını yatağımın üzerine koyup dakikalarca baktım. Neden buraya girmeden önce beraber olduğumuz zamanlarda yanağını yanağımdan ayırmışım, neden 24 saat boyunca elini tutmamışım anlamıyorum. İnsan bu duyguları açlık grevindeyken yemek için duyar, yokluğunda aynı duyguları, ben, senin için duyuyorum.

Burada birisi ağaç kaplamadan ışıklı mışıklı maket gemi yapıyor. Çok hoş birşey. Arasıra onu iş yaparken seyrediyorum. Yakında sana kendi ellerimle bir gemi yapacağım ve üstüne de Cimcim' yazacağım. Bayılırım böyle şeylerle uğraşmaya ama zamanı da böyle harcayamamam. Sadece bizim gemimize özel. 'Cimcim' bizim aşk gemimiz olacak. Sen onun lambasını yakıp ileride yaşayacağımız o tarifsiz güzel günleri düşleyeceksin. Kavuştuğumuzda da onun ışıklarını yakıp geçen günleri hatırlayıp daha sıkı sarılacağız birbirimize.

'Para'nın ne olduğunu düşündün mü hiç? Adam öldürten, insanı insana kulluk yaptıran savaşlar çıkartan, insanların esiri olup bütün hayatını adadığı para...Aslında o sadece bir kağıt parçası; bir gazete sayfası veya kesekağıdından bir farkı yok. Kağıdını insanlar yapıyor, üzerine yazıyor, çiziyor ve matbalarda insanlar tarafından yine insanlar tarafından yapılan makinelerle basılıyor. Paranın 'para' olması toplumsal bir ilişkinin sonucu. İnsanlar bugün bir araya gelip biz bu kağıt parçasınının değişim değerini kabul etmiyoruz deseler para anlamını yitirir. Para insanın varettiği birşey ama gel gör ki tamamıyla insan yaratımı olan bu olgu insanın üstüne çıkıyor, onu eziyor, ona acı veriyor ve onu yönetiyor. İnsan zaten kendi yarattığına tapıp onun kölesi olmaya alışık. İnsan bilinçle yaşamaya başladığı zaman topladığı şeyleri ayaklarının altına alıp aklının ve yüreğinin önündeki bütün engelleri ortadan kaldıracak

13. 12. 1995

Mektupların hakkında ne düşünebilirim? Buram buram sen kokuyor, bunlardan daha güzel bir mektup olabilir mi? Biraz Cimcim, biraz Gülfem, biraz Aşkım...Ama ben kendi yazdıklarımdan memnun değilim. Duygularımı tam olarak ifade edebilmiş hissetmiyorum kendimi. Baudelaire'in "olmadığım yerde daha mutlu olacakmışım gibi gelir" demesi gibi ben de birşeylerin eksik kaldığını düşünüyorum; en güzel olan daha söylenmemiş olanlarda. Kafamdan ve yüreğimden geçenleri balık tutar gibi yakalayıp kağıda dökemiyorum. Dile gelenler duygu ve düşünüş dünyamın zenginliğiyle tam örtüşmüyor. İyi yazarlar ve şairler işte bunu aşabildikleri oranda iyi yazar ve şair olabiliyorlar. Bense böyle bir yetiden yoksun olduğumu biliyorum. Bunu başarsam sanki çağlayan olup akacağım sana.

20. 12. 1997

Levent 17 tane suç dosyasıyla birlikte geçen hafta geldi. Gözaltında yoğun bir 'sorgulamadan' geçtiği için sağlık durumu hiç iyi değildi. Artık daha iyi. İlkönce kim dedi bilmiyorum ama adı 'albay' olarak kaldı. Albay aşağı, Albay yukarı. Çok daha yaşlı gösteriyor ama aslında 35 yaşında. Hemen herkese 'abi diye sesleniyor.

Birinin böyle bir duruma düşmesi ne acı. Ama o bunu kabullenmiş görünüyor. Herkes birtakım komplekslerini onun üzerinde gideriyor; bağırıyor, dalga geçiyor. Onun tek savunması ise kendi kendine konuşmak. Kendi başına kaldığında basıyor kalayı, mangalda kül bırakmıyor.

Ailesi bunu yüzüstü bırakmış. Belki bu konuda anlatmadığı çok şey var ama sonuçta şimdi geleni gideni olmayan sahipsiz bir insan. İki suç ortağı büyük hırsızlardan. Kendi avukatlarının onunla da ilgileneceğini ve cezaevinde maddi yardımda bulunacaklarını söyleyip bütün suçu üzerine almasını sağlamışlar. Karşılığını aldığı için polis de bu yönde ifade almakta sakınca görmemiş. Tabii bir daha ne gelen var ne de giden.

Albay, tam anlamıyla bu hayatla baş edemeyip altta kalmış bir insan. Düzen onu küçültüp un ufak etmiş. Birçok özelliği aslında biraz da halkın genelini andırıyor: güçlüye abartılı bir saygı gösteriyor, tepkisini yüksek sesle ifade etmek yerine ya arkasından ya da kendi kendine konuşuyor. Sorsan ondan daha sözünü sakınmayanı da yoktur. Herşeyi bildiğini sanıyor ama hiçbir şeyi bilmiyor. Kimsenin yapamadığı birşeyi yapınca veya bilemediği birşeyi bilince yüzü ciddi bir havaya bürünüyor. Kaşlarından biri kalkıyor. İşte o anda gerçek Albay oluyor. Ezilmişliğinin, hor görülmüşlüğün acısını bu çok uzun sürmeyen anlarda çıkarmaya çalışıyor. Bazen ona karşı nasıl davranacağımı bilmiyorum ama elimden geldiğince yaşamını kolaylaştırmaya çalıyıyorum.

Cezaevinde en geç tahliye olacak benmişim. Bir tanesi Mart 1997'de tahliye olacakmış üstüne ben gelmişim. Böyle duruma 'tahliyecisi gelmek'deniyor ve böylece moral bulmuş oluyor. Şimdi bir tahliyeci de ben bekliyorum. Gerçi buna ihtiyacım yok. Hatta yeni çıkan 1996 takvimlerinde de herkesin yaptığı gibi işaretleyebileceğim bir sayfanın olmaması da

moralimi bozmuyor. Gözüm ne saatde ne de takvimde, sadece buradaki zamanı en iyi şekilde değerlendirmeye çalışıyorum. Morale gereksinim duyduğum tek konu sensin. Öyle olduğunda da mektup ve fotoğraflarını açıyorum yüzüme mutluluk yayılıyor. Hepsi sen kokuyor...bundan da öte birşey de yok zaten.

23. 12. 1995

Sevdam.
Düşünce yöntemi üzerine kafa yoruyorum. Seçim tartışmaları ve koğuştaki seçim muhabbeti iyi bir malzeme sunuyor bana. Düşünce yöntemi...çok derinlere işlemiş. Dilimize, atasözlerine, deyimlere, edebiyata, medyaya yani kültürümüze. Ve biz de bu kültürü soluyoruz. Bu ülkenin toprağı bu ve bizler bu toprakla yoğruluyoruz.

Kahvehanelerde, evlerde olduğu gibi burada da konuşulanlar gazete ve televizyonlarda söylenenlerin artıkları, orada burada söylenenlerin uyumlu uyumsuz harmanlanması. Aslında bir köy kahvesinde veya Üniversite kürsüsünde içeriği çok farklı gibi görünse de payda da aynı düşünce yöntemi var. Derinlemesine bir birikimin ürünü olmayan yorum ve akıl yürütmeler. Bu sığlık sadece siyasi bilincimize değil herşeye nüfuz etmiş. Elimde olmadan burada ciddi bir Türk Filmi repertuvarım oldu. Artık seyredemiyorum midem tutuyor. Bu senaryoları yazanların bu filmleri çekenlerin hiç mi derinlikleri yok, insan seyrettikçe isyan ediyor. İşte aynı sığlık arabesk müzik olarak ortaya çıkıyor veya şimdilerde yükselişe geçen popüler müzik...Evet ne yazık ki biz bunları hakediyoruz.

Türkiye'de halk hiç düşünmemiş. Onun yerine hep başkaları düşünmüş. Bu ülkenin hamuru bu. 1923 de toplumsal-siyasal yapının adı değişmiş ama bazı şeyler hiç değşmemiş. Abdülhamitler gitmiş Birinci Adam ve İkinci Adam gelmiş. Adlar değişmiş ama işleyiş aynı kalmış. Çünkü bu kültürün üzerine ancak böyle bir demokrasi gelişebililirdi. Bilimde dahi ne düşünülmesi gerektiği nereye kadar düşünülmesi gerektiği ona bildiriliyor. Bu yüzden zekası gelişmemiş bir çocuk gibi hafızası zayıf, düşünceleri birbirinden kopuk, temelsiz ve çelişkili. Böylece geçmişte olduğu gibi bugün de insanlar varolan toplumsal düzene çok uygun çünkü aldanmaya ve güdülmeye çok açık. Geçmiş dönemde egemenler bu kültürü yaratmış ve şimdi de böyle olması işe geliyor. Bu elbette kader değil ama bir kültür aşılması çok uzun soluklu bir mücadeleyi gerektiriyor. Bu sohbetleri dinledikçe bunu daha iyi anlıyorum.

27. 12. 1995

Sevdiğim,
Her ayın 27'si beraberliğimizin ay dönümü yani bizim günümüz. Ta ortaokuldan beri gün-ay-yıl anlamında tarih konusunda çok beceriksizim; tarihleri hiç aklımda tutamam. Ama küçük tatlı cadım gördüğün gibi artık bugünü hiç unutmuyorum. Bu titizlik sadece bizim günümüze özel, çünkü tarihlere karşı beceriksizliğim hâlâ devam ediyor. Aslında bundan rahatsız olduğum söylenemez çünkü bunun olumsuzluk olduğunu düşünmüyorum.

Bizim düşünce kültürümüzde özel günlere verilen önem çok belirgindir. Her ilin kurtuluş günü vardır; tarihi kişiliklerin ölüm veya doğum günleri çok önemlidir. Türkiye de tarih bilimi yanlış bir düşünce yönteminin sonucu olarak gün-ay-yıl anlamındaki tarihlerin biraraya getirilmesidir. Olaylar veya gelişimler bizler için sadece rakamlardan ibarettir. Onca sene Osmanlı tarihi okuduk ama kişisel bir çaba harcamamışsak Osmanlı toplumsal düzeni hakkında çok şey bilmeyiz. Bu yüzden rakamlarla aramın iyi olmamasını dert edinmiyorum hatta iyi olmamasına özel çaba sarfediyorum. Bana göre bunlar yüzeye ilişkindir ben ise herşeyi derinlemesine bilmeyi tercih ederim.

Kaşlarının çatıldığını görür gibiyim ama söyledim ya '27. 07 1994' benim için bir istisna. Her ayın 27'si bizim günümüz...bunu hiç unutmayacağım. Hemen hemen her 27'de ilişkimizin bir değerlendirmesini yapıyorum ve Temmuz 27'nin yaşamımın en güzel yoluna çıkan dönüm noktası olduğu biraz daha netleşiyor.

elimi sıkı tuk hiç bırakma!

Bir haftadır cezaevinde bir hareketlilik var. Bütün bunların sebebi geçen hafta başka bir cezaevinden nakil gelen bir mahkum. Ama öyle basit bir mahkum değil bütün gardiyanlar karşısında hazırola geçiyor. Bu haftadan görülen o ki o cezaevi kurallarına değil de cezaevi kuralları ona uyacak.

Para burada işte o kadar güçlü. İnsanlar onun önünde eğiliyorlar. Cezaevi toplumsal düzenin bir parçası değil mi elbette burada da hakim olan o. Daha önce dediğim gibi işleyiş burada biraz daha sade fakat daha yoğun.

Hukukta karakol aşamasından yargıtay aşamasına kadar para dönüştürücü rol oynuyor. Yargının bağımsızlığı ve kutsallığı ona endeksli. Cezanın infaz aşamasında da bu öneminden hiçbirşey yitirmiyor. Paran varsa telefon edebilir, iyi koğuşlarda ve iyi yataklarda yatabilirsin, iyi tedavi olur iyi muamele görürsün hatta kimsenin ruhu duymadan arasıra evine bile gidebilirsin.

Küçükken 'Adalet Mülkün Temelidir' sözünün ne anlama geldiğini merak ederdim şimdi bu cümlede bilmediğim hiçbir sözcük kalmadı ama bana artık daha anlamsız geliyor.

Sürecek

Betül Çotuksöken

KAVRAMLARA FELSEFE İLE BAKMAK

Ederi 1.500.000 TL

İNSANCIL

AHMET ÖZER:
"BİZİM YAPTIĞIMIZ BU MİRASA YENİ UFUKLAR KAZANDIRMAKTI"

Vedat YAZICI

evgili Ahmet Özer, 12. kitabın "Sarkaç." Kitaplarının yansı şiir, yansı düzyazı emeği. Son şiir kitabın "Aşkın Taçyaprağı" ile köşe yazılarını içeren "Sarkaç" aynı günlerde eline doğdular. İki sevinç birbirine karıştı. Kitaplarının çıkışının hemen sonrasında Tüyap İzmir Kitap Fuarına katıldın. Şiire öncelik verdiğini biliyorum; ama Sarkaç'la ilgili duygularını, yayımlanışındaki izlenimlerini öğrenebilir miyim?

-Sevgili Vedat, doğup büyüdüğüm, öğretmenlik yaptığım, sanat ve kültürünün içinde boylu boyunca kulaç attığım Trabzon'da yaşadığım yıllarda, zaman zaman kimi yayın organında yazılar yazmışımdır. Ancak bir gazetede köşe yazıları yazma konusunda herhangi bir teklif almamıştım. Böyle bir teklif gelince sıcak baktım. Her hafta yazdığım yazıların sayıları artınca da onları kitaplaştırmaya karar verdim. Kitabımın Ankara'da Güldikeni Yayınları'nın bir ürünü olmasından ayrıca kıvanç duydum.

Sarkaç, belirttiğin gibi, 6. şiir kitabım. **Aşkın Taçyaprağı**yla aynı günlerde çıktı. Tüyap İzmir Fuarına katıldım, okurlara kitap imzaladım. İki kitabımın birden çıkışı büyük sevinç oluşturdu bende. Doğrusu insanın söyleyeceği sözü olunca, türden türe atlıyor. Benim, bildiğin gibi daha öncelerde değişik türlerde kitaplarım yayımlanmıştı, bunlara köşe yazılarımı da katıverdim.

Sonbaharda kitabın ikinci cildini, yılbaşına doğru da üçüncü cildini çıkarmak amacındayım. Haftanın bir gününü köşe yazısı yazmaya ayırıyorum. Çocukluğumda okuduğum gazetelerin köşe yazarlarına özenir; benim de böyle bir köşem olsun isterdim. Yıllar sonra bu mutluluğu tatmak çok güzel.

"Sarkaç"ta 68 yazı var. Kitabı, iki kent arasında salınarak yazdığını belirtiyorsun; kitabın adı da bu betimlemeden geliyor olmalı. "Ekspres Yazılar" alt başlağını da ekleyerek "Sarkaç"adında topladığın bu yazıların oluşma nedenlerini biraz açar mısın?

-Trabzon'da haftalık olarak yayımlanan Ekspres gazetesinde YÖN başlığı altında yazdığım yazıların sayısı temmuz sonunda 175'e ulaştı. Bu gazetede yazmaya, orada görevliyken başlamıştım. Ankara'ya atandığım sıralarda hayli sorunlarım olmasına karşın, bu köşede yazmayı bırakmadım. Her yazımı da ilerde kitaplaştırmak amacıyla yazdım diyebilirim. Amacım; oradaki okurlarıma, burada yaşadıklarım konusunda bilgi aktarmaktı. Bunun yanı sıra bir aydın, bir sanat adamı olarak nerde hangi denizde kulaç attığımı vurgulamak istedim.

Bu yazılarda izlediğim filmler, oyunlar, sanat-kültür geceleri yer aldı. Katıldığım sanatsal etkinlikler yer aldı. Çağrılı olarak gttiğim festivaller, katıldığım paneller, açık oturumlar yer aldı. Okuduğum kitaplara da yer verdim, bindiğim otobüslere, trenlere de. Metroyu da anlattım, Ankaray'ı da. Kitapları da anlattım sokakları da. Çalıştığım okulu, görev yaptığım üniversiteyi, katıldığım mitingleri, yazdığım dergileri, konuşmacı olduğum toplantıları... En önemlisi zaman zaman gittiğim Trabzon'un çöl olup kurumaması, kirlenip yok olmaması için öneriler getirdim. Bu arada kuşkusuz gazeteci, yazar, şair dostlarımı unutmadım, onlara da seslendim.

-Edebiyat adamlarını öne aldığın yazılarında herhangi bir ölçüte bağlı kaldın mı? Öne çıkardığın şair ve yazarları hangi nitelikleriyle yazmaya değer buldun?

-Öncelikle Trabzon'un sanat tarihine adını altın harflerle yazan, KIYI dergimizin kurucusu Ahmet Selim Teymur'u anlattım. Ankara'da, adına saygı gecesi yapılan Ali Yüce'nin bu gecesine bir izleyici olarak katılmakla edindiğim güzellikleri yazdım. Yazmakla bitiremediğim, ancak bir gün üzerine ayrıntılı bir kitap yazmayı görev bildiğim Ömer Turan Eyuboğlu'nu gündemde tutan düşüncelerimi belirttim. Hayranı olduğum Tevfik Fikret'i yazmakla ona gönül borcumu biraz olsun ödemek istedim. "Trabzon'da Son Argonot" olarak niteleyebileceğimiz, sevgili şair İlhan Demiraslan'ı anlatmaya çalıştım. (Şurası bir gerçek ki bu toplum Demiraslan'a büyük haksızlıklar yaptı; bu has şairin değerini bilmediğimiz gibi onu çok da kolay harcadık. Bu topluma büyük hizmetler vereceği bir yaşta, birdenbire ölmesinin nedenlerini araştırmak gerekiyor.) Fikret Otyam, Yekta Güngör Özden, Hasan Hüseyin, Kansu, Metin Demirtaş, Rauf İnan, İbrahim Yıldız, Arslan Pulathaneli, Şevket Çulha, Öner Yağcı... yazdığım yazılara konu oldular. Kimileriyle dostluklar kurdum. Bir kısmının kitaplarıyla soluklandım; onları yakından tanımanın erincini duydum. Bir kısmıyla yıllar boyu süren dostluğumuz, onların ölümüyle hüzne dönüştü. Onların gidişiyle çok şeyler yitirdim. Oluşan acılarımı yazıya dökmek, onların anısına sahip çıkmak istedim. Burada belirgin bir yönte-

mim olmadı. Belki de tek ölçütüm oldu onları anlatırken: Sevgi.

-Yazar Osman Şahin'in bir sözü vardır. "Ağaca dibinden çıkılır." Trabzon toprağına bağlılığınla yazı emeğin arasındaki ilişkiyi bu tümceden yola çıkarak değerlendirir misin?

-Bu söz, bir işe dip noktasından, kökten başlamanın gerektiğini belirtiyor sanırım. Ben de işe doğduğum topraktan başladım. Daha doğrusu o toprağa bir borç ödeme yarışına girdim diyebilirim. İşin ilginci, Trabzon'un kültürel ve sanatsal toprağı böylesine zengin olmasaydı, benim yazı alanımın bunca zenginliği taşıması söz konusu olamazdı. Bizden önce nice kişiyi yetiştiren toprak, onların mirasını bizim kucağımıza bıraktı. Bizim yaptığımız, bu mirasa yeni ufuklar kazandırmaktı. Doğrusu çok kişinin emeği bir yerlerde küllenivermişti. Ben daha öncelerde yayımladığım '**Onlarla Yaşadım**' adlı kitabımda, bu toprağın kimi insanlarının emeğini en ince ayrıntısına değin anlatmaya çalıştım. Tam da bitirdiğimi söyleyemem.

Her kentin eli kalem tutan insanlarının çevrelerine nasıl bakması gerektiğini, kendinden önceki insanların emeğine nasıl sahip çıkması gerektiğini, kentin kimliğinin öne çıkması için o kentle bütünleşen insanların emeğinin çok yönlü irdelenmesinin gerekliliğini kanıtlamak istedim. Çok kişi en yakınlarını benim yazılarımı okuyarak tanıdı diyebilirim. Biliyorsun sanat-kültür adamları, kendi yakınındakilerle yakın diyaloğu olan insanlar değil; o nedenle ailelerinden gerekli ilgiyi göremezler. Ölüp gittikten sonra onların ne yaptıklarını, biri oturup anlatır; yakınları bu kişinin sevdasını daha yakından öğrenmiş olurlar. Belki de bu konuya parmak basmak oldu yazdıklarım.

-Trabzon nere Ankara nere? "Benim Ankara'da ne işim var? Keşke toprağımda olsaydım daha çok üretirdim" deyip pişmanlık duyduğun zamanlar oldu mu?

-Sevgili Vedat, Ankara'yı ilk kez 1964 yılında gördüm. O yıldan bu yana yüzlerce kez buraya gidip geldim. Ankara bildiğim, tanıdığım bir ortam. Üç yıldır sürekli kaldığım bu kente son gelişimde, bir gecekondu mahallesinde öğretmenlik yaptım. Oradaki insanların, topraklarını geride bırakıp kente inen köylüler olduğunu gördüm. Bir büyük göçebelik söz konusuydu. İlk geldiğimde ben de kendimi bir göçebe gibi gördüm. Bunu da **Sarkaç**'ta ikinci kişinin anlatımıyla vermeye çalıştım. Ancak zaman, koşullar, etkinliklerin coşkusu, yazdıklarım, ürettiklerim buraya iyi ki geldim, yargısına vardırdı beni. Yeni dostlar edindim, kuşkusuz öğrettiklerim de oldu öğrendiklerim de. Başkentte yaşayan, yıllardır uzakta olmam nedeniyle mektuplaştığım kimi insanları yakından tanımak, onların dost meclislerinde bulunmak, bir erdem oldu benim için. Üst üste kitaplarımın çıkması, yeni bir ortamda görev yapmam, buraya gelmekle edindiğim olanaklar oldu. Bunlar da ufkumu genişletti diyebilirim. Üniversite ortamında sevdiğim insanlarla yan yana çalışmaktan kıvanç duydum. Hele eli kalem tutan bir dostum olarak seninle her gün karşılaşmak çalışkanlığımı artırdı diyebilirim.

-Önce iyi bir şair, sonra iyi bir yazar olarak gezip gördüğün, yaşadığın kentlerin yaşamındaki yerini anlatır mısın?

-Yaşamımda epey kent gördüm. Yurtiçinde olduğu gibi yurtdışında da gezip gördüğüm hayli kent oldu. Ülkemizden örnek vermek istiyorum. İstanbul'u çok kişi yazdı. Bu kente şiir yazmayan şair yoktur umarım. Ancak beni, bu ve bunun gibi kentlerin insanla çakışan tarafları ilgilendirmiştir. Bu konuyu Kıyı'nın ağustos sayısında yer alan "Kentler ve Kitaplar", **Aşkın Taçyaprağı**'nda 'Oturup Düşündüm Bir Akşam' adlı şiirlerimde anlattığımı sanıyorum. Kentleri gezerken kimi zaman faytonlara bindim. Kimi zaman otellerde yattım. Kimi zaman sahaflardan kitaplar aldım. Kimi zaman bu ketlerde yaşayan, görev yapan yüzünü görmediğim halde varlığıyla hep kıvanç duyduğum insanların varlığıyla mutlu oldum. Bu kentlerle bütünleşen değerli insanların izlerini aradım.

İyi şair, iyi yazar olduğum, benim için övgü olur. Yazıdaki emeğimin şiirdeki kadar olduğunu söyleyemem. Şiir bir sevda. Ancak elimden geldiğince bir şeyler yazmayı görev bilen bir insanım ben.

Orhan Veli, Yahya Kemal, Nazım Hikmet'in İstanbul'u, Orhan Kemal'in, Yılmaz Güney'in Adana'sı, Fakir Baykurt'un Burdur'u, Samim Kocagöz'ün İzmir'i, Metin Demirtaş'ın Antalya'sı, Metin Güven'in, Nadir Gezer'in Bursa'sı, bu insanların üzerinde ne gibi etkiler bırakmışsa benim üzerimde de doğduğum Trabzon'un o denli etkisi oldu.

Tanpınar'ın Beş Şehir'ini düşünün. Tanpınar'ın bu kentlerle gönül bağı olmasaydı onları yazabilir miydi? Kentleri iyi tanıyıp, onlardan gizemli alanlar keşfederek yaşamımıza ilginç güzellikler katacağımız bir gerçektir.

-Ankara şu anda senin edebiyat yaşamında ne ifade ediyor? Bir edebiyat adamının edebiyat örgütüne bağlanmasını gerekli buluyor musunuz?

Şair ve yazarları olduğu katar, sanatın diğer alanlarında ürün veren sanatçıları bir araya getiren değişik kuruluşlar görmekteyiz.

Yazın alanında Edebiyatçılar Derneği, PEN Yazarlar Derneği, TYS (Türkiye Yazarlar Sendikası) şimdilik bunlardan birkaçı. Farklı düşüncede olanları bir çatı altında toplayan, bunlara benzer birimlerin de etkinliklerini sürdürdüğünü bilmekteyiz.

Bir edebiyat örgütü, sanat adamının üretiminde, onun alanının genişlemesinde, ufkunun zenginleşme-

sine, yazdıklarının geniş kitlelere ulaşmasında önemli yer tutuyorsa böyle bir birimin yaşaması çok önemli. Durumu bu açıdan değerlendirmek gerekiyor. Burada bir noktaya işaret etmek gerekiyor. Bu örgütler sorumlu birimler karşısında yaptırıcı bir güce sahip midir? Bu soruya 'evet' yanıtını vermek çok zor. Yazar haklarının korunmasında, telif yasasındaki değişikliklerde, hatta edebiyatçıların basın adamları gibi sarı basın kartı taşımaları konusunda bir yaptırımımız olabildi mi?

Yayın organları çıkararak, üyeler arasında iletişim kurarak, bir coşkuyu sürekli kılarak varlığını sürdürmeye kararlı örgütlerin yaşaması gerekiyor. Yazarın örgütlenmesi yazınsal üretgenliğinin amacından çok aracı olmalıdır.

-Ödüller almış bir yazar olarak edebiyat ödülleri hakkında ne düşünüyorsun?

-Ödüller aldıktan sonra, ödüllere karşı olanların içtenliğine inanmıyorum. Onları tutarsız buluyorum. Ödüllerin tartışılır boyutu, sürekli artışı, değerlendirmelerdeki nesnelliğin yara alması bu alanda farklı görüşler oluşturdu. Özellikle genç insanların ödül alarak bir yerlere tutunması, adının yaygınlaşması çok önemli. Bence gençlerin ürünleri için ödül bir sınavdır. Ancak ustalara ödül verilirken bir yapıtı değil bir yerde yaşamı ödüllendirilmelidir. Bir de şunu belirtmek isterim: Ürün sahibinin yapıtıyla, adına ödül konan değerin arasında bir gönül bağının olması gerekmez mi? Yaşamında tek bir toplumcu dize yazmamış şairin, toplumcu bir şairin anısına düzenlenen ödüle katılması ve seçici kurul barajını aşmasından sonra, ödül aldığı değer üzerine konuşurken 'o benim ustamdı' yargısını, ödül bedeli olarak öne sürmesi içten olabilir mi?

-Söyleşi için teşekkür eder, yeni kitaplarda buluşmak üzere, esenlikler dilerim.

-Ben teşekkür ederim.. İkimizin de yeni kıtaplarda, yeni sevinçlerde buluşması özlemiyle esenlikler diliyorum.

Afşar TİMUÇİN

DÜŞÜNCE TARİHİ

Ederi : 4.000.000. TL.

İNSANCIL

KERBELA KAÇAKLARI

1. Leylasını yitirmiş Züleyha kuşları
Eyyüb vahalarında bıraktılar ötülerini
Yaralı bir yahudi kentinin unutulan göğünde
Gitgide büyüyen pi halkalarını kanatlaya kanatlaya
Uzaklaştılar patlak gözlü haham akşamlarından
Kendi kendine tenhalaştı Ziggurat'ın sevda türküleri
Mor salkımlı üzümler ezilmez oldu şaraba
Çıplak gecelerden çekti elini eteğini
Biber bakışlı esmer kadınlar
-ın tapınaklı belaltı

2. Ve Ali bıçaklanalı bir yıl dolmadan
Küf kokmaya başladı Küfe'nin buğday ambarları
Ve yıllar sonra arapça bir duanın ortasında
Kerbela kanı karıştı çölün karnına
Ve çöl kumdu
ve çöl susuzdu
ve çöl umutsuzdu
Güneş döngülerinde unutulurken gök mavisi
Oniki parça oldu tanrıların kutsal sesi
Oniki parça oldu insan
Ve ölmedi

3.Asi'nin kıvrımlı sulak kıyılarına vardığında
Körlüğünü anladı sam yeli
Ve yekindi birdenbire insan
Çatlak dudaklarında Akdeniz'in kız dudağı
Kıldan ince kılıçtan keskin
İlk kez apdestlendi sularla
Yıkandı çöl
yıkandı gök
yıkandı aşk
Serpti tohumunu aç topraklara
Portakala aşıladı turunçları
Bereketli yağmurlarda ıslandıkça
Barıştı yüreği gökle
Barıştı Yerle

Sabahattin YALKIN

DEDEMİN ÖYKÜSÜ

Şevket YÜCEL

Dedem evimizin güneşiydi. Her sabah kalkar kalkmaz bize sevgi dağıtırdı. Odaya girer, bir yaşındaki kardeşimi kucağına alır, başlardı dumbala yapmaya "Dumbala yavrum dumbala! Dumbala gülüm dumbala!..." Sonra onu bırakır, beni alırdı kucağına. Ben, o zaman altı yaşındaydım; ama dedem beni bebek yerine koyardı. Kucağına alır almaz, o bembeyez bıyıklarını yanaklarıma sürer, başlardı gene dumbalaya "Ey dumbala dumbala! Haydi yavrum dumbala!... Dumbala dedim, dum dedim; gel gögsüne kon dedim. Dalda azık çıkını; dedesi yesin çükünü," diye söylenir dururdu. O böyle yapınca ben de onun yanaklarıyla kulaklarını sıvazlar, "Haydi dede bir dumbala daha yap," derdim. Beni kırmazdı. Tatlı tatlı güler, bir dumbala daha yapardı.

O yıl yetmişindeydi dedem. Yaşını hiç üzerine almazdı. Arkadaşları kendine "Ey arkadaş! Mezara giden yol çok kısaldı," dediklerinde, şöyle karşılık verirdi: "Siz böyle kötü kötü mezarı düşünürseniz, elbet o yol kısalır. Bre akılsızlar dakikalarınızı, saniyelerinizi, günlerinizi şen geçirmeye bakın. İnsan durduğu yerde acı şeyleri doğurtmaya başladı mı yaşam ona zehir gibi görünür." Bunu derdemez, başlardı Nasrettin Hoca'dan fıkralar anlatmaya. Yöresindekileri bol bol güldürür, tatlı tatlı düşündürürdü. Dedemin kendine özgü yaşam görüşleri vardı. Odasına girseniz, kendi eliyle yazıp duvara astığı şu cümlelerle karşılaşırdınız: "Hergün en az yirmi dakika yol yürüyeceksin. Günün bazı bölümlerini gülüşlerle geçireceksin. Yaşam koşulları ağır da olsa onları küçümseyeceksin. Kulağının kapısını kötü şeylere kapayacak, güzel sözlere açacaksın."

Dedem, bu dediklerini uyguluyordu. Hemen her sabah evden çıkar, kentin dışına dek uzanırdı. Kimi kez beni de alırdı yanına. "Oğlum, bu yürümek var ya..." derdi. "işte bu yürümek yüz doktordan iyidir." Ben o zaman işin anlamında değildim. Ancak, dedemin o sözleri söyleyiş biçimi, ağzından çıkan sesler hoşuma giderdi. Öylece giderdik yol boyunca. Yollarda kimse kalmayınca, dedem bir türkü tutturdu

Çamdan sakız akıyor/Kız nişanlın bakıyor/Koynundaki memeler/Turunç olmuş kokuyor."

Dedemin türkülerini öyle bir içten dinlerdim ki... Sanki otlar, ağaçlar, tepeler, gökyüzü, dallardan bakan, süzülüp uçan kuşlar, dedemin o seslerinden hoşlanır gibiydi.

Biraz ileri gidince bir tepenin üstüne otururduk. Dedem bana orada "Haydi oğlum, şimdi de ciğerlerimizi, özümüzü dinlendirelim," derdi. O tepeden Toros'ların bir bölümü görünürdü. Gözlerimiz serilip giden ovaya takılır kalırdı. Gökyüzü usulca okşardı yüzümüzü. Sonra da öbür yanımızda dizi dizi uzayan zeytin ağaçlarına bakardık. O anda dedemin, "Ohh!" diyen sesi kafamda bir sümbül gibi açılırdı. Bir de dedemin ellerine takılırdı gözlerim. İncelmiş derisinin altındaki mor damarlar dokunsan patlayacak gibiydi. İşte beni korkutan o damarlardı. Onlara baktıkça hem ürperiyor, hem de gözlerimi oradan zor ayırıyordum. Öyle anlarda, dedem benim bir şeylere dalıp gittiğimi anlar, eliyle yanaklarımı tıpışlar, "Haydi dedesinin kuzusu, haydi gidelim gayrı."derdi. Gene düşerdik yola. Dinlenmiş olarak evimize gelirdik. Dedem küçük kardeşimi kucağına alır, bir dumbala daha yapardı. Böylece kikir kikir güldürürdü bebeği. Bebek güldükçe o da gülerdi. O zaman odamızın içine yayılan şenliğe doyamazdım. Oysa, bu her zaman böyle sürmezdi. Bazı kere de dedemin derin düşüncelere dalıp gittiğini görürdüm. Dayanamazdım, yanına gider "Dede canın mı sıkılıyor yoksa? Canın sıkılıyorsa, onu kovala gitsin," derdim. O zaman sevecen gözlerini yüzümde gezdirir, bir eliyle saçımı okşar : "Yok, yok; öyle bir şey yok oğlum. Ben her zaman sıkıntıyı kovalarım. Biraz dalmışım o kadar. Haydi gel, bin sırtıma, seni gezdireyim," derdi. Binerdim sırtına. Dedem, odanın içinde oradan oraya gider gelirdi. Annem uzaktan bize bakar, gülümser, biz de dedemle birlikte gülerdik. Dedem bununla da yetinmezdi. "Haydi oğlum, gel kucağıma; bir de seni dumbala yapayım," derdi. Zayıf olduğu halde, gene de rahatlıkla taşıyan kollarıyla kucağına alırdı beni. Göğsünün üstünde hoplata hoplata, "Dumbala oğlum dumbala! Dedesi neler ala... Benim oğlum büyüye. Dili şeker bal ola..." derdi. Çok severdim onun bu deyişlerini. Bir kez daha söylemesi için yalvarırdım. Kırmazdı beni, hemen başlardı dumbala yapmaya.

Dedem kimi kez masallar anlatırdı bize; kimi kez öyküler. Bazı kere de başından geçenleri anlattığı olurdu. Kollarına yaslanır dinlerdik. Kimi kez de cebinden cüzdanını çıkarır, bize bir resim gösterirdi. Bir gün gene cüzdanını çıkardı. Parmağının ucunu oradaki resme dokundurarak "İşte ben, işte ölen nineniz. Bu resmi gençlikte çektirmiştik," dedi. O zaman dedeme bazı sorular sordum

"Dede, ninem gelmez mi bir daha?"

"Gelemez oğul, gelemez!"

"Neden gelemez dede?"

"Ölen gelir mi hiç" Gelemez İşte..."

O zaman ölüm benim için anlaşılmaz bir sorundu.

Bir canlının sonucunun ne olacağını düşünemezdim.

Dedemin gözleri hep resimdeydi. Bir kendine bakıyordu, bir de nineme. Dalıp gitmişti bir yerlere. Gözleri resimdeki yüzlere yapışıp kalmıştı. İkidebir parmaklarını avuçlarına gömüyor, sonra geri açıyordu. Yanında bizim olduğumuzu unutmuştu. Nasılsa az sonra ayıktı. Yorgun gözlerle yöresine baktı. Sonra o resmi cüzdana koydu. Bana döndü "Gel oğlum bahçeye inelim," dedi. Birlikte indik. Kayısıdaki kuşlar bir daldan bir dala uçuştular. En yüce dallardan birindeki kuş, tek gözünü çevirip bize baktı. Bu bakışla sanki bir diyeceği vardı. O zaman meyve ağaçlarındaki çiçekler dökülmeye durmuştu. Kayısının altı bembeyazdı. Güneş, zamanının ikindine yakın olduğunu söylüyordu. Dinlendirici bir serinlik vardı. Dedem varıp kayısının gövdesine elini dayadı. Yüzündeki kıvrıntılar derinleşti. öylece durdu. Bir şeyler düşündü. "Bak oğul," dedi, "Şu gördüğün kayısıyı on beş yıl önce ben diktim. O da senin gibi körpeydi bir zamanlar. Sonra büyüdü. Meyvelendi. Sen de bir gün öyle olacaksın. Çocukluk bitecek, delikanlılık gelecek; sonra baba olacaksın, sonra dede. Yaşam böyledir işte oğul. Her şey zamanla değişir."

Ben o zaman dedemin sözleri üzerinde düşünmemiştim. Kendi kendime "Keşke ben de bir anda dede olsam," diyordum. Öylesine hoşuma gidiyordu dedelik.

Dedemle kayısının altına oturduk. Kuşların kanat sesleri kulaklarımızı doldurdu. Gözlerimiz yukarıya kaymıştı. Kuşlardan ikisi cilvelerle sevişiyorlardı. Daha önceleri dedem bana kuşların sevişmelerini bir güzelce anlatmıştı. Bu yüzden ona kuşlarla ilgili soru sorma gereğini duymadım. Kuşların devinimleri hoşuma gitmişti. Dedem gözlerini dikmiş, ağacın dallarına ilgiyle bakıyordu. Arasıra yere dökülen çiçek yapraklarını eline alıyor, biraz seviyor, gene toprağa bırakıyordu. Az önceki derin düşüncelerden sıyrılmış, yüzü gülmüştü. O anda kümesteki horoz öttü. O kırmızı horozun sesi de kırmızı gibi gelirdi bana. O ses gökyüzüne karıştıkça horoza bir başka anlam katardı.

Orada otururken dedem bana küçük kardeşimi getirmemi istedi. Koşup getirdim. Onu kucağına aldı, parmağını uzatarak kayısının üst dallarındaki kuşları gösterdi. O, çocuğu severken hep gülmesini isterdi. Çocuk gülmeyince dedem başlardı dumbala yapmaya "Haydi oğlum dumba! Dumba oğlum dumba! Bahar gelmiş dumba! Çiçek açmış dumba! Kuşlar uçmuş dumba! Dumba, dumba, dumba! Dumba oğlum dumba!..." Dumba yapınca çocuk içten bir sevinçle gülmeye durdu. Dedem sevinmişti. "Ha şöyle," dedi, "güleceksin işte. Sen de güleceksin, ben de güleceğim, onlar da gülecekler. Dünya gülüşlerle boyana ki insanoğlu yaşadığını bile."

Kimi günler kendi yaşdaşı olan arkadaşlarını görmek için çarşıya giderdi. Oradan dönmesi gecikince içimde büyük bir boşluk duyardım. Babam nasıl olsa akşamdan akşama gelirdi. Ona alışmıştık. Günlerimiz dedemle geçtiğinden ilk aradığımız kişi oydu. İlle de tez gelmeli, bizimle yarenlik etmeli, sırtına bindirmeli, bir türkü söylemeli, bir masal, bir öykü anlatmalıydı. Günler ancak böyle şirinleşiyordu.

Bahçedeki güller de açtı. Kırmızı, sarı, turuncu, beyaz güller... Bu güllerin hepsini dedem aşılamıştı. İşte biz, bu yüzden güllerin yapraklarında biraz da dedemi görürdük. Bir gün gene dedemle birlikte bahçeye indik. Annem balkondan bizi izliyor, ta içinden coşan bir sevinçle gülümsüyordu. Güllerin yanından geçerken gene bir türkü tutturdu dedem. Ağaçlar dinledi bu türküyü; kuşlar dinledi: toprak dinledi; biz dinledik. O zaman dünyanın en güzel türkü söyleyen kişisi bize göre dedemdi. Kimi zaman o yetmişindeki kişi öyle bir çocuklaşır ki... Hele radyoda sevdiği bir oyun havası çıkarsa, hemen benim elimden tutar, "Gel birlikte oynayalım," diye tutururdu. Ben ne etsem beceremezdim. O zaman dedem parmaklarını şıkırdatarak müzikle uyuşan devinimlerle döner dururdu. Onu gören annem : "Baba gayrı oynamak pek yakışmıyor sana," diye konuşurdu. Dedem o söze hiç gücenmez, "Kızım," derdi, "insan dediğin her yaşta oynayabilmeli. Aldırma, ben kendime yakıştırıyorum ya, sen ona bak."

Dedemle geçirdiğimiz hergün bir bayramdı. Bizi biraz üzgün görse ortalığa şenlik katardı. Ona göre gülmeyen insanlar yaşlıydı. O yaştaki çocuksu yapısını seviyordu. "Bir gün içimdeki bu türkü söyleme, bu oyun oynama coşkusu giderse beni o zaman yaşlanmış görebilirsiniz," derdi. Önemli bir korkusu varsa, o da yatağa düşüp kalkmamak, en yakınlarını bile usandırmaktı. Bu alandaki yargısını zaman zaman yinelerdi.

Her sabah yirmi dakikalık yürüyüşünü kesinlikle yapardı. Kış da olsa, yaz olsa yapardı. Bir gün gene yürüyüş için evden çıkmıştı. Aradan çeyrek saat geçmeden evimizin önünde bir taksi durdu. Arabadan fırlayan üç kişi kapıları açarak dışarı fırladılar. Sonra içeriye eğildiler. Derken, bunlardan birinin kollarında dedemin sapsarı kesilmiş yüzünü gördüm. Acı bir çığlık attım. Annem yanıma koştu. O üç kişiden biri dedemin ayaklarından, öbürü omuzlarından, üçüncüsü belinden tutmuş eve getiriyorlardı. Getirip sedire yatırdılar. İçlerinden biri "Bu amca yürürken kendiliğinden yere düştü. Yerinden kalkamayınca taksiye koyup eve getirdik," dedi.

Dedem, bir bacağıyla bir kolunu oynatamıyor, ayrıca konuşamıyordu. Gözleri korkulu ve ağlamaklıydı. Babam, annem, kardeşlerim hep başındaydık. Ürkek gözlerini yüzümüze dikerek hep bir şeyler anlatmak istedi. Oysa ağzından çıkan sesler dudaklarında sözlüklere dönüşmeden parçalanıp gidiyordu. Ağzıyla anlatamadıklarını eliyle duyurmak istedi. Sonra bana uzattı elini, yüzümü yüzüne çekti, iki yanağımdan öptü

Onun birkaç gün içinde iyileşip kalkabileceğini beklemiştim. Gelgelelim, nice günler geçti, dedem kalkamadı. Korktuğu başına gelmişti. Doktorlar gelip gitti, iğneler vurdular, reçeteler yazdılar. Bütün bu yapılanların hiçbir etkisi olmadı. Annemle babam çok iyi baktılar dedeme. Pisliğini attılar. Terini sildiler. Suyu

yordu. Gözleriyle, oynatabildiği eliyle duyurmak istiyordu diyeceklerini. Dudak ve el işaretiyle sigara istediği günler oldu. Doktor yasak ettiğinden veremedik. İşte o zaman dayanamıyor, yüzünü öbür yana devirerek ağlıyordu.

Dedeme onca iyi bakıldığı halde yatağa düşmesinin ikinci ayına girince belinde kocaman bir yara açıldı. O yaranın temizliği yapılırken bakmaya korkuyordum. Günlerimin bir kısmı dedemin başında geçti. O, yatağa düşeli evin her yanını saran şenlik bitti. Türküler kesildi, oyunlar gitti. Evin en kocaman direği gayri upuzun yatıyordu. Bir gece hiçbirimizi tanımaz oldu. Soluklarını güçlükle alıp verdi. Nihayet sabaha karşıydı; başı bir yana dönüverdi; gözleri tavana çakılı kaldı. Babam, "Bitti," dedi, "son soluk bitti!.." Hiç konuşamıyordum. Karyoladaki yorganın çiçeklerine, dedemin yüzündeki o beyaz örtüye öylece bakıyordum. Ne olursa olsun, onun ölümü bana yalan geliyordu. Biraz sonra yüzündeki örtüyü atıp bize bakacağını sanıyordum. Ama o örtü hiç açılmadı. Evimiz insanla dolmuştu. Dedemi bahçeye çıkararak üstündekileri soydular. Sonra onu bir tahtanın üstünde yudular. Kefenlediler; bir tabuta koyup götürdüler.

O anda gökyüzünün parçalandığını, dağların yıkıldığını sanmıştım. Acılar gözyaşlarımı kilitlemeşti. Ağlayamıyordum. Onun oturup kalktığı yerle'de ölüm sarısını yansıtan bir boşluk kalmıştı. Hemen geri dönecek, kapıdan girecek gibime geliyordu. O günün gecesi uzadıkça uzadı. Beklenen gelmiyordu. Ölümle dedem arasında alabildiğine bir yabancılık görüyordum. Devrisi gün; babam, annem, kardeşlerimle onun gömütüne gittik. Orada, öbür gömütlerin arasında bir yığın kırmızı toprak vardı. Sesim çıkmıyordu. Gözlerim o kırmızı toprağa çakılıp kalmıştı. Dedemin kardeşimle beni kucağına alarak, "Ey dumbala dumbala! Haydi yavrum dumbala! Dumbala dedim, dum dedim; gel göğsüne kon dedim," diyen sözlerini anımsadım. Başımı kaldırıp biraz öteye devirdim gözlerimi. Karşımda irili ufaklı binlerce gömüt taşı dalgalanıp gidiyordu. Ne diyeceğimi bilemedim. Yalnızlığımı zor götürüyordum. Kuşlar gömütlüğün üstüne dönüp durdular. İnce bir yel çocuk denecek bir çamın dallarını salladı. Güneş toprağı kucaklamış bir esriklik içinde öpüyordu. Ufuklarda uzayan dumanlı dağlar; ayağımın ucundaki toprakla taşlar; ağaçlar, kuşlar gökyüzü ve otlar her şeyden habersizdi. Birbirimizle hiç konuşmadık. Babam, "Gidelim," dedi, "gidelim gayrı," Üç beş adım gidince geriye dönüp baktım. Ardımızdan, "Güle güle!" diyen hiç kimse yoktu. Oysa ben ayrılırken, "Hoşçakal dede!" demiştim. Biraz gidince durduk. Bakışlarımız gene o toprak yığıntısındaydı. Ve o yığıntı öbürlerinde olduğu gibi öylesine sesizdi ki...

Orada kendi kendime şunları dedim "Ey gidi dede! sen dünyayı gülüşlerle doldurmak isteyen biriydin. Şimdi o gülüşlerini özledim senin. Sesini, yüzünü, konuşan gözlerini, damarlı ellerini, yanaklarıma sürdüğün bıyıklarını özledim. Ne olur, yattığın yerden kalksan da bizi bir daha güldürebilsen. Bir türkü söylesen. Şıkır şıkır oynasan..."

BEKLEYİŞ

Yapraksız bir ağaç,
konuşuyordu
gecenin karanlığına;
iri mi iri,
güçlü mü güçlüydü;
Baharda umudu...ve
şöyle diyordu,
kart ağacın kovuğu:
-Uyanması için
içimdeki böceğin,
ılık ışıklarına
muhtacım Bahar.
.....
İri mi iriydi,
ağaç...
Küçük mü küçüktü,
böcek ...

Hilmi BÜYÜKŞEKERCİ

Gömütlükten uzaklaştık. Yürüyerek gitmeyi seçmiştik. Bir mahallenin sokaklarından geçtik. Evimize vardığımızda gün ikindi yerindeydi. Nereye baksam dedem karşıma çıkacak gbiydi. Ama çıkmadı. Boşluklar boşluklara eklenerek büyüdü. Babam "Üzmeyin kendinizi; hepimiz onun gibi ölüp gideceğiz. Kimi doğar, kimi ölür. Bu böyledir işte. Birkaç gün sonra unutursunuz," dedi. Sonra bir çalgı sesi geldi evimizin üst yanından. Ardından başka çalgılar karıştı ona. Derken bu sesler coşkulu bir oyun havasına dönüştü. O sırada annem bize bakarak dedi ki "İşte dünya böyledir. Bir yerde insanlar ölür, acılar duyulurken, öbür yerde çalgılar çalınır, oyunlar oynanır..."

1960 yılında Almanyanın Krefeld Kenti'nde doğdu. Köln'de ..... Felsefe ve Pedagoji eğitimi gördü. Öğreniminin ardından 1985 yılında Krefeld Kent Kültür Dairesi'nin Edebiyat Lektörü olarak işe başladı. Onun yanı sıra Edebiyat eleştirmenliği yaparak çeşitli gazetelere yazılar yazdı. 1992 yılında Münster Kültür Dairesi'ne Kültür Uzmanı olarak atandı. 1995 yılında Münster Üniversitesinde, Yabancılar İçin Almanca Bölümü'ne eğitim görevlisi olarak geçiş yaptı. Bu tarihten sonra yazar olarak edebiyat ve sanat değileri ile günlük yazınsal ve görsel basında daha sık adından söz edilmeye başlandı.

SAKLAMBAÇ OYUNU

Kapalı perdelerin ardında
Soyunur vucudumuz
Bir kaç dakikalığına

Bütün inceliğiyle
Senin çığlığın
Dağılır
Dudaklarımızın arasında

Dansa durur
Dudaklar
Makyajsız sade tende

Sonra sakinleşir vucut
Bekler sessiz bakışlar
Yeni bir saklambaç oyununu

Orada İpler Asılıydı Rüzgara
Sassafras Verlag -Krefeld (1987)

KAR

Kar
Günlerdir trenpenceresinin ardında
Öylesine beyaz, bizim sessiz yoldaşımız
Aralık zor

Sibirya ormanında
Dostoyoveski'nin düşlerine sığınmış
Dört yıl zincire vurulmuş bileklerle

Katorga'da Omska'nın ölüler evinde
Nerede o Pirelerin çevrelediği ruhlar arkeolojisi
Ve o homurdayarak kaçan dualar

Parlayan bu soğukların buzları
Bir iç çekiştir her sabah bizim bölümde
Yükseliyor nihayet semaverin buharı

Niederrein Yazarları'nın Edebiyat Dergisi
No: 40 Eylül 1998

AİLE FOTOĞRAFI

Annem o sevimli ve iyi yürekli kadın
Büyük anne yeni şapkasıyla dolaşan
Teyzem kırmızı eteğini rüzgara veren
Dedem bastonunu tıkırdatan
Amcadır ciddi bakışlı göbekli adam
Bacım her zaman zarif ve şık giyinen
Benim gıdasızlıktan bir dal gibi olan
Kardeşim büyük ve selvi boylu olan
Babam alır bizi sert dizine
Ne ister benden daha şu çıplak yalnızlık
Benim sürekli hepsine nazik olması gereken
Burada en küçük ve yalnız olan

Am Erker Edebiyat Dergisi
No: 34 Kış sayısı 1997/1998

POSTA KARTI

Size eşsiz selamlar
Bu güzel havada
Sahil bir rüya
Gün batışı bir fantazi

Kaldığımız otel birinci sınıf
Fiatlar ucuz
Garsonlar birer gül yüzlü dost
Yemeklerin tadına olmuyor doyum
Donanmış çevredeki çiftlikler
Mutluluk veren hafif bir romantizimle

Geçişi yavaşlatıyor
Caddedeki cenazeler
Yeni duygularla besleniyoruz
Rahatımız yerinde

Sri Lanka'da dostlara
Çok Selamlar

Orada İpler Asılıydı Rüzgara
Sassafras Verlag - Krefeld (1987)

Almanca'den çeviren: **Molla DEMİREL**

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Kasım Salı

Yazmanın bir anlamı kaldı mı diye düşünüyorum günlerdir. Bir yansıtmanın...bir saptamanın ötesine geçmiyor yazmak ya da konuşmak. Son olaylara bakalım. Türkiye'de devrimciler, yıllardır...yıllardır söylemediler mi şimdi önümüze "şok haber" diye sürülenleri. Söyledikleri için türlü işler geldi devrimcilerin başına.

Beşyüz metrelik kaldırım yapımı bile soygun düzeninin içine oturtuldu. Devrimcileri katledenlerin geçim yeri oldu, kaldırım yapımları...otoparklar... "sermaye" burda duramazdı. "Sermaye" baraj yapımlarına, ordan bankalara yürüdü. Ama sistem bile böylesine kanlı, böylesine kırdılı-vurdulu yürüyüşü kaldıramadı. Zincir kırıldı.

Şimdi "temiz toplum" deniyor. Bu "kirli toplum"u yaratanlar nasıl olur da "temiz toplum" kurabilir.

Tabii benim politikacılardan bir beklentim yok. Ama bu durumda bile sorunun üstünde duramamalarını, sorundan ötürü iktidar kavgası vermelerini hayretle izliyorum. Politikacıların tek bir amacı var. Öbürünü gözden düşürmek.

Böylesi bir ortamda yazmanın...konuşmanın anlamı nedir diye soruyorum kendime.

20 Kasım Cuma

Abdullah Öcalan İtalya'da. Türkiye'de kıyamet kopuyor. "Abdullah Öcalan'ı bize ver" diye. Burda anlamadığım bir nokta var. Öcalan'ı Suriye'den neden istemedik. İstedik de Suriye mi vermedi. Yoksa uluslararası saygınlığı olmayan bir ülkeye gideceğini mi düşündük.

İtalya"dost ve müttefik" bir ülkeymiş: Bunun için Abdullah Öcalan'ı vermeliymiş. Şunca yıl geçti devletlerarası dostluk olamayacağını öğrenemedik.

Sorun şurda. Türkiye'yi yöneten sağ partiler, yıllardır...yıllardır hiçbir soruna çözüm üretemediler. En sonunda çözümsüzlük Türkiye'yi bu duruma getirdi.

İşte sorunlardan biri...idam cezası. Adalet Bakanı, idam cezasını kaldırmak için harakete geçti. Sonra n'oldu. İdam cezasını kaldırırsak, bunu halka kabul ettiremeyiz dediler.

Yöneticilik bu mu. Yönetici, doğru bulduğunu n'apar yapar, halka kabul ettirir.

İşte bir saat öncesini göremeyenler...sağcı politikacılar her şeyi bir birine karıştırdı. Şimdi her adım atışta birbirlerini düşürmeye çalışıyorlar.

25 Kasım Çarşamba

Ekim ayı ortalarında Tarsus'tan aradılar. Arayan Lütfi Ünlü...**Tarsus Kayserililer Kültür ve Tanıtma Derneği**'nden. Tarsus'tan arandığım gün, Oral Çalışlar'ın Tarsus'la ilgili yazısını okuyordum.

Lütfi Bey, telefonda şunları söyledi. **Nasım Hikmet'i Anma Günü** düzenlemek istiyorlarmış...hem Mersin'de hem Tarsus'ta. Gidiş-geliş uçakla. Oral Çalışlar'ın yazısında anlattığı Roma Yolu'nu gezip gezemiyeceğimi sordum. "Tabii" dedi Lütfi Bey, ben de "Evet" dedim.

21-22 Kasım Tarsus'taydık Berrin Taş'la...21 Kasım cumartesi sabahı uçağa bindik.

Uçakta gazeteler...Tabii Öcalan sorunu. Biz, neden-sonuç ilişkisini doğru kuramayan bir toplumuz. Bundan ötürü sorunları çözemiyoruz. Sorunların önünü tıkıyoruz.

Bakın şimdi bir sorun var önümde. Afşar Timuçin'in **Düşünce Tarihi**'ni 1997 yılında bastık. Bir de baktık yıllar önce **BDS**'nin bastığı bu kitap ortalığa çıkıverdi. Elinde kalmıştır dedik sesimizi çıkarmadık. Ama bu yıl baktık, Tüyap'da **BDS** standında **Düşünce Tarihi** satılıyor.

Bu düpedüz bir hakka saldırı. Bu saldırıyı nasıl önleyebilirim diye hukukçularla görüştüm. Mümkün değil dediler.

İşte sorun bu. Hakka saldırıyı yasal yönden önleyemiyoruz. Ama bu sorun kaba kuvvetle çözülür. Kesin çözülür. Ben kaba kuvvete karşı olduğum için bu yola girmiyorum. Ama herkesin böyle düşünmesi beklenemez.

Bir sorun daha. **Cumhuriyet**'teki haber şöyle başlıyor. "ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in bu iki partinin karşılıklı ağır suçlamaların içeren önergeleri sonucu kurulan mal varlığı soruşturma komisyonlarında yine bu partilerin komisyon üyeleri tarafından aklanmaları toplumda büyük rahatsızlık yarattı".

O kadar.

Aslında ikisinin de yargılanması gerekiyordu. Bülent Ecevit "Eski defterleri kapatmanın uygun olacağını düşündük" diyor.

İşte görüyorsunuz sorunlar böyle kapatıla kapatıla, bir gün bıçak kemiğe dayanıyor, insan patlıyor.

Hiç kimse unutmasın, Anadolu halkının geleneğinde "Ferman padişahınsa dağlar bizimdir" karakteri önemli bir öğedir.

Uçak Adana'ya dokuz sularında indi. Lütfi Ünlü'yle avukat İhsan Çalıcı bizi karşıladılar.

27 Kasım Cuma

İhsan Çalıcı'nın kullandığı arabayla doğruca Tarsus'a gittik...**Öğretmenler Evi**'ne. Şimdi şunu söylemem gerekiyor. Başta **Öğretmenler Evi** olmak üzere, hiçbir resmi kuruluşun "ev"inde kalmayacağım bundan böyle. Buralardaki resmi hava sinirime dokunuyor.

Tarsus Öğretmenler Evi üstelik pis. Benim kaldığım odada kültablası tepeleme çekirdek kabuğu doluydu.

Berrin Taş'la çay içmek için salona girdik. Bütün masalar dolu. Öğretmenlerimiz iskambil oynuyor. Salonda kadın öğretmen yok.

Daha sonra İhsan Beyle öğlen yemeği için Şelale'deki lokantalardan birine gittik. Sonra Mersin'e. Mersin'de iki etkinliğe çıkacağız. Biri 18.00'de, biri 20.00'de. Ama saat 18.00'deki mümkün olmadı. Ses düzenini kasten bozmuşlar, Tarsus'tan ses düzeni geldi.

Etkinlik şöyle. Önce Özgür Çiftçi'den saz dinletisi. Sonra Nazım Hikmet'le ilgili saydam gösterisi. Saydam gösterisinden sonra ben konuştum. En sonda Berrin Taş'ın şiir dinletisi. Şiir dinletisinde müzik de var. Kemanda Basri Budak, bağlamada Tolga Yaygın, neyde Salih Yedican.

Bu arada o gece İl Kültür Müdür Yardımcısı Mehmet Çalışkan'la tanıştık.

Ertesi gün İhsan Bey, Mehmet Bey, ben, Berrin Taş, Tarsus'u gezdik. Roma Yolu, Kleopatra Kapısı, St Pol Kuyusu, Eshab-ı Kehf mağarası.

Tarsus'ta iki etkinlik yapılacak. Saat 18.00'de etkinlik için herkes yerini aldı. Provalarda gürül gürül çalışan ses düzeni çalışmıyor. Sesi düzenleyen kişi, parayı az bulduğu için...Kültür Merkezi'nin çalışanı olmasına karşın...ses düzenini bozmuş gitmiş. Yeni bir ses düzencisi bulundu. 30 dakika gecikmeyle etkinlik başladı.

Daha sonra ikinci etkinlik yapıldı.

Etkinliklere on üzerinden not verirsem, Mersin'deki 6, Tarsus'taki birinci etkinlik 9, ikinci etkinlik 10.

Tarsus'ta güzel insanlarla tanıştık. Yokluk içinde güzel işler yapmaya çabalalayan bu insanları sevgiyle, saygıyla anımsıyorum şimdi.

Tarsus'taki etkinliklere bir kişi çiçek gönderdi. MHP'li belediye Başkanı. Tarsus'taki hiçbir demokratik kuruluş **Nasım Hikmet'i Anma Gününe** çiçek göndermedi.

Ben, bundan utandım. MHP'li Başkan'ın çiçeğini de kaldırabilirdim. Kaldırmadım. Konuşmamda Nasım Hikmet'in özlediği, sınıfsız, sömürüsüz bir toplum bütün dünyada bir gün mutlaka kurulacaktır derken yalnızlığımı trajik bir şekilde duyumsadım.

Tarsus'taki demokratik kitle örgütleri, bu yalnızlığı bize yaşatmayı bir hak olarak görüyorlarsa onların demokratik kitle örgütü olmaya hakları yoktur.

Tarsus'ta Eshab-ı Kehf mağarasına gittiğimizi söyledim. Şimdi önümde Tarsus'u anlatan bir belge var. Hüseyin Adıbelli hazırlamış. Demokratik kuruluşlarının katkısıyla değil de **Ticaret Borsası**'nın katkılarıyla hazırlanmaş bir belgelik.

Adıbelli şöyle diyor. "Strobon, Tarsus'dan bahsederken onun İskenderiye ve Atinanılardan farklı olarak sadece felsefe ile değil, bütün öğrenim dalları ile ilgilenmekte olduğunun üzerinde durur. Bu da Tarsus'un bir üniversite kenti oluşunu belgelemektedir"

Böyle bir tarihi var Tarsus'un. Şimdi Tarsus'ta Eshab-ı Kehf mağarasındaki taşlara yüzünü gözünü sürüyor halk.

Bu insanlar bizim değil mi. Kimler bu insanları, mağara duvarlarını öpme durumuna getirdi. İnsanların taşlardan umar beklemelerinden kimlerin yararı var. Hadi diyelim, belli bir yaşa gelmiş insanları aydınlatamayız. Ama onlar çocukları da peşlerinden sürüklüyor.

İki şeyin sınırı yoktur. Biri cehalet, öbürü bilgi. Bugün Tarsus özelinde, ama Türkiye genelinde halk, cehaletin sınırsızlığına götürülüyor.

Soruyorum. Öğretmenlik, çocuklara, sınıfta, tarih, matematik, coğrafya öğretmek midir yalnızca. **Öğretmenler Evi**'nde sabahtan akşama kadar oyun oynayan öğretmenler, Tarsus'ta aydınlanma hareketi başlatmayı niye düşünmüyorlar.

Yüzünü gözünü, ağlaya ağlaya taşlara süren halkın, bir gün **Öğretmenler Evi**'ni taşlamasını mı bekliyorlar.

Ben birçok öğretmen tanıdım canını dişini takarak çevresini aydınlatmaya çalışan. Ayrıca Tarsus'ta Lütfi Ünlü, avukat İhsan Çalıcı, İl Kültür Müdür yardımcısı Mehmet Çalışkan, bir saniye olsun bizi yalnız bırakmadılar.

Sizler o sırada **Öğretmenler Evi**'nde oyun oynuyordunuz. Bu size yakışıyor mu...bu ayıp değil mi. Sizler, öğrencilerinize sabahtan akşama kadar oyun oynayarak mı örnek olacaksınız.

Bu ülkenin aydınlanma sorununu bir avuç insanın sırtına yıkmak ciddi bir sorumsuzluktur. Türkiye, cehaletin sınırsızlığına sürüklenirken, hele öğretmenlerin sabahtan akşama kadar oyun oynamaya hakları yoktur.

Oyun oynanan o salon derhal konferans salonu olmalı. Çevre üniversitelerden çağrılan bilim insanları önce öğretmenleri aydınlatmalı...daha sonra öğretmenler halka açık konferanslar vermeli.

Bizler, sıcak-soğuk demeden, hergün gecenin ileri saatlerine kadar aydınlatma konferansları verirken, zamanını kumarhanelerde, meyhanelerde geçirenleri lanetlemeyi hakkımız vardır.

İnsani sorumluluğunu bilince çıkarmış...ben insanım diyen herkes çevresinde aydınlanma hareketi başlatmak zorundadır.

İşte söylüyorum. Aydınlanma hareketi başlatılmazsa, bu ülke sınırsız cehaletin pençesinde yok olur gider.

Oyun oynadığınız o **Öğretmenler Evi**'ni yerlebir eder cehalet, cesetlerinizi de Tarsus şelalesine atar.

27 Kasım Cumartesi

Soğuk bir günde yazıyorum. Yaşamak zorunda bırakıldığımız şu tatsız günlerde, insanı sevindiren olayları da unutmamalı diyorum.

Tüyap Kitap Fuarı'nda bir gün **İnsancıl**'ın bölümünde oturuyorum. Bedrettin Aykın tanımadığım biriyle geldi. "Bil bakalım kim bu" dedi. Çıkaramadım. Abdülkadir Budak'mış. Eleştirmiştim ya...Sevindim Abdülkadir Budak'ın gelişine. Oturduk konuştuk.

Bir başka gün, yine eleştirdiğim Metin Cengiz de gelmez mi...

İşte böyle olmalı.

Birbirimizi eleştirelim...tartışalım ama birbirimize düşman olmayalım...arkadaşlığımız bozulmasın...selamı sabahı kesmeyelim. Güllük gülüstanlık bir ülkede yaşamıyoruz. Bu ülkede bizimle ilgili her türlü kararları cahiller veriyor. Karar mekanizmaları cahillerin, kişisel çıkarını insani yararların önünde tutanların elinde

Bir örnek veriyorum DGM'lerin uluslararası hukukta hiçbir dayanağı yok. Ama Türkiye'de DGM'ler insan sorguluyor, insan yargılıyor, insanlara ceza veriyor.

Bu nasıl olabiliyor.

Birbirini ağır bir şekilde suçlayan insanlar, Meclis komisyonlarında birbirlerini aklıyor.

Bu nasıl olabiliyor. Bunlar bir insanı ağır bir şekilde suçlama hakkını kimden alıyor, sonra aklama hakkını kimden alıyor.

Güllük gülüstanlık bir ülkede yaşamıyoruz. Bu yüzden tartışmalarımız, düşmanlığa yol açmamalı. Tam tersine, tartışa çekişe birbirimize sıkısıkı sarılmalıyız. Bu sarılmanın verdiği güçle karar mekanizmalarını ele geçirmeliyiz.Biz, ciddi, samimi, disiplinli bir çalışmaya girişirsek cehaletin, sömürünün kelepçesinden kurtarırız bu ülkeyi.

Bakın, İsmail Beşikçi yıllardır hapiste. Niye hapiste. Çete kurup halkı soyup soğana mı çevirdi. Hayır. Düşüncesinden ötürü...düşüncelerini söyledi diye hapiste.

Düşüncenin karşısına ceza yasaları çıkarılmaz. Düşüncenin karşısına düşünce çıkartılır.

Durum şöyle. Türkiye'de düşüncenin karşısına düşünceyle çık diyenler var. Bir de düşüncenin karşısına silahla, ceza yasasıyla çıkanlar var.

Karar mekanizmaları, düşüncenin karşısına silahla, ceza yasasıyla çıkanların elinde. Tarihin karanlığında kalması gerekenler 20. yüzyılda Anadolu'da karşımıza çıkıyor. Üstelik bizleri yönetiyor.

Bunu değiştirmek zorundayız. Bunun için de karşı görüşteyiz...tartışıyoruz diye düşman olmamak gerekir. Düşmanlık, bizim dışımızda bizim için karar verenlerin işine yarar. Bizim birbirimize düşman olmamızı, birbirimize saldırmamızı, birbirimizi hor görmemizi isterler. Böylece çeşitli yöntemlerle bizi, birbirimize kırdırtırlar.

Tartışalım...çekişelim, ama birbirimize düşman olmayalım. Birbirimize düşman olmaktan ciddi bir şekilde sakınalım.

28 Kasım Pazar

Yazma eyleminin, görünmeyeni, çeşitli ilişkilerle, olgularla saklananı göstermek olduğunu düşünmüşümdür hep. Ama yazarın bunu amaçlaması yetmez. Okurun da görünmeyeni gördükte dirseklememesi...görmesi gerekir.

Bu ayın başlarında, görünmeyenleri göstersem bile, görünenin dirseklendiği düşüncesine kapıldım. Bu yüzden zaten hep varolan karamsarlığıma bir de kötümserlik eklenince yazma eylemi üstüne düşünmeye başladım. Sonra yazmama kararı aldım. 17 gün yazmadım. Bu yüzden hem **Damar**'a, hem **Uzun Yürüyüş**'e yazılarımı son dakikada yetiştirebildim.

Neden kararımı değiştirdim.

Bir gün...Tüyap Fuarı günlerinde **İnsancıl** bölümünde oturuyordum. Genç bir kız geldi. Gülümser bir yüzle "Ne güzel yazıyorsunuz, göremediğimi gösteriyorsunuz, hiç düşünmediğimi düşündürtüyorsunuz" dedi.

O kadar...Sonra gitti.

Adını bile söylemedi, gitti. Günlerce düşündüm bu genç kızın söylediklerini. Uzun yıllar sonra bile olsa, bir genç kız...tek bir kişi, "görmediğimi gösteriyorsun"nuz dediyse, yazma eylemine devam etmelisin dedim.

Yazmazsam, konferanslarımı, seminerlerimi birdenbire kesersem kıyamet kopmayacağını biliyorum. Sorun bu değil.

Sorun şu. Yazma eylemi, insanlaşma mücadelesinde benim varoluş nedenim. Ben yazma eylemine başladıkta, beni hiç bilmeseler bile milyonlarca insanı düşünürüm. Yazı, hayata girdikte, mutlaka o insan için olmalıdır. Benim yazılarım mutlaka o insan içindir. Ama o insan, kişisel çıkarını, insanlaşma mücadelesinin önüne koymuşsa, benim yazım o insan için değildir.

Hiçbir yazımda insana karşı tek bir kelime bile yoktur. Yazma eylemi, işte bu anlamda benim için varoluş nedenidir. Bu neden kalkmışsa yaşamamın anlamı yoktur bende.

Milyarlarca insanın sıkı sıkıya sarıldığı hayatı bir saniyede yerlebir edecek bir karakterim ben.

Sonra o genç kız geldi "Görmediğimi gösteriyorsunuz" dedikte kötümserliğimi parçaladı. İçimde dolaşan, neredeyse içimi yerlebir edecek olan fırtınayı, gülümser yüzüyle dindirdi.

Milimetrik mücadele dedim hep...Yıllar önce konferanslarıma bir kişiyle başlamıştım. Dinleyenim bir kişiydi. Yıllar sonra yeniden...yazma eylemine bir kişiyle başlıyorum...o genç kızla.

Az gittim, uz gittim bir arpa boyu yol gittim demiyorum. Bir insan kocaman bir dünyadır diyorum.

30 Kazım Pazartesi

Dün **Aydınlık**'ta (S.593) Baskın Oran'ın yazısını okudukta güldüm. Tabii Baskın Oran'ın yazısına değil.

Baskın Oran Türkiye için şöyle diyor. "Batılı olmak istediğini durmadan söyleyen bunun için durmadan insan hakları sözleşmesi imzalayan, ama bu belgeleri ve farklılık gösteren vatandaşlarının haklarını durmadan ihlal eden bir ülke.,,

Ne tuhaf değil mi, durmadan insan hakları sözleşmesi imzalıyoruz, ama durmadan insan haklarını çiğniyoruz. Buna gülmedim.

Beni güldüren Baskın Oran'ın şu dedikleri, "her tazminata mahkum oluştan sonra, Türkiye'nin yine aynı ihlal suçunu, bir daha, bir daha, inatla işlemesidir"

İşte buna güldüm.

Esenlikli bir gülüş değildi tabii, sinirli bir gülüştü bu...Zavallı Türkiye...acınacak halk...kimlerin elinde.

Baskın Oran, bu iş çözümlenmeli dedikten sonra şöyle devam ediyor, "Yoksa sürekli yumruk yiyen boksör gibi beyin travmasına uğrayacağız"

İşte burda kahkahamı tutamadım.

Durum şöyle.Çakıcı...Yigit...kasetler...Apo...İtalya...gensoru...örtbas edilen yolsuzluklar...diye üst üste ağır yumruklar yerken, **İnsancıl**'a biri giriyor... elinde makbuzlar...çöp vergisi...gecikme faizi...

Berrin Taş, sağlık sigortamızın akıl hastalıklarında geçerli olup olmadığını sordu, bizi sigortalayan şirkete. Akıl hastalıklarında geçerli değilmiş sağlık sigortamız.

Anlaşıldı. Sıkı durmak gerekiyor.

ACILARINI DEĞİŞTİR

Dolmuşlarda türküyüm arabesk
Acılarını değiştir

Ezgilerde ekmeğin türküsüyüm
Gurbet Kuşudur Türkçe

Adım benziyor kalabalıkta
İsminize yüzünüze
Özgürlüğünüze saz çalarım
Binlerce gece
Uçururum barış güvercinleri
Delirdi yüreğim
Sevdam parmak uçlarımda zincirdir

Bir bardak Anadolu içsem dereden tepeden
Güller gonca gonca taze terli yaralarımdan

Bir saz çalsam tomofillerinde yolların
Kuzeyden güneye
Batıdan doğuya
Cesaretim turnalar kanadında
Bal yapmağa başlarken dağlarda
İner bulut iner türkü iner rüzgar dudağıma
Bıyıksız köse olurum
Ne erkek ne de dişi
Kış ortasında cinsiz dağlarda

Varcan BARIŞ

İNSANA GÜZEL ŞİİRLER

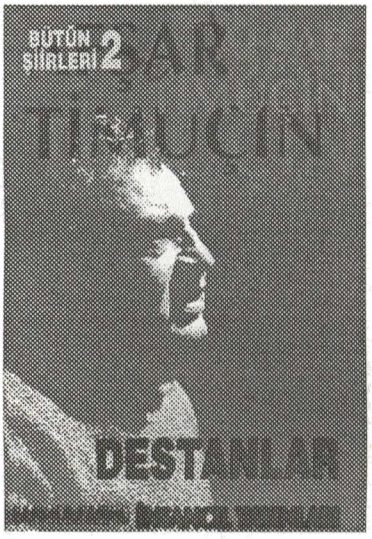

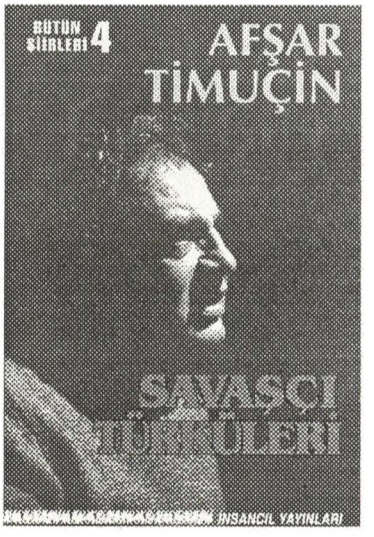

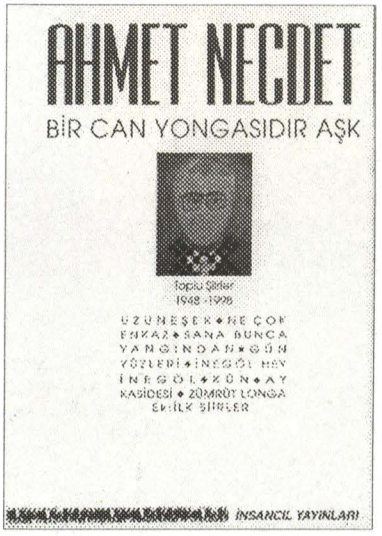

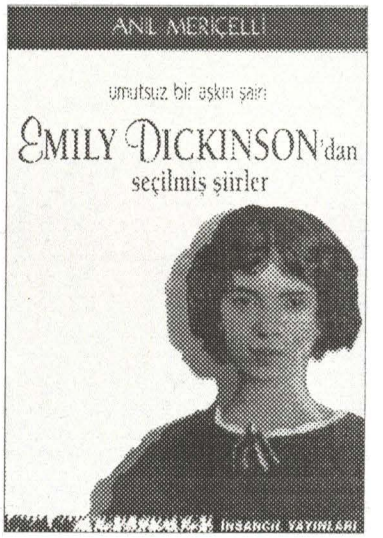

YERLEŞİK BİLİNCİ SARSAN ESERLER

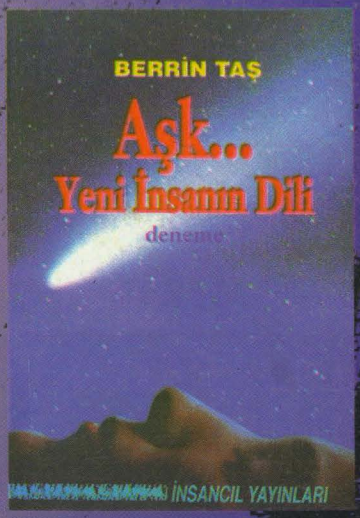

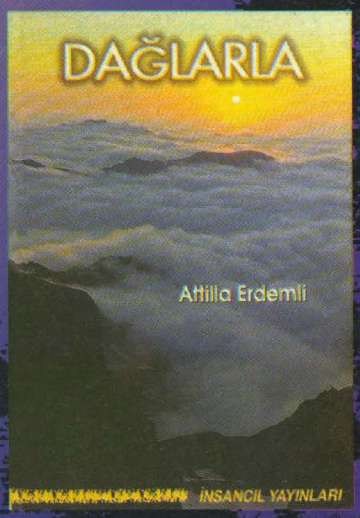

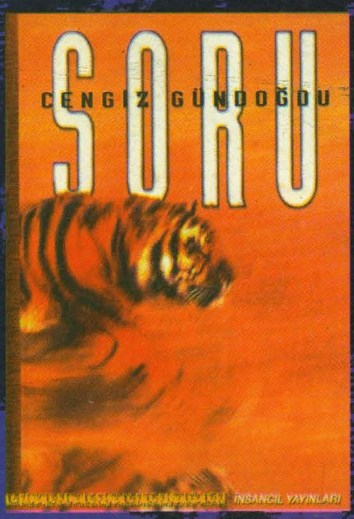

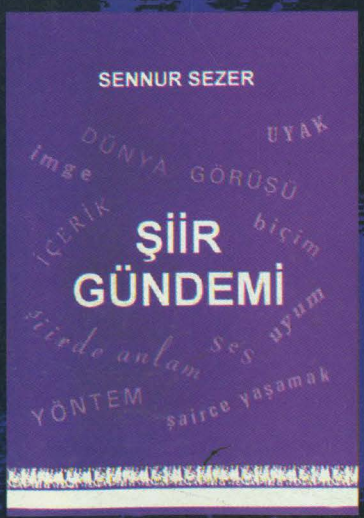

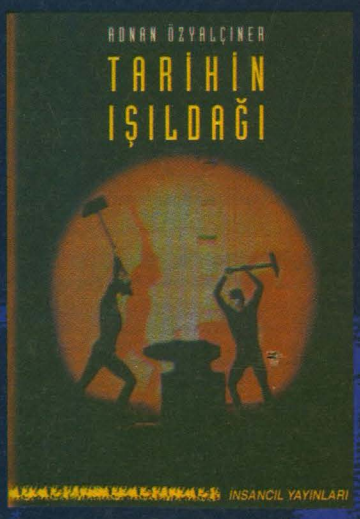

İNSANCIL YAYINLARI